CommonSSE 2026

3ο Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο

για τα Κοινά και την
Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Τόμος περιλήψεων

19–22 Νοεμβρίου 2026

Πάντειο Πανεπιστήμιο
Αθήνα

Επιστημονική Εταιρεία για τα Κοινά
και την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Περιεχόμενα

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026

Ύπαιθρος και κοινοτική ανάπτυξη 4
18:30–20:00 | A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Θεωρίες και μεθοδολογίες της ΚΑΛΟ 9
18:30–20:00 | A2 (Αμφιθέατρο 2)

Κράτος, κινήματα και κοινωνικός μετασχηματισμός 13
18:30–20:00 | A3

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026

Συνεργατικά οικοσυστήματα και κοινωνική καινοτομία 18
09:45–11:30 | A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Συνεδρία φοιτητικών εργασιών 1 — Θεσμοί, συμμετοχή και κοινωνική πολιτική 26
10:00–11:30 | A2 (Αμφιθέατρο 2)

Συνεδρία φοιτητικών εργασιών 2 — Χώρος, κατοικία και κοινότητες 30
10:00–11:30 | A3

Κοινά πολιτισμού και συλλογικής ζωής 35
12:00–13:30 | A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Θεσμικό πλαίσιο και αλληλέγγυα χρηματοδότηση 39
12:00–13:30 | A2 (Αμφιθέατρο 2)

Κοινά φυσικών και αστικών πόρων 43
12:00–13:30 | A3

Εκπαίδευση και κοινά 1 — Σχολείο και συνεργατική μάθηση 48
14:30–16:00 | A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Ψηφιακά κοινά και δημοκρατική διακυβέρνηση 53
14:30–16:00 | A2 (Αμφιθέατρο 2)

Ανοιχτός Συνεργατισμός και ΚΟΙΝΟΝ 57
14:30–16:00 | A3

Εκπαίδευση και κοινά 2 — Δημοκρατική εκπαίδευση και κοινότητες 59
16:30–18:00 | A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Στέγαση και κοινωνική ένταξη 63
16:30–18:00 | A2 (Αμφιθέατρο 2)

Κατ’ οίκον φροντίδα και ΚΑΛΟ 66
16:30–18:00 | A3

Εκπαίδευση — Ψηφιακές δεξιότητες και κοινωνική επιχειρηματικότητα 67
18:30–20:00 | A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Αγροτροφικά κοινά και σπόροι 72
18:30–20:00 | A2 (Αμφιθέατρο 2)

Συνεταιριστική κατοικία στην Ελλάδα 78
18:30–20:00 | A3

Σάββατο 21 Νοεμβρίου 2026

Ανοιχτή συζήτηση στρατηγικής της Επιστημονικής Εταιρείας για τα Κοινά και την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και του Συλλόγου Φοιτητών και Αποφοίτων των Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία 79
11:30–13:30 | A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Προβολή του ντοκιμαντέρ «Και το αφεντικό, ποιο είναι;» και συζήτηση για τον ριζοσπαστικό συνεργατισμό 80
19:00–20:30 | A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026

Φροντίδα, κοινωνική αναπαραγωγή και ένταξη 81
10:00–11:30 | A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Χωρική δικαιοσύνη και κινηματικές διεκδικήσεις 89
10:00–11:30 | A2 (Αμφιθέατρο 2)

Σοσιοκρατία — Διαδραστικό εργαστήριο 94
10:00–12:00 | A3

Διακυβέρνηση και συνεργατικές σχέσεις εργασίας 95
12:00–13:30 | A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Από το τοπικό στο οικουμενικό — Κοινά σε κλίμακα 100
12:00–13:30 | A2 (Αμφιθέατρο 2)

Ενέργεια, κυκλική οικονομία και αποανάπτυξη 101
12:00–13:30 | A3

Posters 106

Ὑπαιθρος και κοινοτική ανάπτυξη

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Τοπικές κοινότητες και μετασχηματισμός της υπαίθρου: τι αναδεικνύει η πράξη στη Μεσσηνία

Τζαμουράνου Ἑλενα — Μηχανολόγος Μηχανικός, Συντονίστρια Κοινοτικών Παρεμβάσεων · Community-Led Development Institute | Villages in Action

Ραβάνη Ιωάννα — Εκπαιδευτικός Πληροφορικής, Συντονίστρια Εκπαιδευτικών Δράσεων · Community-Led Development Institute | Villages in Action

Περίληψη

Τις τελευταίες δεκαετίες, η συζήτηση για τον μετασχηματισμό της υπαίθρου έχει στραφεί προς τοποκεντρικές και συμμετοχικές προσεγγίσεις, δίνοντας μεγαλύτερη βαρύτητα στις ιδιαίτερες κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές πραγματικότητες κάθε περιοχής και στον ρόλο των τοπικών κοινοτήτων στη διαμόρφωση της ανάπτυξής της. Παραμένει όμως κρίσιμο το ερώτημα υπό ποιες συνθήκες οι κοινότητες μπορούν να διαμορφώνουν οι ίδιες τον μετασχηματισμό του τόπου τους.

Η εισήγηση διερευνά το ερώτημα μέσα από την εμπειρία συμμετοχικών παρεμβάσεων σε μικρές κοινότητες της Μεσσηνίας, σε διαφορετικά πεδία τοπικής ανάπτυξης. Οι παρεμβάσεις λειτουργούν ως παραδείγματα εμπειρίας πεδίου, από τα οποία συντίθενται επαναλαμβανόμενα συμπεράσματα. Το θεωρητικό πλαίσιο αντλεί από την τοποκεντρική ανάπτυξη (place-based development), τη συμμετοχική διακυβέρνηση (participatory governance) και τη μετασχηματιστική ικανότητα (transformative capacity).

Στο επίκεντρο βρίσκονται οι διαδικασίες μέσα από τις οποίες κάτοικοι, συλλογικότητες, φορείς Κ.Αλ.Ο, δημόσιοι και επιστημονικοί φορείς συναντώνται γύρω από κοινά ζητήματα, ανταλλάσσουν γνώση και συνδιαμορφώνουν κατευθύνσεις δράσης. Τα ευρήματα αναδεικνύουν πέντε κρίσιμες διαστάσεις που επανεμφανίζονται στις παρεμβάσεις. Οι σχέσεις δημιουργούν τη βάση για συμμετοχή και συνεργασία, η τοπική γνώση και η βιωμένη εμπειρία ενισχύουν την ανθεκτικότητα, η συλλογική νοημοσύνη συμβάλλει στην παραγωγή λύσεων, η συνεργασία πέρα από τα όρια της κοινότητας τη συνδέει με ευρύτερα θεσμικά, κοινωνικά και γνωσιακά δίκτυα, ενώ οι δημόσιες πολιτικές μπορούν να δημιουργήσουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο οι κοινότητες σχεδιάζουν και δρουν.

Η εισήγηση υποστηρίζει ότι η μετασχηματιστική ικανότητα μιας κοινότητας συγκροτείται μέσα από τη σύνδεση αυτών των διαστάσεων σε μια συνεχή διαδικασία συλλογικής μάθησης, σχεδιασμού και δράσης. Η εμπειρία της Μεσσηνίας αναδεικνύει έτσι την τοποκεντρική και κοινοτικά καθοδηγούμενη ανάπτυξη ως ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο η κοινότητα μπορεί να λειτουργεί ως φορέας που παράγει γνώση, διαμορφώνει επιλογές και κινητοποιεί συνεργασίες για τον μετασχηματισμό της τοπικής πραγματικότητας.

Ὑπαιθρος και κοινοτική ανάπτυξη

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Το Μουσείο Μουσικών Αμβρακιάς: πολιτιστικά Κοινά, κοινότητα και ήπια ανάπτυξη

Σπυριδούλα Πυρπύλη — Δρ. Μουσειολόγος · Μέλος ΕΔΙΠ, Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας Παν. Πατρών

Ἔφη Πυρπύλη — Μουσικός, ΜΑ «Νεότερος και Σύγχρονος Κόσμος: Ιστορία, Λαογραφία, Ανθρωπολογία» του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. · ΚΕΠΕΑ Ελευσίνας

Περίληψη

Η ανακοίνωση παρουσιάζει την περίπτωση του υπό δημιουργία Μουσείου Μουσικών Αμβρακιάς στο ορεινό Θέρμο, ενός εγχειρήματος που προέκυψε μέσα από διετή επιτόπια έρευνα στην τοπική κοινότητα και τη συστηματική καταγραφή της μνήμης, των βιωμάτων και των πολιτιστικών στοιχείων που συνδέονται με τη μουσική ζωή του χωριού. Η έρευνα δεν περιορίστηκε σε μια επιμέρους ομάδα ή σε συγκεκριμένες οικογένειες, αλλά επιδίωξε να συμπεριλάβει το σύνολο της κοινότητας, αναδεικνύοντας την τοπική μουσική παράδοση ως συλλογικό πολιτιστικό αγαθό.

Το εγχείρημα προσεγγίζεται μέσα από το θεωρητικό και πρακτικό πλαίσιο της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, με έμφαση στη συνεργατική λογική, τη συμμετοχή και τη συνδιαμόρφωση. Το μουσείο αντιμετωπίζεται ως ένα Κοινό (Common), του οποίου η αξία δεν εξαντλείται στη συλλογή και έκθεση αντικειμένων, αλλά συνδέεται με τη συλλογική διαχείριση της μνήμης, της γνώσης και της πολιτιστικής ταυτότητας της κοινότητας.

Βασικός στόχος του εγχειρήματος είναι η διάσωση, ανάδειξη και ανανέωση της τοπικής πολιτιστικής ταυτότητας, καθώς και η δημιουργία προϋποθέσεων για μια ήπια και βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής. Στο πλαίσιο αυτό, το μουσείο θα λειτουργεί ως ένας ευρύτερος πολιτιστικός κόμβος, συνδεόμενος με εκπαιδευτικές και κοινοτικές δράσεις. Ιδιαίτερη θέση κατέχει το Θερινό Μουσικό Σχολείο, το οποίο ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2026, δημιουργώντας έναν νέο χώρο συνάντησης, μάθησης και ανταλλαγής, ενισχύοντας τη σύνδεση της μουσικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη δημιουργία και την τοπική ανάπτυξη.

Η περίπτωση της Αμβρακιάς επιχειρεί, επομένως, να θέσει το ερώτημα κατά πόσο ένα μικρό κοινοτικό μουσείο μπορεί να αποτελέσει όχι μόνο χώρο διαφύλαξης της μνήμης, αλλά και εργαλείο συλλογικής δράσης, κοινωνικής συνοχής και ήπιας ανάπτυξης.

Ὑπαιθρος και κοινοτική ανάπτυξη

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Κοινωνική Οικονομία, Γυναικεία Επιχειρηματικότητα, Αγροτουρισμός

Θωμάκης Ζαφείριος — Ερευνητής, Δρ. Οικονομικών Επιστημών · Πολυτεχνείο Κρήτης

Περίληψη

Με την παρούσα έρευνα ο στόχος είναι η μελέτη της γυναικείας επιχειρηματικότητας και των αγροτουριστικών μονάδων που εδράζονται υπό το πρίσμα της κοινωνικής οικονομίας. Σύμφωνα με τους Eversole et al., (2014), οι κοινωνικές επιχειρήσεις συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη. Στον τομέα του τουρισμού, οι κοινωνικές επιχειρήσεις εξαιτίας των χαρακτηριστικών που τις διακρίνουν, όπως η δημοκρατική διαδικασία στη λήψη των αποφάσεων, η αλληλεγγύη μεταξύ των μελών, η παροχή υπηρεσιών προς τα μέλη τους ή την κοινωνία παρά η επιδίωξη κέρδους κτλ, δύναται να συμβάλουν στην αγροτική τουριστική ανάπτυξη (Johnson, 2010). Ὡπως αναφέρουν σε έρευνα τους οι Nukpezah and Blankson, (2017), για τα προγράμματα μικροχρηματοδότησης, θεωρούν ότι υπάρχουν θετικά αποτελέσματα τα οποία συμβάλουν στην ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών, ενώ επιπρόσθετα προωθούν και τη γυναικεία αγροτική επιχειρηματικότητα. Ταυτόχρονα με βάση τα παραπάνω καταλήγουν οι ερευνητές μέσω των προγράμματων μικροχρηματοδότησης και της στήριξης της γυναικείας αγροτικής επιχειρηματικότητας η θέση της γυναίκας στην τοπική κοινωνία βελτιώνεται. Παράλληλα, οι Esteban-Salvador et al., (2019) μελέτησαν, από την πλευρά της ισότητας των δύο φύλων, πως λαμβάνονται οι αποφάσεις στη διοίκηση των συνεταιρισμών στην Ισπανία. Με βάση τις αρχές και τις αξίες από τις οποίες διέπονται οι συνεταιρισμοί, καθώς και τους κανόνες λειτουργίας τους, θεωρούν ότι υπάρχει γόνιμο έδαφος προκειμένου οι γυναίκες να μπορούν να αναλάβουν θέσεις ευθύνης λαμβάνοντας κρίσιμες και ουσιώδεις αποφάσεις, ως επικεφαλής στα διοικητικά συμβούλια των συνεταιρισμών. Επιπρόσθετα τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια ανάκαμψη στην ίδρυση και λειτουργία γυναικείων αγροτουριστικών μονάδων, προς όφελος τόσο της συμμετοχής των γυναικών στην επιχειρηματικότητα, αλλά και της τοπικής κοινότητας. Στη συγκεκριμένη εργασία θα πραγματοποιηθεί μια αφηγηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση (narrative review), για την κατανόηση του υπό έρευνα ζητήματος.

Ὑπαιθρος και κοινοτική ανάπτυξη

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

ΔΑΣΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

ΚΑΣΣΑΒΕΤΗΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ — Αφυπηρετήσας ΑΝ.ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΔΠΘ · ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΠΘ

Περίληψη

ΔΑΣΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΑΣΙΚΑ ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Δημοσθένης Κασσαβέτης

Οι συνεταιρισμοί ασχολούνται με τα θέματα περιβάλλοντος επί αρκετές δεκαετίες. Η δράση τους κατευθύνεται στη προαγωγή μεθόδων ουσιαστικής ανάπτυξης σε όλους τους τομείς δραστηριοτήτων, συνεπώς και για τη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, την προώθηση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, και την ανάγκη επηρεασμού των πολιτικών των κυβερνήσεων στο τομέα του περιβάλλοντος και της ανάπτυξης. Η ικανότητα και η ευαισθησία των κοινωνών για το περιβάλλον και την ανάπτυξη αποτελεί βασική επιδίωξη της συνεταιριστικής δράσης, θεμελιούμενη στην αντίληψη ότι «όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός του κοινωνικού ελέγχου πάνω στους πόρους στους οποίους στηρίζεται μια «Κοινότητα», τόσο μεγαλύτερα θα είναι και τα κίνητρα για ανάπτυξη των οικονομικών και ανθρώπινων πόρων».

Ειδικότερα στο επίπεδο της βιώσιμης-αειφορικής διαχείρισης των δασικών οικοσυστημάτων, σημαντικός είναι ο ρόλος των δασικών συνεταιρισμών.

Τα Κράτη, ο ΟΗΕ, η Ε.Ε. υποστηρίζουν όλο και περισσότερο τους δασικούς συνεταιρισμούς προκειμένου να προωθηθεί ο στόχος της βιώσιμης – αειφορικής διαχείρισης των δασικών οικοσυστημάτων με την προαγωγή βιώσιμων δασικών πρακτικών.

Μέσω των δασικών συνεταιρισμών, οι συνεταιριστικές ομάδες συμμετέχουν σε δραστηριότητες όπως η αναδάσωση, η φροντίδα και προστασία, η παραγωγή και η διανομή αναπαραγωγικού υλικού υψηλής ποιότητας. Οι συνεταιρισμοί συλλέγουν, ταξινομούν, επεξεργάζονται, συσκευάζουν και διανέμουν δασικά προϊόντα.

Βασική πηγή του ελληνικού συνεταιριστικού δικαίου είναι οι διατάξεις του Συντάγματος, που αναφέρονται στους συνεταιρισμούς.

Προκειμένου οι δασικοί συνεταιρισμοί στη χώρα μας, να αποτελέσουν ουσιαστικό παράγοντα στην αειφορική διαχείριση των δασικών οικοσυστημάτων, κρίθηκε αναγκαία η βελτίωση της οργάνωσης και της λειτουργίας τους, γι αυτό προωθήθηκε και ψηφίστηκε ο Ν. 4423/2016. Κύριος στόχος αυτού του Νόμου είναι η εξυγίανση, ανάπτυξη και βελτίωση της λειτουργίας των Δασικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων, η οποία θα ωφελήσει τα μέλη τους, θα συμβάλλει στην ορθότερη διαχείριση των δασών και θα διασφαλίσει και διευκολύνει την υλοποίηση του έργου των δασεργατών προς όφελος των ορεινών περιοχών και των τοπικών κοινωνιών.

Επιτυχές ελληνικό παράδειγμα διαχείρισης, μεταξύ άλλων, αποτελεί ο συνεταιρισμός Διαχείρισης Δασοκτήματος Σελίου.

Ὑπαιθρος και κοινοτική ανάπτυξη

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Τα «κοινά» ως πεδίο συλλογικής δράσης στην ύπαιθρο: μετασχηματισμοί και ανθεκτικότητα

Νικολαΐδου Σοφία — Δρ. Χωροταξίας ΕΜΠ, Διδάσκουσα ΕΑΠ · Δρ. Χωροταξίας, Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ, Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ

Περίληψη

Οι σύγχρονες κλιματικές, γεωπολιτικές και αγροδιατροφικές κρίσεις αναδεικνύουν τις ευαλωτότητες των αγροτικών περιοχών της Ευρώπης και θέτουν στο επίκεντρο το ζήτημα της ανθεκτικότητας και της ικανότητας των τοπικών κοινωνιών να ανταποκρίνονται σε μεταβαλλόμενες συνθήκες και πιέσεις. Παράλληλα, διαφορετικές μορφές συλλογικής δράσης, συνεργασίας και διαχείρισης κοινών πόρων συνδέονται με ευρύτερες συζητήσεις για τις δυνατότητες μετασχηματισμού της υπαίθρου.

Η εργασία διερευνά τη σημασία των κοινών ως πεδίου συλλογικής δράσης και διαχείρισης στην ύπαιθρο, εστιάζοντας στις σχέσεις μεταξύ συλλογικής οργάνωσης, πόρων, χώρου και τοπικών κοινωνιών. Το ενδιαφέρον στρέφεται στις διαφορετικές μορφές με τις οποίες τα κοινά μπορούν να αποτελέσουν πεδίο συλλογικής δράσης και να συνδεθούν με ευρύτερες διαδικασίες κοινωνικοοικολογικού μετασχηματισμού.

Στο πλαίσιο αυτό, η συζήτηση εξετάζει διαφορετικές εκφράσεις συλλογικής δράσης και διαχείρισης στην ύπαιθρο και τον τρόπο με τον οποίο αυτές μπορούν να συνδεθούν με ζητήματα πρόσβασης και διαχείρισης πόρων, τοπικής ανάπτυξης, σχέσεων με τον χώρο και το περιβάλλον, αλλά και ευρύτερων κοινωνικών και οικονομικών μετασχηματισμών. Η εργασία δεν επιχειρεί να τις καταγράψει ή να τις αξιολογήσει εμπειρικά, αλλά να διερευνήσει τις δυνατότητες και τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες η έννοια των κοινών μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση των συλλογικών απαντήσεων στις σύγχρονες προκλήσεις της υπαίθρου. Στόχος είναι η διαμόρφωση ενός αναλυτικού πλαισίου για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ κοινών, συλλογικής δράσης και ανθεκτικότητας των αγροτικών περιοχών και των τοπικών κοινωνιών.

Θεωρίες και μεθοδολογίες της ΚΑΛΟ

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Το σολουσιονιστικό πνεύμα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Σουδίας, Δημήτρης — Μεταδιδακτορικός ερευνητής · Freiburg Institute for Advanced Studies, Universität Freiburg

Περίληψη

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα διχάζει στις συζητήσεις για την Κ.ΑΛ.Ο. Οι υποστηρίκτριές της την παρουσιάζουν ως ένα αποτελεσματικό τρόπο κινητοποίησης της καινοτομίας, της βιωσιμότητας και παρεμβάσεων με κοινωνικό αντίκτυπο απέναντι σε σύνθετα κοινωνικά προβλήματα. Οι επικρίτριές της, αντίθετα, υποστηρίζουν ότι η βάση της είναι νεοφιλελεύθερη, εξατομικεύει την ευθύνη και μπορεί να αναπαράγει τα ίδια τα προβλήματα που επιδιώκει να επιλύσει.

Αντλώντας από την κοινωνιολογία των κοινωνικών προβλημάτων και από προσεγγίσεις των Σπουδών Επιστήμης και Τεχνολογίας, εξετάζω τις γνωσιακές πρακτικές μέσω των οποίων η κοινωνική επιχειρηματικότητα οργανώνεται ως ένα εγχείρημα επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων. Ενώ η κοινωνιολογία των κοινωνικών προβλημάτων έχει δείξει με ποιους τρόπους τα κοινωνικά ζητήματα συγκροτούνται ως προβλήματα, υποστηρίζω ότι, στην κοινωνική επιχειρηματικότητα, συγκροτούνται και ως επιλύσιμα.

Αυτή τη προσέγγιση την ονομάζω «σολουσιονιστικό» πνεύμα (solutionist spirit) της κοινωνικής επιχειρηματικότητας: έναν τρόπο σκέψης και δράσης που συγκροτεί τα κοινωνικά ζητήματα ως αντικείμενα παρέμβασης, μέσα από διαδικασίες που μιμούνται τεχνολογική και υπολογιστική λογική.

Αντλώντας από πολυτοπική ποιοτική έρευνα πεδίου σε οργανώσεις της Κ.ΑΛ.Ο στην Αθήνα και στο Βερολίνο, δείχνω ότι το πνεύμα αυτό λειτουργεί μέσα από τρεις γνωσιακές πρακτικές: Πρώτον, τη μορφοποίηση (formatting) η οποία εντάσσει πολύπλοκα και αμφίσημα κοινωνικά ζητήματα σε πρότυπα (templates) και επιχειρηματικούς καμβάδες , μετατρέποντάς τα σε επιλύσιμα προβλήματα. Δεύτερον, τη δεικτοποίηση (indicatoring) η οποία μεταφράζει τις παρεμβάσεις σε μετρήσιμη πρόοδο, ακόμη και όταν οι κανονιστικοί στόχοι παραμένουν αμφισβητούμενοι. Τρίτον, τη κλιμάκωση (scaling) η οποία αντιμετωπίζει τις παρεμβάσεις ως ικανές να μεταφερθούν σε άλλα πλαίσια, μετατοπίζοντας το ερώτημα από το αν ένα πρόβλημα έχει επιλυθεί στο γιατί μια λύση δεν έχει ακόμη επεκταθεί.

Η εισήγηση συζητά τέλος πώς οι τρεις αυτές πρακτικές μαζί συντηρούν την συνέχιση της παρέμβασης: καθιστούν τη μετάβαση από το πρόβλημα στη λύση γνωσιακά δυνατή και ηθικά αναγκαία, ακόμη και όταν υπάρχουν ασάφειες, τριβές και διαφωνίες.

Θεωρίες και μεθοδολογίες της ΚΑΛΟ

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Από την επιβίωση στο ανταγωνιστικό παράδειγμα: η περίπτωση της Mondragón

Γεωργίου Απόστολος — Δρ. Οικονομικών Επιστημών · Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σταμπουλής Γεώργιος — Καθηγητής · Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Στη Χώρα των Βάσκων, η Mondragón εξελίχθηκε από τοπικά συνεταιριστικά εγχειρήματα σε παραγωγικό οικοσύστημα, στο οποίο η παραγωγή συνδέθηκε με μηχανισμούς χρηματοδότησης, εκπαίδευσης, έρευνας και κοινωνικής προστασίας. Η διαδρομή αυτή μετατοπίζει το ενδιαφέρον από την επιβίωση της συνεταιριστικής επιχείρησης στο ερώτημα: υπό ποιες συνθήκες μπορεί να επιβιώνει και να αναπαράγεται το συνεταιριστικό μοντέλο ως διακριτή μορφή κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης;

Η οργανωσιακή βιωσιμότητα, μολονότι αναγκαία, δεν επαρκεί για τη διατήρηση και εξέλιξη της συνεταιριστικής λογικής. Η θεσμική αναπαραγωγή προϋποθέτει μηχανισμούς που ανανεώνουν πόρους, γνώση, αξίες, κανόνες και πρακτικές συνεργασίας, συγκροτώντας ένα οικοσύστημα "θεσμικών κοινών" (institutional commons) το οποίο υπερβαίνει τα όρια της επιμέρους συνεταιριστικής ιδιοκτησίας. Για την ανάλυση προτείνεται ένα πολυεπίπεδο πλαίσιο, το οποίο, εκκινώντας από το πλαίσιο Θεσμικής Ανάλυσης και Ανάπτυξης (IAD) της Elinor Ostrom, υπερβαίνει τη διχοτομία μεταξύ μεθοδολογικού ατομικισμού και ολισμού. Συνδέει τρία επίπεδα ανάλυσης (άτομο-μέλος, συνεταιριστική επιχείρηση-οργανισμό, οικοσύστημα) με τρεις αλληλένδετες σφαίρες θεσμικής αλλαγής: οικονομική, γνωστική και πολιτική.

Η μελέτη περίπτωσης αξιοποιεί θεσμικά ντοκουμέντα, βιβλιογραφία και ημιδομημένες συνεντεύξεις με στελέχη της Mondragón. Διερευνάται πώς οι μηχανισμοί οικονομικής αλληλεγγύης, συλλογικής μάθησης και δημοκρατικής λογοδοσίας συνδέουν τη βιωσιμότητα με τη θεσμική συνέχεια.

Η θεωρητική συμβολή του άρθρου έγκειται στη μετατόπιση της ανάλυσης από την οργανωσιακή επιβίωση στη θεσμική αναπαραγωγή. Η αυτονομία δεν νοείται ως εγγενές χαρακτηριστικό του συνεταιριστικού οικοσυστήματος, αλλά ως σωρευτικό αποτέλεσμα της εσωτερίκευσης λειτουργιών που παρέχονται συνήθως από την αγορά ή το κράτος όπως η κοινωνική ασφάλιση, η έρευνα και οι καταναλωτικές αγορές. Στη Mondragón, η διασυνεταιριστική δικτύωση μετασχηματίζεται σε θεσμική υποδομή που προστατεύει, προσαρμόζει και ανανεώνει τη συνεταιριστική λογική, απορροφώντας κραδασμούς από την αποτυχία επιμέρους εγχειρημάτων, όπως η Fagor. Το προτεινόμενο πλαίσιο αναδεικνύει μηχανισμούς μέσω των οποίων τα εγχειρήματα της Αλληλέγγυας Οικονομίας μπορούν να αναπαράγουν το συνεταιριστικό μοντέλο. Παράλληλα, αναδεικνύει τον ρόλο και τη σημασία αυτών των μηχανισμών στη συγκρότηση θυλάκων σχετικής αυτονομίας, οι οποίοι παραμένουν συνδεδεμένοι με το ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον.

Θεωρίες και μεθοδολογίες της ΚΑΛΟ

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Reclaiming the Social: Δυαδικότητα, δυϊσμός και μετασχηματισμός στην Κ.ΑΛ.Ο

Μπεκριδάκη Γεωργία — Επισκέπτρια Ερευνήτρια στο Kulturwissenschaftliches Institut Essen (KWI), Υπ. Διδακτόρισσα. · τμ. Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Περίληψη

Τι είναι το κοινωνικό και υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί να ανακτηθεί ως πεδίο συλλογικού αυτοκαθορισμού; Το ερώτημα αφετηρίας αφορά τη σημασιολογική συρρίκνωση του όρου στον δημόσιο λόγο όπου το κοινωνικό συσχετίζεται ισχυρά με την κρατική μέριμνα και τις διορθωτικές πολιτικές απέναντι σε κοινωνικές ανισότητες.

Στην κοινωνιολογική θεωρία, ωστόσο, το κοινωνικό παραπέμπει στο ιστορικά διαμορφωμένο πλέγμα σχέσεων, νοημάτων, ιεραρχιών και πολιτισμικών προτύπων που οργανώνουν τις κοινωνικές σχέσεις και πρακτικές. Οι δομές αυτές, που δεν εξαντλούνται στο επίπεδο των ιδεών και του λόγου αλλά αποκτούν υλική υπόσταση ιεραρχούν το επιθυμητό, το εφικτό και προσανατολίζουν τη δράση των δρώντων.

Το κοινωνικό, εντούτοις, ούτε βρίσκεται αποκλειστικά «έξω» από τα υποκείμενα ούτε ανάγεται στο άθροισμα επιμέρους αντιλήψεων και πράξεων. Η κοινωνική δομή έχει μια σχετική αυτονομία, ενώ συγχρόνως αναπαράγεται και μεταμορφώνεται μέσω των καθημερινών πρακτικών των υποκειμένων. Η αναγνώριση αυτής της ισχύος αποτρέπει τόσο την πραγμοποίηση των δομών όσο και την υπερτίμηση των δυνατοτήτων των δρώντων, η οποία, στην περίπτωση της Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας, μπορεί να μεταθέσει στους ίδιους τους φορείς την ευθύνη για αποτυχίες οι οποίες συνδέονται με θεσμικά, πολιτισμικά και υλικά εμπόδια.

Η ανακοίνωσή μου, προτείνει ένα αναλυτικό πλαίσιο για τη διερεύνηση του μετασχηματιστικού δυναμικού των εγχειρημάτων Κ.ΑΛ.Ο., με αφετηρία τη θεωρία της δομοποίησης του Anthony Giddens και την κριτική επεξεργασία της από τον Νίκο Μουζέλη. Η τετραμερής τυπολογία του Ν. Μουζέλη διασταυρώνει το παραδειγματικό επίπεδο των θεσμοποιημένων κανόνων και πολιτισμικών προτύπων με το συνταγματικό επίπεδο των πραγματικών σχέσεων συνεργασίας, εξάρτησης, ιεραρχίας και σύγκρουσης, εντάσσοντας αμφότερα στο συνεχές δυαδικότητας και δυϊσμού. Η δυαδικότητα αποτυπώνει τη ρουτινοποιημένη ενεργοποίηση κανόνων και πόρων, μέσω της οποίας οι δομές αναπαράγονται και μεταμορφώνονται. Ο δυϊσμός αναδύεται όταν οι δρώντες αποκτούν αναστοχαστική απόσταση, μετατρέπουν το αυτονόητο σε αντικείμενο κριτικής και αναπτύσσουν στρατηγικές παρέμβασης. Η δυνατότητα αυτή διαφοροποιείται ανάλογα με τους διαθέσιμους πόρους και τη θέση τους στις κοινωνικές ιεραρχίες, φωτίζοντας την ένταση μεταξύ προσαρμογής, αναπαραγωγής και μετασχηματισμού.

Θεωρίες και μεθοδολογίες της ΚΑΛΟ

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Υπό ποιες προϋποθέσεις η συμμετοχική έρευνα δράσης καθίσταται προνομιακό εργαλείο έρευνας και ανάπτυξης των εγχειρημάτων της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας;

Λαϊνάς Σωτήρης — Δρ. Ψυχολογίας · Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας ΑΠΘ

Περίληψη

Η συμμετοχική έρευνα δράσης αποτελεί μια διακριτή πρόταση έρευνας, αλλά και παρέμβασης στη δουλειά σε κοινοτικό επίπεδο. Ειδικά στο πεδίο της διερεύνησης και ανάπτυξης εγχειρημάτων των άμεσα ενδιαφερομένων πολιτών, η συμμετοχική έρευνα δράσης προκρίνεται στη διεθνή βιβλιογραφία ως ιδιαίτερα λειτουργική μεθοδολογία έρευνας αλλά και ανάπτυξης αυτών των εγχειρημάτων. Η παρούσα εισήγηση αντλώντας κατά κύριο λόγο από την επιστήμη Κριτικής Κοινοτικής Ψυχολογίας επιχειρεί να προσεγγίσει μια σειρά ζητημάτων που σχετίζονται με τις επιστημολογικές παραδοχές στις οποίες βασίζεται η συμμετοχική έρευνα δράσης, με τις προκύπτουσες μεθοδολογίες συμμετοχικής διερεύνησης και πως αυτές υπηρετούν το στόχο της ισότιμης και ουσιαστικής συμμετοχής όλων των εμπλεκομένων στην έρευνα. Επίσης προσεγγίζει ζητήματα που συνδέονται με θέματα όπως η αξία της βιωματικής γνώσης των άμεσα ενδιαφερομένων πολιτών, η διπλή ταυτότητα των ερευνητών και δρώντων στο πεδίο και οι προκλήσεις που αναδύονται και η ισορροπία ανάμεσα στο στόχο της έρευνας και στο στόχο της πράξης. Με βάση αυτούς τους προβληματισμούς και με βάση πρότερα παραδείγματα συμμετοχικών ερευνών δράσης, προτείνεται ένα πλαίσιο αρχών και μεθοδολογικών προτάσεων για την ουσιαστική αξιοποίηση της συμμετοχικής έρευνας δράσης στο πεδίο της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

Κράτος, κινήματα και κοινωνικός μετασχηματισμός

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α3

Η σχέση των γυναικείων εγχειρημάτων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας με το φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα σήμερα

Λαζαρίδη Καλλιόπη — Απόφοιτη · Τμήμα Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο

Περίληψη

Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΟ) συνιστά πεδίο όπου διασταυρώνονται οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές πρακτικές, δημιουργώντας παράλληλα δυνατότητες συλλογικής δράσης και κοινωνικού μετασχηματισμού. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα έρευνα μελετά τη σχέση των γυναικείων εγχειρημάτων ΚΑΟ με το φεμινιστικό κίνημα στην Ελλάδα, εστιάζοντας στους τρόπους με τους οποίους η σχέση αυτή εκδηλώνεται και στους παράγοντες που τη διαμορφώνουν.

Ειδικότερα, η έρευνα εξετάζει τον βαθμό και τις μορφές συμμετοχής των γυναικείων εγχειρημάτων ΚΑΟ σε φεμινιστικές διεκδικήσεις και δράσεις, τα πεδία στα οποία αναπτύσσεται η συγκεκριμένη σχέση, καθώς και τους παράγοντες που ενισχύουν ή περιορίζουν την ανάπτυξή της. Παράλληλα, διερευνάται κατά πόσο η νομική μορφή των εγχειρημάτων συνδέεται με διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης της φεμινιστικής κινηματικής δράσης.

Η έρευνα βασίστηκε σε συνδυασμό ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων από 30 γυναικεία εγχειρήματα ΚΑΟ, συμπεριλαμβανομένων ΑμΚΕ, γυναικείων συνεταιρισμών και ΚοινΣΕπ, με τη χρήση ερωτηματολογίων και ημιδομημένων συνεντεύξεων.

Τα ευρήματα αναδεικνύουν ότι η σχέση των γυναικείων εγχειρημάτων ΚΑΟ με το φεμινιστικό κίνημα δεν είναι ενιαία, αλλά διαφοροποιείται ανάλογα με τη νομική μορφή τους. Οι ΑμΚΕ εμφανίζουν την πιο στενή και περισσότερο θεσμοποιημένη σύνδεση, με συστηματική, συνειδητή και εν πολλοίς ιδεολογικά προσανατολισμένη συμμετοχή σε φεμινιστικές δράσεις και διεκδικήσεις. Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί διατηρούν κυρίως άτυπη ή περιορισμένη σχέση με το κίνημα, παρά το γεγονός ότι συμβάλλουν σημαντικά στη γυναικεία ενδυνάμωση όπως αυτή εκφράζεται μέσα από την οικονομική και συλλογική τους δράση. Οι ΚοινΣΕπ παρουσιάζουν ρευστή και επιλεκτική σχέση με το κίνημα, συνδυάζοντας τη συμμετοχή σε επιμέρους φεμινιστικές διεκδικήσεις με την κοινωνική και επιχειρηματική τους αποστολή.

Συνολικά, η έρευνα αναδεικνύει την ΚΑΟ ως πεδίο συνάντησης οικονομικής δράσης, γυναικείας ενδυνάμωσης και κοινωνικής και φεμινιστικής διεκδίκησης. Παράλληλα, καταδεικνύει ότι η σχέση με το φεμινιστικό κίνημα διαμορφώνεται από την οργανωσιακή ταυτότητα και κουλτούρα, τους στόχους και τις ανάγκες βιωσιμότητας των εγχειρημάτων, τη θεματολογική τους εστίαση και το τοπικό κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο δραστηριοποιούνται.

Κράτος, κινήματα και κοινωνικός μετασχηματισμός

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α3

Τροχιές συλλογικών πολιτικών αφηγήσεων στο οικοσύστημα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Ελλάδα.

Ζγέρας Γιάννης — ερευνητής - υπ. διδάκτορας · Open Lab Athens - Αρχιτεκτονική ΕΜΠ

Τσαρδανίδης Γρηγόρης — ερευνητής - υπ. διδάκτορας · Open Lab Athens - Queen Mary University of London

Μυλωνά Βίλυ — ερευνήτρια - Δρ. Αρχιτετκονικής · Open Lab Athens - Αρχιτεκτονική ΕΜΠ

Ευθυμίου Γιάννης — ερευνητής - υπ. διδάκτορας · Open Lab Athens - Tampere University

Βλαχοκυριάκος Βασίλης — ερευνητής - Αναπλ. Καθηγητής · Open Lab Athens - Newcastle University

Περίληψη

Ένα φανταστικό μανιφέστο του 1986 μιλά για την «κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής» που κατέληξε απλή αλλαγή ιδιοκτητών. Ένα μανιφέστο του σήμερα αναρωτιέται αν θα συναντηθούμε ξανά «από ανάγκη ή επιθυμία και όχι από απόγνωση». Ένα μανιφέστο του 2038, γραμμένο στις στάχτες ενός πολέμου, αναζητά πώς η ΚΑΛΟ θα αναλάβει την ίδια την ανοικοδόμηση του Μεσογειακού κόσμου χωρίς να αλλοιωθεί από την εξουσία που της ανατίθεται. Αυτά τα τρία κείμενα, προϊόντα μιας διετούς έρευνας του Open Lab Athens, με την υποστήριξη του Ιδρύματος Heinrich Böll Θεσσαλονίκης, δεν αποτελούν ιστορικά ντοκουμέντα αλλά συλλογικές κατασκευές γραμμένες από μέλη συνεταιριστικών εγχειρημάτων, σε μια σειρά συναντήσεων - φυσικών και ασύγχρονων ψηφιακών. Η διαδικασία ξεκίνησε τον Δεκέμβριο του 2024 με ένα ψηφιακό ερωτηματολόγιο σε μέλη συνεταιρισμών από όλη την Ελλάδα, του οποίου οι απαντήσεις μετουσιώθηκαν σε έναν αναλυτικό-κριτικό χάρτη και συζητήθηκαν σε ένα εργαστήριο στοχαστικού σχεδιασμού (speculative design) στα Εξάρχεια με βάση τρία ακραία σενάρια για το μέλλον της ΚΑΛΟ. Το υλικό αυτό αποτέλεσε το ερέθισμα για το δεύτερο εργαστήριο, στη Νεράιδα της Λίμνης Πλαστήρα, όπου μέσα από μια άσκηση συλλογικής δημιουργικής γραφής, δημιουργήθηκαν τα τρία μανιφέστα, τοποθετημένα σε τρεις διαφορετικούς χρονικούς άξονες. Τα κείμενα στάλθηκαν στη συνέχεια στο σύνολο των συμμετεχόντων/ουσών προς σχολιασμό, ανοίγοντας έναν ασύγχρονο ψηφιακό διάλογο που πύκνωσε τις αρχικές αφηγήσεις με νέες παρατηρήσεις, διαφωνίες και προτάσεις αναδιατύπωσης. Το σύνολο της ερευνητικής διαδικασίας κατέληξε στην δημιουργία μιας έκδοσης που συνθέτει συμπληρωματικές και αντιφατικές οπτικές που καταγράφηκαν στα διαφορετικά στάδια, χωρίς να τις συγχωνεύει σε μια ενιαία αφήγηση. Η παρούσα εισήγηση θα παρουσιάσει τις μεθοδολογικές επιλογές και τους τρόπους επιμέλειας των δεδομένων κάθε ερευνητικής φάσης, με στόχο να συγκροτηθεί το πλαίσιο των προκλήσεων που αντιμετωπίζει το συνεταιριστικό κίνημα σήμερα και να εξετάσει το κατά πόσο μια ερευνητική πρωτοβουλία μπορεί να συμβάλει στον διάλογο για την παραγωγή νέων πολιτικών αφηγήσεων.

Κράτος, κινήματα και κοινωνικός μετασχηματισμός

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
A3

SOVEREIGNTY OTHERWISE. Αλληλεπιδράσεις κράτους–κοινών προς μια «κυριαρχία αλλιώς»

Κατσιγιάννη Ξένια — Μεταδιδακτορική ερευνήτρια · Department of Architecture, Faculty of Engineering Science, KU Leuven, Belgium

Περίληψη

Σε διαφορετικά πλαίσια, κοινότητες οργανώνουν τη συλλογική διακυβέρνηση της γης και των πόρων, της τροφής και της ενέργειας μέσα από πρακτικές δημιουργίας κοινών. Οι πρακτικές αυτές θέτουν βαθύτερα ερωτήματα σχετικά με το ποιος έχει την εξουσία να οριοθετεί τους πόρους και τον ‘χώρο’ της διακυβέρνησης και να καθορίζει τα πολιτικά υποκείμενα που νομιμοποιούνται να δρουν εντός του. Με αυτόν τον τρόπο, τα κοινά αμφισβητούν τις κλασικές αντιλήψεις περί κρατικής κυριαρχίας (state sovereignty) –όπως αυτή εδραιώθηκε στη νεότερη δυτική σκέψη– ως εδαφικά οριοθετημένη και ιεραρχικά οργανωμένη εξουσία. Συγκροτούν έτσι πεδία στα οποία το νόημα και η άσκηση της κυριαρχίας διαπραγματεύονται και μετασχηματίζονται στην πράξη.

Η εισήγηση προσεγγίζει τις αλληλεπιδράσεις κράτους–κοινών ως πεδία μετασχηματισμού και επεξεργάζεται την έννοια της «Κυριαρχίας Αλλιώς» (Sovereignty Otherwise) ως θεωρητικό και αναλυτικό φακό για τη μελέτη τους. Αφετηρία αποτελεί η υπάρχουσα βιβλιογραφία γύρω από εναλλακτικές μορφές κυριαρχίας (food sovereignty, energy sovereignty, environmental sovereignty κλπ.) η οποία ωστόσο παραμένει κατακερματισμένη.

Η ανάλυση οργανώνεται γύρω από τρεις αλληλένδετες διαστάσεις. Η χωρική διάσταση εξετάζει ποιος οριοθετεί τον χώρο της διακυβέρνησης. Οι πρακτικές των κοινών αναδεικνύουν οικοσυστήματα και δίκτυα διαχείρισης πόρων των οποίων η έκταση δεν συμπίπτει κατ’ ανάγκη με διοικητικά όρια κρατικών ή άλλων αρχών. Η δεύτερη διάσταση αφορά τα πολιτικά και νομικά υποκείμενα της διακυβέρνησης, εστιάζοντας στη μετατόπιση από το άτομο ως κύριο φορέα δικαιωμάτων προς τη διεκδίκηση της αναγνώρισης συλλογικών υποκειμένων. Η ηθική και οντολογική διάσταση εξετάζει τις αντιλήψεις για τις σχέσεις μεταξύ ανθρώπινων και μη ανθρώπινων δρώντων, καθώς και τα δικαιώματα και τις ευθύνες που θεμελιώνονται μέσω της διακυβέρνησης.

Μέσα από αυτό το πλαίσιο, διερευνάται πώς οι συγκρούσεις και οι διαπραγματεύσεις μεταξύ κοινοτήτων και κρατικών θεσμών ανακατανέμουν εξουσίες και οδηγούν στην αναγνώριση νέων θεσμικών μορφών. Η «Κυριαρχία Αλλιώς» σηματοδοτεί έτσι μια επιστημική μετατόπιση προς την κατανόηση της κυριαρχίας ως σχέσης που συγκροτείται και μετασχηματίζεται στην πράξη.

Κράτος, κινήματα και κοινωνικός μετασχηματισμός

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α3

Συνεταιριστικά πειράματα σε κατάσταση πολιορκίας: Οι περιπτώσεις της Βενεζουέλας και της Κούβας

Λευτέρης Καραμήτρου — υπ. διδάκτορας · Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Περίληψη

Η παρουσίαση διερευνά τη σημασία του συνεργατισμού ενταγμένου σε στρατηγικές σοσιαλιστικού μετασχηματισμού του 21ου αιώνα. Αφετηρία της είναι η θέση ότι οι συνεταιρισμοί μπορούν να αποτελέσουν μορφές προεικόνισης του σοσιαλισμού, όπως και μορφές αντίστασης στην επέκταση της αγοράς και του κέρδους. Ο ρόλος τους εξαρτάται από το πώς αυτοί συναρθρώνονται μέσα σε ευρύτερα σχέδια κοινωνικοποίησης, δημοκρατικού σχεδιασμού και λαϊκής συμμετοχής.

Μέσα από τις περιπτώσεις της Βενεζουέλας και της Κούβας, η παρουσίαση εξετάζει τρόπους ενσωμάτωσης του συνεργατισμού σε διαφορετικές σοσιαλιστικές στρατηγικές. Στη Βενεζουέλα, οι συνεταιρισμοί ενισχύονται θεσμικά από το 2001 και συνδέονται με τη μπολιβαριανή διαδικασία, δομές λαϊκής οργάνωσης και το σύνθημα οικοδόμησης ενός "σοσιαλισμού του 21ου αιώνα". Στην Κούβα, οι μη αγροτικοί συνεταιρισμοί προωθούνται από το 2011 στο πλαίσιο της προσπάθειας ανανέωσης ενός μοντέλου κρατικού σοσιαλισμού του 20ού αιώνα, με στόχο την προσαρμογή στην καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση και, ταυτοχρόνως, την αντίσταση στην αγορά και τη διατήρηση των κοινωνικών κεκτημένων της επανάστασης. Το κοινό στοιχείο των δύο περιπτώσεων είναι ότι δεν μπορούν να κριθούν έξω από το πλαίσιο ασφυκτικής οικονομικής και πολιτικής πίεσης των ΗΠΑ. Οι επίμονες κυρώσεις, οι απόπειρες αποσταθεροποίησης και οι ασφυκτικοί περιορισμοί στον ενεργειακό και χρηματοπιστωτικό τομέα διαμορφώνουν το πεδίο στο οποίο εξελίσσονται (και κρίνονται) τα συνεταιριστικά πειράματα και οι δημόσιες πολιτικές μέσα στις οποίες εντάσσονται.

Η παρουσίαση υποστηρίζει ότι οι συνεταιρισμοί μπορούν να λειτουργήσουν αυτοτελώς ως θεσμοί κοινωνικής-οικονομικής δημοκρατίας και μορφές ριζοσπαστικής φαντασίας. Η μετασχηματιστική τους δυναμική, όμως, αναπτύσσεται πληρέστερα μέσα από τη συνάρθρωσή τους, με άλλες μορφές προεικόνισης και αντίστασης, σε πολιτικά προγράμματα και δημόσιες πολιτικές με σοσιαλιστική προοπτική. Οι περιπτώσεις της Βενεζουέλας και της Κούβας καθιστούν αναγκαίο τον αναστοχασμό πάνω στους τρόπους με τους οποίους οι συνεταιρισμοί μπορούν να διατηρήσουν ή να ανακτήσουν τη μετασχηματιστική τους δυναμική όταν η συνάρθρωση αυτή τίθεται σε κατάσταση πολιορκίας.

Κράτος, κινήματα και κοινωνικός μετασχηματισμός

Πέμπτη 19 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α3

Κράτος και ΚΑΛΟ: δύο ασύμβατοι εταίροι, μια δύσκολη σχέση

Κάρολος Ιωσήφ Καβουλάκος — Αναπλ. Καθηγητής ΑΠΘ · Τμήμα Πολιτικών Επιστημών

Περίληψη

Κράτος και ΚΑΟ είναι μεταξύ τους ασύμβατα υποκείμενα. Τόσο η συγκρότησή τους και οι τρόποι λειτουργίας τους, όσο και οι στόχοι τους διαφέρουν ριζικά. Το αποτέλεσμα είναι ότι όταν επιχειρείται οποιαδήποτε μεταξύ τους συνεργασία, η σχέση τους περιέχει εντάσεις, δυσκολίες και συχνά αποδεικνύεται αναποτελεσματική.

Η προτεινόμενη εισήγηση επιχειρεί αρχικά να εξετάσει, να κατηγοριοποιήσει και να θεωρητικοποιήσει τις διαφορετικές μορφές που είναι δυνατό να λάβει η σχέση μεταξύ κράτους και ΚΑΟ και να επικεντρώσει στα αποτελέσματα των πολιτικών αυτών αφενός στην ανάπτυξη της ΚΑΟ και αφετέρου στη διατήρηση των βασικών αρχών, αξιών, πρακτικών και στόχων της. Για να το κάνει αυτό αφενός θα επιχειρηθεί μια σύντομη αναφορά από τη μια στα χαρακτηριστικά του κράτους και το ρόλο των διαφορετικών πολιτικών κατευθύνσεων των επιμέρους κυβερνήσεων, και από την άλλη στα χαρακτηριστικά της ΚΑΟ.

Στη συνέχεια, η εισήγηση θα αναφερθεί σε διαφορετικές διαδικασίες λήψης των αποφάσεων του κράτους που αφορούν την ΚΑΟ: από τις κάθετες πολιτικές, τις διαδικασίες διαβούλευσης, ως τις διαδικασίες συνδιαμόρφωσης (co-construction), ενώ μικρή αναφορά θα γίνει στους δυνατούς ρόλους του τοπικού κράτους. Μέσα από αυτές θα παρουσιαστούν τα φαινόμενα της ενσωμάτωσης (co-optation), του θεσμικού ισομορφισμού και της καταστολής. Οι παραπάνω περιπτώσεις θα επενδυθούν με παραδείγματα από την Ευρώπη, από τον 19ο αιώνα ως σήμερα, ενώ θα γίνουν αναφορές και σε σύγχρονα παραδείγματα από άλλα μέρη του κόσμου (Βόρεια και Νότια Αμερική και Ινδία). Η εισήγηση θα καταλήξει, και πάλι με τη χρήση παραδειγμάτων, στους παράγοντες που είναι δυνατό να αποτρέψουν την αλλοίωση ή και απώλεια βασικών χαρακτηριστικών της ΚΑΟ όταν αυτή συνεργάζεται με το κράτος.

Συνεργατικά οικοσυστήματα και κοινωνική καινοτομία

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 09:45–11:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Δημιουργία Οικοσυστήματος Συνεργατισμού στη Θεσσαλονίκη και Κεντρική Μακεδονία

Νικολάου Κώστας — τ. Επισκέπτης Καθηγητής Οικολογίας και ΚΑΛΟ, ΑΠΘ, Πρόεδρος UnivSSE Coop · Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας "UnivSSE Coop"

Δεβετζίδης Αθανάσιος — Σύμβουλος Επαγγελματικού Προσανατολισμού, MSc Κοινωνιολογίας, Γραμματέας UnivSSE Coop · Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας "UnivSSE Coop"

Θάνου Μίνα — CEO καινοτόμας επιχείρησης, Ταμίας UnivSSE Coop · Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας "UnivSSE Coop"

Κλείτσα Κατερίνα — Εργαζόμενο μέλος UnivSSE Coop · Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας "UnivSSE Coop"

Μητρούση Ιωάννα — Ελεύθερος Επαγγελματίας, μέλος UnivSSE Coop · Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας "UnivSSE Coop"

Μπλέκας Γιώργος, τ. Αν. Καθηγητής Τροφίμων, ΑΠΘ, Αντιπρόεδρος υποδομών UnivSSE Coop

Νικολάου Γιάννος-Άγγελος, Πολιτικός Μηχανικός, ΜΑ Πολυμέσων, μέλος UnivSSE Coop

Οικονόμου Ανδρέας, τ. Καθηγητής Ψυχολογίας, ΑΣΠΑΙΤΕ, Αντιπρόεδρος ερευνών-μελετών UnivSSE Coop

Παναγιώτογλου Σοφία, Εργαζόμενο μέλος UnivSSE Coop

Παπαφιλίππου Άσπα, Δρ Κοινωνιολογίας Συνεταιρισμών, τ. Επίκ. Καθηγήτρια Συνεταιρισμών και Κοινοτικής Ανάπτυξης, ΑΤΕΙΘ, Αντιπρόεδρος εκπαίδευσης UnivSSE Coop

Τζάκου Άννα, Αρχιτέκτων Μηχανικός, MSc Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού, Αν. Γραμματέας UnivSSE Coop

Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας "UnivSSE Coop"

Περίληψη

Η δημιουργία ενός Οικοσυστήματος Συνεργατισμού στη Θεσσαλονίκη και Κεντρική Μακεδονία ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 2025 και αφορά στη συγκρότηση ενός συνεκτικού δικτύου που συνδέει συνεταιρισμούς, μικρές επιχειρήσεις, τοπικούς φορείς και πολίτες. Γενικός στόχος του προγράμματος είναι η προώθηση της κοινωνικής ένταξης και η καταπολέμηση της φτώχειας, της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού μέσω της προαγωγής της αλληλεγγύης και της ενίσχυσης της Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΛΟ) και της Κοινωνικής Καινοτομίας.

Οι δράσεις του προγράμματος -μεταξύ άλλων- περιλαμβάνουν:

- Υποστήριξη υφιστάμενων φορέων ΚΑΛΟ και καθοδήγηση στη σύσταση νέων, με έμφαση στην οργανωτική τους ενίσχυση και τη λειτουργική τους αυτονομία.

- Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση μέσω εκστρατειών και δράσεων, για την προσέλκυση περισσότερων συμμετεχόντων φορέων.

- Συντονισμό τακτικών συναντήσεων και εργαστηρίων μεταξύ φορέων-μελών του οικοσυστήματος, προάγοντας τη συνεργασία, την ανταλλαγή καλών πρακτικών και τη δημιουργία κοινών πρωτοβουλιών.

- Υποστήριξη στον σχεδιασμό και την υλοποίηση επιχειρησιακών σχεδίων, με σκοπό τη βελτίωση της βιωσιμότητας των φορέων.
- Εκπαίδευση σε θεωρητικές και πρακτικές πτυχές της ΚΑΛΟ.
- Διασύνδεση με οργανισμούς, ειδικούς εμπειρογνώμονες και δίκτυα, διευρύνοντας τις ευκαιρίες συνεργασίας και ανταλλαγής τεχνογνωσίας.
- Παροχή πληροφόρησης για διαθέσιμες χρηματοδοτήσεις, προγράμματα επιχορηγήσεων και εργαλεία οικονομικής στήριξης, ενισχύοντας τις δράσεις των φορέων.

Η δομή του οικοσυστήματος βασίζεται στη μέθοδο της Τετραπλής Έλικας, που συνδυάζει τέσσερις πυλώνες: δημόσιους φορείς, ερευνητικούς οργανισμούς, ιδιωτικές επιχειρήσεις και την κοινωνία των πολιτών. Μέχρι σήμερα συμμετέχουν 59 φορείς.

Το πρόγραμμα υλοποιείται από τον κοινωνικό μη-κερδοσκοπικό συνεταιρισμό Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας "UnivSSE Coop" και συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+ (ΕΚΤ+) στο πλαίσιο της Δράσης «Δράσεις στήριξης υφιστάμενων και νέων κοινωνικών επιχειρήσεων Κ.ΑΛ.Ο. στην Κεντρική Μακεδονία» του Προγράμματος «Κεντρική Μακεδονία» του ΕΣΠΑ 2021-2027. Η διάρκεια του προγράμματος είναι από 10/2025 μέχρι και 12/2027.

Συνεργατικά οικοσυστήματα και κοινωνική καινοτομία

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 09:45–11:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Αντιλήψεις των φορέων του συνεταιριστικού οικοσυστήματος σχετικά με την έκτη συνεταιριστική αρχή της διασυνεταιριστικής συνεργασίας

Yannis Perifanos — Doctoral Researcher · Centre of Expertise for Cooperative Entrepreneurship (KCO), KU Leuven

Frédéric Dufays — Professor Dr. · Centre of Expertise for Cooperative Entrepreneurship (KCO), KU Leuven

Περίληψη

Η συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών, ή διασυνεταιριστική συνεργασία (intercooperation), αποτελεί μια από τις θεμελιώδεις αρχές του συνεταιριστικού επιχειρηματικού μοντέλου. Θεωρείται ευρέως ως ένας μηχανισμός που επιτρέπει στους συνεταιρισμούς να αναπτύσσονται και να επιτυγχάνουν αποτελέσματα συγκρίσιμα με εκείνα μεγάλων εταιρειών, διατηρώντας παράλληλα τα πλεονεκτήματα της τοπικής ιδιοκτησίας και της ενεργού συμμετοχής στην κοινότητα. Πέρα από την ενίσχυση των δυνατοτήτων των συνεταιρισμών που συμμετέχουν, η διασυνεταιριστική συνεργασία μπορεί να αξιοποιηθεί για τη διεύρυνση των αγορών, τη μείωση του κόστους και των κινδύνων, τη διαμοίραση τεχνολογίας και την επίτευξη οικονομιών κλίμακας. Επιπλέον, θεωρείται μέσο ενδυνάμωσης της κοινωνικής και περιβαλλοντικής συνεισφοράς των συνεταιρισμών, προάγοντας την τοπική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και τους θεσμικούς, περιβαλλοντολογικούς και κοινωνικούς μετασχηματισμούς από τη βάση, με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Παρά την αναγνωρισμένη σημασία της, η απουσία ενός σαφούς και καθολικά αποδεκτού ορισμού της διασυνεταιριστικής συνεργασίας δυσχεραίνει τον προσδιορισμό των δραστηριοτήτων που μπορούν να χαρακτηριστούν ως τέτοιες, καθώς και την αξιολόγηση των αντικτύπων τους. Επιπλέον, αν και η βιβλιογραφία αναδεικνύει πολυάριθμα οφέλη, οι εμπειρικές μελέτες καταγράφουν μικτά ευρήματα, καθώς, τόσο ερευνητικά όσο και σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής, έχουν τεκμηριώσει περιπτώσεις στις οποίες πρωτοβουλίες διασυνεταιριστικής συνεργασίας δεν ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως πανάκεια. Αντιθέτως, η επιτυχής συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών εξαρτάται από ένα σύνολο οργανωσιακών, θεσμικών και συστημικών παραγόντων.

Τα ευρήματα από μελέτες πεδίου υποδεικνύουν περαιτέρω ότι η διασυνεταιριστική συνεργασία δεν αποτελεί συνήθως την πρωταρχική στρατηγική που υιοθετούν οι συνεταιρισμοί για την κάλυψη των βασικών λειτουργικών τους αναγκών. Παρότι προηγούμενες έρευνες έχουν εξετάσει τη δημιουργία της διασυνεταιριστικής συνεργασίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα, καθώς και τους παράγοντες που την ευνοούν ή την εμποδίζουν, περιορισμένη προσοχή έχει δοθεί στον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι συνεταιρισμοί την αντιλαμβάνονται και την αξιολογούν. Για την κάλυψη αυτού του ερευνητικού κενού, η παρούσα μελέτη διερευνά τη διασυνεταιριστική συνεργασία μέσω της σύγκρισης των απόψεων διαφορετικών ενδιαφερόμενων μερών εντός των συνεταιριστικών επιχειρηματικών οικοσυστημάτων. Εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο η αρχή αυτή γίνεται αντιληπτή και μεταφράζεται στην καθημερινή συνεταιριστική πρακτική, εντοπίζει τα κίνητρα, τους παράγοντες που την ευνοούν και την εμποδίζουν και αναλύει τις θετικές και αρνητικές επιδράσεις της, τόσο στην εσωτερική λειτουργία των συνεταιρισμών, όσο και στο ευρύτερο εξωτερικό τους περιβάλλον.

Λέξεις-κλειδιά: συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών, διασυνεταιριστική συνεργασία, αντίκτυπος διασυνεταιριστικής συνεργασίας

Συνεργατικά οικοσυστήματα και κοινωνική καινοτομία

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 09:45–11:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Κοινωνικές επιχειρήσεις σε περιόδους κοινωνικοοικονομικών κρίσεων: κοινωνική καινοτομία, κοινωνικός αντίκτυπος και ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων.

Καραχάλιου Μιχαηλία — Απόφοιτη · Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Χρονοπούλου Κανέλλα — Ερευνήτρια · Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Περίληψη

Οι κοινωνικοοικονομικές κρίσεις εντείνουν υφιστάμενες κοινωνικές ανισότητες και δημιουργούν νέες ανάγκες, αναδεικνύοντας τη σημασία εναλλακτικών μορφών οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης. Στο πλαίσιο αυτό, οι κοινωνικές επιχειρήσεις, ως φορείς της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, συνδυάζουν την οικονομική δραστηριότητα με την επιδίωξη κοινωνικών σκοπών και μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη νέων τρόπων ανταπόκρισης στις συνέπειες των κρίσεων. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της συμβολής των κοινωνικών επιχειρήσεων στην αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων των κρίσεων, με έμφαση στην κοινωνική καινοτομία, στον κοινωνικό αντίκτυπο και στην ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων. Η εργασία βασίζεται σε βιβλιογραφική ανασκόπηση και θεματική σύνθεση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας. Από την ανάλυση αναδεικνύονται τέσσερις αλληλένδετες διαστάσεις κοινωνικού αντίκτυπου: η οικονομική, η κοινωνική, η κοινοτική και δημοκρατική και η περιβαλλοντική. Τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι οι κοινωνικές επιχειρήσεις μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία απασχόλησης και δεξιοτήτων, στην κοινωνική ένταξη, στην κάλυψη κοινωνικών αναγκών, στην ανάπτυξη συνεργασιών και συμμετοχικών διαδικασιών και στην προώθηση βιώσιμων πρακτικών. Ωστόσο, η παραγωγή διατηρήσιμου κοινωνικού αντίκτυπου δεν αποτελεί αυτόματη συνέπεια της κοινωνικής αποστολής τους, αλλά επηρεάζεται από την οργανωσιακή και οικονομική βιωσιμότητα, τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών και το θεσμικό και κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον. Συμπεραίνεται ότι η ιδιαίτερη συμβολή των κοινωνικών επιχειρήσεων σε περιόδους κρίσης έγκειται στη δυνατότητα σύνδεσης της κοινωνικής καινοτομίας με την παραγωγή πολυδιάστατης κοινωνικής αξίας και την ενίσχυση της συλλογικής ικανότητας των τοπικών κοινοτήτων.

Συνεργατικά οικοσυστήματα και κοινωνική καινοτομία

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 09:45–11:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Μετασχηματιστική Κοινωνική Καινοτομία και Οικονομίες της Κοινότητας: Θεωρητικές συγκλίσεις και αποκλίσεις στα τελευταία 20 έτη

Ναλμπάντης Στράτος — Υποψήφιος Διδάκτορας · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ

Ἐφη Αμανατίδου — Επίτιμη Ανώτερη Ερευνήτρια · University of Manchester

Γριτζάς Γιώργος — Καθηγητής · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ

Περίληψη

Επίκαιρες προκλήσεις όπως η κλιματική αλλαγή, η επισιτιστική ανασφάλεια, το έλλειμμα προσιτής στέγης, ιδίως για το νεότερο τμήμα του πληθυσμού, αποτελούν ορισμένα μόνο προβλήματα από αυτά που καλούνται να αντιμετωπίσουν τα άτομα που διαμορφώνουν τις πολιτικές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, τις τελευταίες δεκαετίες και ειδικότερα μετά το 2010, η κοινωνική καινοτομία έχει αναδυθεί στη δημόσια σφαίρα του διαλόγου και πολιτικών ως ένας τρόπος αντιμετώπισης των προκλήσεων αυτών. Η στρατηγική αυτή έχει χαρακτηριστεί σε ένα κομμάτι της βιβλιογραφίας ως "εργαλειακή" και ότι αναλαμβάνει απλά την κάλυψη των αναγκών που προκύπτουν από την απόσυρση του κράτους στην παροχή υπηρεσιών. Παρόλα αυτά η κοινωνική καινοτομία μέσα από νέες πρακτικές και σχέσεις μπορεί να συμβάλει στον ευρύτερο μετασχηματισμό των θεσμών, τη διαγενεακή αλληλεγγύη και τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα. Ιδίως στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας, οι φορείς της μέσα από στοχεύσεις που διαμορφώνουν από κοινού, τη δημοκρατική διακυβέρνηση και τη δίκαιη διανομή των οφελών και των βαρών, μπορούν να αποτελέσουν τον πυρήνα ευρύτερων μετασχηματισμών.

Η μετασχηματιστική δυναμική της κοινωνικής οικονομίας έχει πολλές ομοιότητες με τη διαμόρφωση των Οικονομιών της Κοινότητας, όπως έχουν αυτές διατυπωθεί μεταξύ άλλων στο έργο των J.K. Gibson – Graham. Επί της αρχής τα πολλαπλασιαστικά συστατικά που αναφέρθηκαν παραπάνω, δύνανται στο πλαίσιο των Οικονομιών της Κοινότητας να ενισχύσουν περαιτέρω τον μετασχηματισμό. Οι Οικονομίες της Κοινότητας μέσω έρευνας δράσης, αναγνώρισης της διαφορετικότητας και των διαφορετικών πρακτικών, καθώς και ως ένα πεδίο ηθικής διαπραγμάτευσης μπορούν να συνθέσουν συμμαχίες με άλλες επιστημολογικές παραδόσεις για την αντιμετώπιση των προκλήσεων. Η πλέον συνεκτική προσπάθεια σύνδεσης μεταξύ των Οικονομιών της Κοινότητας και της Κοινωνικής Καινοτομίας έγινε το 2009 στο έργο των Gibson-Graham και Roelvink, όπου σε τέσσερις άξονες μελετήθηκε η δυνατότητα συμμαχιών ανάμεσα τους παρά τη διαπίστωση δυνατότητας ομοιοτήτων ή διαφορών. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω, η παρούσα εργασία αποσκοπεί στη διερεύνηση, τη συστηματική κατηγοριοποίηση και την ανάδειξη της βιβλιογραφίας που αξιοποιεί και εμπνέεται από το κεφάλαιο των Gibson – Graham και Roelvink.

Συνεργατικά οικοσυστήματα και κοινωνική καινοτομία

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 09:45–11:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Τζουμέικερς: 10 Χρόνια "Αποτυχίας"

Νιάρος Βασίλης — Ερευνητής, P2P Lab & Ερευνητής, TRANSIC, Universitat Oberta de Catalunya · Ερευνητική κολεκτίβα P2P Lab & Universitat Oberta de Catalunya

Πανταζής Αλέκος — Επίκουρος Καθηγητής, μέλος P2P Lab · Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας & Ερευνητική κολεκτίβα P2P Lab

Τσιούρης Νικηφόρος — Ερευνητής, P2P Lab · Ερευνητική κολεκτίβα P2P Lab

Περίληψη

Τον Ιούλιο του 2026, μετά από περίπου μία δεκαετία λειτουργίας, το εργαστήριο των Τζουμέικερς (Tzoumakers) στο χωριό Καλέντζι των Τζουμέρκων έπαψε να λειτουργεί και ο εξοπλισμός του μεταφέρθηκε σε μια αποθήκη μέχρι να διερευνηθούν τα επόμενα βήματα. Η αποχώρηση προκάλεσε δημόσια κριτική από μέλη της ευρύτερης κοινότητας του εγχειρήματος. Το άρθρο χρησιμοποιεί την κριτική αυτή ως αναλυτική αφετηρία και επιχειρεί έναν αναστοχασμό αυτής της δεκαετίας, με φόντο το ερώτημα: ποια είναι η τύχη εναλλακτικών εγχειρημάτων μέσα σε καπιταλιστικά περιβάλλοντα;

Πρώτον, καταγράφουμε ρητά τι δεν επιτεύχθηκε: η περιορισμένη συμμετοχή μόνιμων κατοίκων, τα προβλήματα εργονομίας και λειτουργικότητας ορισμένων κατασκευών, η ελλιπής τεκμηρίωση ως ανοικτό υλισμικό (open-source hardware) ή η αδυναμία μετάβασης του εργαστηρίου σε τοπική διαχείριση - μια μετάβαση που είχε εξαγγελθεί δημοσίως το 2023.

Δεύτερον, υποστηρίζουμε ότι το πλέγμα των κριτηρίων με τα οποία διατυπώνεται η κριτική δεν είναι ουδέτερο: ποσοστά υιοθέτησης, αριθμοί ωφελουμένων, παραδοτέα, βιωσιμότητα υποδομής και ανάγνωση του κλεισίματος ως πτώχευσης συγκροτούν μια γραμματική ελέγχου επιδόσεων (project audit), κοντινή με εκείνη του χρηματοδοτικού καθεστώτος μέσα στο οποίο έζησε το εγχείρημα.

Τρίτον, προτείνουμε μια αποτίμηση σε πολλαπλά επίπεδα - τοπικό, εθνικό, διεθνές, ερευνητικό, επιχειρηματικό - με άξονα την οριζόντια διάχυση («scale wide, not scale up») αντί της μεγέθυνσης. Με αυτά τα κριτήρια το αποτύπωμα είναι μετρήσιμο και επώνυμο: η ενεργειακή κοινότητα CommonEn και το πρώτο έργο συλλογικής αυτοκατανάλωσης στην ηπειρωτική Ελλάδα, η πρώτη Ένωση Φορέων ΚΑΛΟ της Ηπείρου, το τοπικό ερευνητικό δίκτυο με 10 εγχειρήματα, και τα «αδελφά» εγχειρήματα Kopli93 στο Ταλίν και Nyamdrel Zo'Sa στο Μπουτάν.

Τέλος, αντιμετωπίζουμε την παύση της λειτουργίας του Τζουμέικερς όχι ως αποτυχία ούτε ως επιτυχία, αλλά ως το λιγότερο μελετημένο στάδιο της έρευνας-δράσης. Το άρθρο δεν προσφέρει οριστική απάντηση στο ερώτημα για την τύχη εναλλακτικών εγχειρημάτων μέσα σε καπιταλιστικά περιβάλλοντα. Επιχειρεί ωστόσο να δείξει πώς μοιάζει μια αποτίμηση διατυπωμένη με τα κριτήρια των κοινών.

Συνεργατικά οικοσυστήματα και κοινωνική καινοτομία

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 09:45–11:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Παραγωγικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ εγχειρημάτων Κ.ΑΛ.Ο. και ερευνητριών/τών. Πολλαπλά ζητήματα και πολλαπλές συνδέσεις

Μαρίζα Ζυμωνοπούλου — Υποψήφια Διδάκτωρ · Τμήμα Πολιτικών Επιστημών, ΑΠΘ

Περίληψη

Τα συνεργατικά εγχειρήματα Κ.Αλ.Ο., ως σύνθετα μορφώματα, αντιμετωπίζουν πολυεπίπεδες δυσκολίες· ωστόσο, διαθέτουν σιωπηρή και εμπειρική γνώση, η οποία συχνά βρίσκεται κάτω από το ραντάρ της θεωρητικής επιστημονικής γνώσης. Με βάση την προσέγγιση αυτή, η στήριξη και η ενδυνάμωση των εγχειρημάτων προϋποθέτουν την αναγνώριση της χρησιμότητας συνεργατικών και αλληλεπιδραστικών σχέσεων τόσο ανάμεσα στην επιστημονική κοινότητα και στα εγχειρήματα όσο και μεταξύ των ίδιων των εγχειρημάτων. Σε αυτή την κατεύθυνση, ο στόχος είναι η ανάπτυξη παραγωγικών αλληλεπιδράσεων. Τέτοιες αλληλεπιδράσεις αφορούν διαδικασίες κατά τις οποίες επιτυγχάνεται αμφίδρομη μεταφορά και συμπαραγωγή γνώσης σε θέματα που τίθενται από κοινού. Στην εισήγηση θα επιχειρήσουμε να αναδείξουμε ζητήματα που είτε προϋπάρχουν είτε ανακύπτουν κατά τις διεπαφές, θα διερευνήσουμε τον ρόλο της ερευνήτριας και του ερευνητή και θα οραματιστούμε τις προοπτικές που προκύπτουν από τις πολλαπλές συνδέσεις, βασιζόμενοι σε σχετική έρευνα.

Συνεδρία φοιτητικών εργασιών 1 — Θεσμοί, συμμετοχή και κοινωνική πολιτική

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Η σημασία των Κοινωνικά Υπεύθυνων Δημόσιων Συμβάσεων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση για την ανάπτυξη της ΚΑΟ: Η περίπτωση του Δήμου Μοσχάτου - Ταύρου

ΡΙΝΔΗ ΣΤΑΥΡΙΝΗ — ΑΠΟΦΟΙΤΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ · ΕΑΠ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα μελετά τη δυναμική των Κοινωνικά Υπεύθυνων Δημοσίων Συμβάσεων στο πλαίσιο της τοπικής διακυβέρνησης, εστιάζοντας στον Δήμο Μοσχάτου-Ταύρου. Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιώντας μια ποιοτική προσέγγιση, η μελέτη στοχεύει στην κατανόηση του Δήμου για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και της Κοινωνικές Επιχειρήσεις. Επιπλέον, διερευνά τη συνειδητοποίηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τις Κοινωνικά Υπεύθυνες Δημόσιες Συμβάσεις, την ικανότητα καθορισμού κοινωνικών κριτηρίων στις δημόσιες συμβάσεις και τις προκλήσεις και τις στρατηγικές στις αποφάσεις του διοικητικού συμβουλίου που σχετίζονται με περιβαλλοντικά και κοινωνικά κριτήρια.

Τα βασικά ευρήματα αποκαλύπτουν ένα διαδεδομένο θέμα περιορισμένης ευαισθητοποίησης και κοινής κατανόησης των θεμελιωδών αρχών. Ωστόσο, αναγνωρίζεται η δυνατότητα των Κοινωνικών Επιχειρήσεων ως προς την επίλυση των προβλημάτων για κοινωνικά ζητήματα, τονίζοντας το σημαντικό ρόλο τους. Επίσης, εντοπίζονται κενά στη γνώση σχετικά με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική και προκλήσεις στην εφαρμογή κοινωνικών κριτηρίων στις δημόσιες συμβάσεις. Η μελέτη δίνει έμφαση στις αναξιοποίητες δυνατότητες των αποκλειστικών συμβάσεων με τις Κοινωνικές Επιχειρήσεις και αναγνωρίζει τις δυνατότητες ενδυνάμωσης των Κοινωνικά Υπεύθυνων Δημοσίων Συμβάσεων για την οικοδόμηση βιωσιμότητας. Οι προκλήσεις εξακολουθούν να υφίστανται όσον αφορά την ευθυγράμμιση με της Κοινωνικά υπεύθυνες δημόσιες συμβάσεις και με τη δημόσια κοινωνική πολιτική του Δήμου, καθιστώντας απαραίτητο ένα στρατηγικό σχέδιο δράσης εστιασμένο στην εκπαίδευση του προσωπικού, την ευέλικτη νομοθεσία και τη βελτιωμένη διάδοση πληροφοριών. Συμπερασματικά, ο Δήμος Μοσχάτου-Ταύρου παρουσιάζει ποικίλα επίπεδα ευαισθητοποίησης και ενασχόλησης με τις Κοινωνικά Υπεύθυνες Δημόσιες Συμβάσεις. Η έρευνα παρέχει πολύτιμες γνώσεις για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, τονίζοντας την ανάγκη για στοχευμένη εκπαίδευση, στρατηγικό σχεδιασμό και ενισχυμένη ενσωμάτωση αυτών στις πρακτικές τοπικής διακυβέρνησης.

Συνεδρία φοιτητικών εργασιών 1 — Θεσμοί, συμμετοχή και κοινωνική πολιτική

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

«Συνδυάζοντας την αποτελεσματικότητα με την αλληλεγγύη: Effective Altruism και Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία»

ΧΡΟΝΗ ΙΩΑΝΝΑ — Απόφοιτος μεταπτυχιακού στην ΚΑΟ · ΕΑΠ

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει την σχέση μεταξύ της προσέγγισης του αποτελεσματικού αλτρουισμού (Effective Altruism) και της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΟ), αναζητώντας σημεία σύγκλισης και διαφοροποίησης, καθώς και τη δυνατότητα δημιουργικής σύνθεσης των δύο προσεγγίσεων. Ο αποτελεσματικός αλτρουισμός αποτελεί ένα σύγχρονο ρεύμα σκέψης που δίνει έμφαση στην ορθολογική αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων μέσω της χρήσης τεκμηριωμένων δεδομένων και συστηματικής αξιολόγησης, με στόχο την μεγιστοποίηση του θετικού αντικτύπου των ανθρώπινων ενεργειών. Αντίθετα, η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία εστιάζει στη συλλογική δράση, στη δημοκρατική συμμετοχή, στην κοινωνική δικαιοσύνη, στην αλληλεγγύη και στην κάλυψη κοινωνικών αναγκών μέσω εναλλακτικών μορφών οικονομικής οργάνωσης.

Αρχικά παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο, οι επιδιώξεις και οι πρακτικές εφαρμογές των δύο προσεγγίσεων καθώς και οι προκλήσεις και οι περιορισμοί που τις συνοδεύουν. Ιδιαίτερη αναφορά πραγματοποιείται στην έννοια του κοινωνικού αντικτύπου, στην σημασία του και στο θέμα της μέτρησης του. Το θεωρητικό μέρος ολοκληρώνεται με συγκριτική ανάλυση του αποτελεσματικού αλτρουισμού και της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας μέσα από την οποία αναδεικνύονται τα βασικά σημεία σύγκλισης και διαφοροποίησης.

Η ερευνητική διαδικασία βασίστηκε στην μέθοδο Delphi με την συμμετοχή εμπειρογνωμόνων που δραστηριοποιούνται στον χώρο της ΚΑΟ με στόχο τη διερεύνηση των αντιλήψεων τους σχετικά με τον κοινωνικό αντίκτυπο, τη χρήση δεδομένων στην λήψη αποφάσεων και τη συμβατότητα των αρχών των δύο προσεγγίσεων. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ότι οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν τη σημασία της αξιολόγησης και μέτρησης του κοινωνικού αντικτύπου, χωρίς ωστόσο να θεωρούν επαρκή την αποκλειστική χρήση ποσοτικών δεικτών. Επιπλέον, αναγνώρισαν την χρησιμότητα θεσμοθέτησης δεικτών κοινωνικού αντικτύπου από το κράτος, αλλά υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις όπως η ευελιξία και η διαβούλευση με τους φορείς ΚΑΟ. Παράλληλα, διαπιστώθηκε θετική στάση απέναντι στη δυνατότητα αξιοποίησης πρακτικών του αποτελεσματικού αλτρουισμού στη διαδικασία λήψης αποφάσεων από τους φορείς ΚΑΟ, με δεδομένο ότι διατηρούνται οι αρχές της δημοκρατικής συμμετοχής, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της τοπικής ενδυνάμωσης.

Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν μια γενικά θετική στάση απέναντι στη δυνατότητα σύνδεσης της προσέγγισης του αποτελεσματικού αλτρουισμού με τις αρχές της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, αλλά και σημαντικές επιφυλάξεις απέναντι στην λογική της «μέγιστης αποτελεσματικότητας» που χαρακτηρίζει τον αποτελεσματικό αλτρουισμό. Συνολικά, η εργασία καταλήγει ότι η συνδυαστική αξιοποίηση στοιχείων των δύο προσεγγίσεων μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση αποτελεσματικότερων, βιώσιμων και κοινωνικά προσανατολισμένων μορφών κοινωνικής παρέμβασης.

Συνεδρία φοιτητικών εργασιών 1 — Θεσμοί, συμμετοχή και κοινωνική πολιτική

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Ο Ρόλος της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στη Διαχείριση των Αδέσποτων Ζώων: Μελέτη Περίπτωσης της Ίδρυσης του Κέντρου Φιλοξενίας Αδέσποτων Ζώων στον Δήμο Κορινθίων

Κλεμπετσάνη Αδαμαντία — Απόφοιτη ΠΜΣ · Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία», Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ευθυμίου Βασίλειος — Μέλος ΣΕΠ ΕΑΠ · Μέλος ΣΕΠ Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, ΠΜΣ Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Περίληψη

Η διαχείριση των αδέσποτων ζώων συντροφιάς αποτελεί μία από τις πλέον σύνθετες προκλήσεις για την Τοπική Αυτοδιοίκηση, η οποία συχνά αντιμετωπίζει λειτουργικές δυσκαμψίες και ελλείψεις προσωπικού, όπως καταγράφεται και στην Έκθεση 3/2023 του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Η παρούσα εργασία διερευνά τη δυνατότητα αξιοποίησης της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (Κ.ΑΛ.Ο.) ως καινοτόμου θεσμικού εργαλείου δημόσιας πολιτικής, εξετάζοντας τη σύζευξη του Ν. 4430/2016 με το πλαίσιο ευζωίας του Ν. 4830/2021.

Μέσα από τη μελέτη περίπτωσης του υπό ίδρυση Κέντρου Φιλοξενίας στη θέση «Μπαθαρίστρα» του Δήμου Κορινθίων, διενεργήθηκε πρωτογενής ποσοτική έρευνα σε δείγμα 117 δημοτών. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν υψηλή φιλοζωική ευαισθητοποίηση (86,3%) και καθημερινή επαφή με αδέσποτα (59,8%), η οποία όμως συνοδεύεται από χαμηλή συμμετοχή σε παραδοσιακά φιλοζωικά σωματεία (10,3%) και έλλειμμα ενημέρωσης για τις δημοτικές δράσεις (57,3%). Παράλληλα, καταγράφεται ισχυρή κοινωνική εμπιστοσύνη στη συμβολή της Κ.ΑΛ.Ο. (βαθμολογία 4,08/5), με το 73,5% να προκρίνει τη λειτουργία του Κέντρου μέσω Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης (Κοιν.Σ.Επ.) και το 36,8% να δηλώνει πρόθεση ενεργού συμμετοχής ως ιδρυτικά μέλη.

Βάσει των ευρημάτων, προτείνεται ένα ολοκληρωμένο, εφαρμόσιμο μοντέλο κοινωνικής διαχείρισης μέσω προγραμματικής σύμβασης Δήμου – Κοιν.Σ.Επ.. Το μοντέλο ενσωματώνει υβριδική χρηματοδότηση, δείκτες κοινωνικού αντικτύπου (SROI) και συμμετοχική διακυβέρνηση, μετατρέποντας τη διαχείριση των αδέσποτων από διοικητικό βάρος σε μοχλό τοπικής ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής.

Συνεδρία φοιτητικών εργασιών 1 — Θεσμοί, συμμετοχή και κοινωνική πολιτική

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Η σημασία του κοινωνικού κεφαλαίου για τη βιωσιμότητα των αγροτικών συνεταιρισμών

Περδίκη Ευγενία — Μεταπτυχιακή Ερευνήτρια · Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Σεργάκη Παναγιώτα — Καθηγήτρια · Τμήμα Γεωπονίας, ΑΠΘ και Σχολή Κοινωνικών Επιστημών ΕΑΠ

Περίληψη

Το κοινωνικό κεφάλαιο αποτελεί κρίσιμο άυλο πόρο για τη λειτουργία και τη βιωσιμότητα των συλλογικών εγχειρημάτων και αποκτά ιδιαίτερη σημασία στους αγροτικούς συνεταιρισμούς, όπου η εμπιστοσύνη, η αμοιβαιότητα και η ενεργός συμμετοχή των μελών συνδέονται άμεσα με την αποτελεσματικότητα της συλλογικής δράσης. Η παρούσα έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε το 2024 σε ελαιουργικό συνεταιρισμό της Πελοποννήσου, διερευνά τον ρόλο του κοινωνικού κεφαλαίου στη βιωσιμότητα του συνεταιρισμού. Ειδικότερα, εξετάζει τη σημασία της εμπιστοσύνης, της ενεργούς συμμετοχής και της αμοιβαιότητας μεταξύ των μελών. Η πρωτογενής έρευνα βασίστηκε σε ημιδομημένες συνεντεύξεις και σε ερωτηματολόγιο που συνδιαμορφώθηκε με τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Συμμετείχαν 103 από τα 130 ενεργά μέλη. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα μέλη επιλέγουν συνειδητά τη συμμετοχή τους στο συνεταιριστικό εγχείρημα: το 90% αναγνωρίζει την αξία της αρχής «η ισχύς εν τη ενώσει», ενώ το 70% δηλώνει ότι βιώνει στην πράξη τα οφέλη του «συνεταιρίζεσθαι». Παρότι η πλειονότητα γνωρίζει εναλλακτικές επιλογές διάθεσης της παραγωγής, ενίοτε οικονομικά ελκυστικότερες, επιλέγει να παραμένει στον συνεταιρισμό, είτε λόγω πίστης στις συνεταιριστικές αξίες και αρχές είτε λόγω της επιθυμίας συνέχισης της οικογενειακής παράδοσης και στήριξης του συνεταιρισμού προς ατομικό και συλλογικό όφελος. Ωστόσο, το ενδιαφέρον των μελών δεν μεταφράζεται πάντοτε σε ενεργή συμμετοχή στη Γενική Συνέλευση. Η περιορισμένη συμμετοχή μπορεί να αποδυναμώσει τη δημοκρατική διακυβέρνηση, τη συλλογική λήψη αποφάσεων και τη διαμόρφωση στρατηγικών μακροχρόνιας βιωσιμότητας. Τέλος, η συνεταιριστική εκπαίδευση αναγνωρίζεται ως καθοριστικός παράγοντας ενδυνάμωσης του κοινωνικού κεφαλαίου, όμως η έλλειψη πόρων περιορίζει τη συστηματική εφαρμογή της. Η υποστήριξη σχετικών δράσεων από κρατικούς ή συλλογικούς φορείς μπορεί να ενισχύσει το κοινωνικό κεφάλαιο συμβάλλοντας στη βιωσιμότητα του συνεταιρισμού και στην ευρύτερη ανάπτυξη της υπαίθρου.

Συνεδρία φοιτητικών εργασιών 2 — Χώρος, κατοικία και κοινότητες

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α3

Η στέγαση ως κοινό: φροντίδα, συμμετοχή και συλλογική διακυβέρνηση στο εγχείρημα MetaVasis

Σταμούδη Σοφία — Απόφοιτη · Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο

Αρβανιτίδης Πασχάλης — Καθηγητής · Ελληνικό Ανοιχτό Πανεπιστήμιο

Περίληψη

Η στεγαστική κρίση και η αυξανόμενη κοινωνική επισφάλεια επαναφέρουν το ερώτημα όχι μόνο της πρόσβασης στη στέγαση, αλλά και του τρόπου με τον οποίο οργανώνεται η καθημερινή ζωή γύρω από αυτήν. Μπορεί η κατοικία να αποτελέσει, πέρα από ιδιωτικό αγαθό ή κοινωνική παροχή, πεδίο συλλογικής δράσης, φροντίδας και συμμετοχής; Η εισήγηση διερευνά το ερώτημα μέσα από το υπό διαμόρφωση εγχείρημα MetaVasis, το οποίο συνδέει τη στέγαση με την κοινωνική επανένταξη και τη συλλογική ζωή.

Το ερευνητικό ενδιαφέρον στρέφεται στις καθημερινές πρακτικές μέσα από τις οποίες συγκροτείται η κοινότητα: στη διαμόρφωση κανόνων συνύπαρξης, στην κατανομή ευθυνών, στη λήψη αποφάσεων και στην ανάπτυξη σχέσεων αμοιβαιότητας και φροντίδας. Η στέγαση προσεγγίζεται έτσι όχι μόνο ως πρόσβαση σε έναν χώρο, αλλά ως διαδικασία μέσα από την οποία παράγονται και διαχειρίζονται κοινά.

Θεωρητικά, η ανάλυση συνομιλεί με τη θεωρία των κοινών και τις προσεγγίσεις της πολυκεντρικής διακυβέρνησης, με έμφαση στις διαδικασίες commoning. Μεθοδολογικά, βασίζεται σε ποιοτική έρευνα μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων και συμμετοχικής παρατήρησης. Ιδιαίτερη σημασία έχει ο αναδυόμενος χαρακτήρας του MetaVasis: οι ρόλοι, οι κανόνες και οι τρόποι λήψης αποφάσεων δεν είναι πλήρως προκαθορισμένοι, αλλά διαμορφώνονται μέσα από την καθημερινή πρακτική.

Παράλληλα, η θέση της ερευνήτριας έχει μεταβληθεί κατά τη διάρκεια της έρευνας, καθώς η ίδια συμμετέχει πλέον στην κοινότητα. Η μετατόπιση από την παρατήρηση στη συμμετοχή αποτελεί μέρος του ίδιου του ερευνητικού πεδίου και δημιουργεί ένα αναστοχαστικό ερώτημα για τη σχέση μεταξύ συμμετοχής, παραγωγής γνώσης και συγκρότησης των κοινών.

Η εισήγηση εξετάζει, τέλος, κατά πόσο η στέγαση μπορεί να λειτουργήσει ως κοινωνική υποδομή που στηρίζει σχέσεις φροντίδας, συμμετοχής και συλλογικής διακυβέρνησης.

Συνεδρία φοιτητικών εργασιών 2 — Χώρος, κατοικία και κοινότητες

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
A3

Εκδοχές δημόσιου χώρου για την ανάδυση της μνήμης στον Ταύρο, μέσω της ανίχνευσης μεθόδων συμμετοχικού σχεδιασμού.

Σερβετάς Αδριανός — Απόφοιτος Μεταπτυχιακός · Τμήμα Αρχιτεκτονικής, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Περίληψη

Στη παρούσα διπλωματική εργασία πρόθεση μου ήταν να διερευνήσω μεθόδους και προσεγγίσεις συμμετοχής των χρηστών σε ζητήματα παραγωγής δημόσιου χώρου. Παράλληλα με απασχολούσε κατά πόσο τα εγχειρήματα συμμετοχικότητας στις διαδικασίες παραγωγής χώρου δρουν απενεχοποιητικά για τον τόσο εξουσιαστικό ρόλο του αρχιτέκτονα. Η στρατηγική διερεύνηση των παραπάνω ζητημάτων που ακολούθησα έγινε είτε με συνεντεύξεις - συζητήσεις είτε με επιτόπιες δράσεις στο πεδίο. Η περιοχή μελέτης που επιλέχτηκε ήταν τα «ευάλωτα εδάφη» του Ταύρου, στις κοινωνικές κατοικίες στις πρώην φυλακές Συγγρού. Η περιοχή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον διότι από τη μία αποτελεί ένα παλίμψηστο μνήμης και ιστορίας (Μακρά Τείχη, πρώην Φυλακές Συγγρού, Κοινωνικές κατοικίες) και από την άλλη διατηρεί στοιχεία γειτονιάς παρόλο που είναι αρκετά κοντά στο κέντρο της πόλης. Με αφορμή το εργαστήριο που πραγματοποιήθηκε «Σχεδιάζοντας τη Συνύπαρξη με τα Μακρά Τείχη στην επιφάνεια της πόλης», συγκροτήσαμε μια ομάδα Συμμετοχικού Σχεδιασμού ώστε αρχικά να εμβαθύνουμε στο τόπο και στους κατοίκους του και ταυτόχρονα να προσπαθήσουμε μαζί τους να ξανασκεφτούμε το δημόσιο χώρο ανάμεσα από τις πολυκατοικίες. Προς το παρόν, έχουμε καταφέρει το πρώτο βήμα συγκρότησης της ομάδας με τους κατοίκους και ανταλλαγή εμπειριών από το δημόσιο χώρο και τη μνήμη του μέσα από δράσεις που πραγματοποιήσαμε το προηγούμενο διάστημα. Ότι αφορά το δεύτερο βήμα, αποφασίσαμε με τους κατοίκους να κάνουμε ένα Κοινοτικό κήπο. Ως προπομπό του δεύτερου βήματος, σχεδίασα και κατασκεύασα σε φυσική κλίμακα αντικείμενα αστικής επίπλωσης (φωτιστικό, παγκάκι, πλάκες εδάφους, κάδο απορριμάτων, γλάστρες) που στη μορφή τους παραπέμπουν συμβολικά στα Μακρά Τείχη και στις πρώην Φυλακές Συγγρού. Ο σκοπός των αντικειμένων ήταν οι προβληματισμοί που εγείρονται για το δημόσιο χώρο να παίρνουν υλική μορφή. Αυτό συνέβη μέσω δύο δράσεων που πραγματοποίησα με την υποστήριξη της ομάδας, σε δύο διαφορετικούς δημόσιους χώρους στο συγκεκριμένο οικοδομικό τετράγωνο. Οι δράσεις είχαν στόχο τη περαιτέρω οικειοποίηση του δημόσιου χώρου καθώς και τη τοποθέτηση των αντικείμενων ανά κάτοικο είτε φυσικά είτε σε σχέδιο ώστε ναδημιουργούνται εκδοχές δημόσιου χώρου.

Συνεδρία φοιτητικών εργασιών 2 — Χώρος, κατοικία και κοινότητες

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
A3

bostan: ερωτήματα παραμονής

Βερβέρη Αλκυόνη — Μεταπτυχιακή φοιτήτρια · Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π.

Περίληψη

Ο χώρος της πόλης, πεδίο διαρκών διαπραγματεύσεων, περιβάλλει την ζωή ως το υλικό που συντίθεται από αυτήν, ενώ δρα ταυτόχρονα ως συνθετικός παράγοντας της. Μια αστική συνθήκη που δομείται μέσα από διαδικασίες οι οποίες τείνουν να δημιουργούν ένα νοητό φράγμα ανάμεσα στο ανθρωπογενές και το φυσικό περιβάλλον. Το όριο της πόλης, όσο εκτεταμένο κι αν είναι, λειτουργεί σαν φίλτρο για τη φύση. Εντός του αστικού ιστού, η φύση είναι επί το πλείστον σχεδιασμένη και αποτρεπτική προς οποιαδήποτε, πλην ψυχαγωγικής, επαφής μαζί της. Η αναζήτησή μιας μητροπολιτικής συνθήκης, φορέα πιθανών στοιχείων που μαρτυρούν μια ενεργή σχέση με την φύση, οδήγησε στο κέντρο της Κωνσταντινούπολης, στην περιοχή των τειχών του Yedikule. Μια γειτονιά στην οποία διατηρούνται και καλλιεργούνται μέχρι σήμερα αστικά μποστάνια, τα λεγόμενα bostan*, η ιστορία των οποίων χάνεται σε βάθος χρόνου. Η μελέτη των μποστανιών της περιοχής του Yedikule αποτελεί γόνιμο έδαφος για ερωτήματα που σχετίζονται με την αυτάρκεια, την αστική συνθήκη και τους εργάτες· σε ένα πλαίσιο δομημένο με το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της αγροτικότητας εντός του αστικού ιστού. Η σημασία του συγκεκριμένου παραδείγματος έγκειται στο ερώτημα της παραμονής. Μια ανθεκτικότητα στον χρόνο και στις μεταβολές που έχει φέρει στο αστικό τοπίο το φαινόμενο της ανάπτυξης των προηγούμενων δεκαετιών, οι οποίες καθόρισαν εν πολύς την εδραίωση του δίπολου φύση-πόλη. Σε πρώτο πλάνο όλων αυτών βρίσκονται οι πρόσφατες προσπάθειες ισοπέδωσης όλων των εναπομείναντων μποστανιών και μετατροπής τους σε πάρκο αναψυχής, σε αντιδιαστολή με τις αντιδράσεις των κατοίκων και των καλλιεργητών της περιοχής. Ένα πεδίο αποτύπωσης ενός μέλλοντος διεκδικήσεων και αγώνων για μια βιώσιμη πόλη.

* bostan: τούρκικη λέξη που σημαίνει μποστάνι

Συνεδρία φοιτητικών εργασιών 2 — Χώρος, κατοικία και κοινότητες

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
A3

Συλλογικές και αλληλέγγυες οικοδομικές πρακτικές, Οι "ορταγιές" της Κρήτης

Γείτων Δανάη — Διπλωματούχος Αρχιτέκτων Μηχανικός, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια · Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Μαντζουνέας Ελευθέριος — Διπλωματούχος Αρχιτέκτων Μηχανικός, Μεταπτυχιακός Φοιτητής · Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Περίληψη

Η παραγωγή του δομημένου περιβάλλοντος σήμερα αποτελεί σχεδόν αποκλειστικό αντικείμενο μιας ομάδας ειδικών/τεχνικών που επικρατούν στον κατασκευαστικό τομέα καθιστώντας εξαίρεση τη συμμετοχή των κοινοτητων στην διαδικασία της κατασκευής. Σε αυτό το πλαίσιο εντείνεται η αποξένωση των κοινοτήτων από τα οικοδομικά έργα που τις αφορούν, δημιουργείται απόσταση από το αίσθημα των κοινών και της φροντίδας και αποσαθρώνονται οι σχέσεις αλληλεγγύης, που στο παρελθόν ήταν απαραίτητες για την υλοποίηση των έργων. Η παρούσα εργασία διερευνά τις συλλογικές πρακτικές οικοδόμησης που εφαρμόστηκαν κατά την ανάπτυξη των παραδοσιακών οικισμών της υπαίθρου πριν επικρατήσει το σύγχρονο κατασκευαστικό σύστημα. Η έρευνα εστιάζει στη περίπτωσης της Κρήτης και στις επονομαζώμενες "ορταγιές" (ορτακιές)*. συλλογικές διαδικασίες κατασκευής κτισμάτων με συμμετοχή τη κοινότητας μέσα από ένα δίκτυο αλληλεγγύης. Η μελέτη επιχειρεί να αναδείξει τις σχέσεις που καλλιεργούνται στη κοινότητα από την συνεργασία και την προσφορά. Σχέσεις που ενδυναμώνουν την αυτονομία της και διαμορφώνουν ένα δίκτυο κυκλικής, αλληλέγγυας οικονομίας και αυτάρκειας. Το εν λόγω οικοσύστημα σκιαγραφείται από την καταγραφή και ανάλυση προφορικών μαρτυριών από την επαρχία της Κρήτης. Μεθοδολογικό εργαλείο για την αποτύπωση των εμπειριών αποτελεί η συνέντευξη με ημιδομημένο ερωτηματολόγιο. Η μελέτη αναδεικνύει ικανές διαδικασίες παραγωγής του δομημένου περιβάλλοντος με αλληλέγγυα και κοινοτικά χαρακτηριστικά, τα αίτια της εμφάνισής τους, τους λόγους ενεργοποίησης των διαδικασιών, το ρόλο τους στο σύνολο της κοινωνικής ζωής και τη συμβολή τους στην ανάπτυξη των γνώσεων και ικανοτήτων της κοινότητας. Απώτερος σκοπός της έρευνας είναι η επαναπροσέγγιση εναλλακτικών και απολεσθέντων συλλογικών τρόπων κατασκευής τόσο για την διάσωση τους όσο και για τη μετάβαση σε μια ανθεκτική αλληλέγγυα οικονομία σήμερα.

*ορταγιά (ή ορτακιά) < τούρκικη λέξη ortak που σημαίνει σύντροφος ή συνεταίρος. Στο κρητικό ιδίωμα και την παράδοση, σημαίνει συνεργασία, συνεταιρισμός ή συντροφικότητα (κυρίως σε αγροτικές, κτηνοτροφικές ή εμπορικές δραστηριότητες).

-Thompson, Paul. (2002). Φωνές από το παρελθόν. Προφορική ιστορία. 7. Η συνέντευξη. Αθήνα: Πλέθρον

-Rapoport Amos. (2010). Ανώνυμη Αρχιτεκτονική και Πολιτιστικοί Παράγοντες. Αθήνα: Μέλισσα

-Rudofsky, Bernard.(1964) Architecture without architects, an introduction to nonpedigreed architecture. New York: The Museum of Modern Art

-Αντωνακάκης, Δημήτρης. (2008) "Παραδοσιακοί Οικισμοί, Υπάρχει Μέλλον;" Εισήγηση από τη συνάντηση στις 16 Φεβρουαρίου 2008 στον Άγιο Νικόλαο της Κρήτης από το ΤΕΕ/ΤΑΚ, στο κινηματοθέατρο REX.

Κοινά πολιτισμού και συλλογικής ζωής

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Πέρα από την Εμπορευματοποίηση του Ποδοσφαίρου: Ποδοσφαιρικά Κοινά και η Πολιτική της Αυτοδιαχείρισης

Καλογήρου Γιώργος — Μεταπτυχιακός Φοιτητής Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης Πανεπιστημίου Κρήτης · Πανεπιστήμιο Κρήτης Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τη δυναμική των «ποδοσφαιρικών κοινών» (football commons) ως ένα εναλλακτικό μοντέλο κοινωνικής οργάνωσης απέναντι στην ακραία εμπορευματοποίηση του σύγχρονου αθλητισμού. Μέσα από την ποιοτική ανάλυση της περίπτωσης της «Ρήξης» («Riksi»), ενός αυτοδιαχειριζόμενου ποδοσφαιρικού σωματείου, το άρθρο αναδεικνύει πώς το ποδόσφαιρο μπορεί να αποσυνδεθεί από τη λογική της αγοράς και να επαναπροσδιοριστεί ως ένα συλλογικό, κοινωνικό αγαθό.

Κεντρικό άξονα της ανάλυσης αποτελεί η ριζοσπαστική επέκταση των πρακτικών αυτοδιαχείρισης, όπου η λήψη αποφάσεων, η διαχείριση των πόρων και η παραγωγή αθλητικής κουλτούρας δεν ορίζονται από διοικητικές ελίτ ή επενδυτές, αλλά από την ίδια την κοινότητα των μελών, των παικτών και των οπαδών. Η «Ρήξη» λειτουργεί ως ένα ζωντανό εργαστήριο «κοινών», όπου η οριζόντια οργάνωση και οι συνελευσιακές διαδικασίες αμφισβητούν τις παραδοσιακές ιεραρχίες των αθλητικών θεσμών.

Στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο αναλύει τις προκλήσεις και τις στρατηγικές βιωσιμότητας αυτών των εγχειρημάτων. Εξετάζεται πώς η «Ρήξη» καταφέρνει να διατηρήσει τον ριζοσπαστικό της χαρακτήρα και την αυτονομία της, αποφεύγοντας την ενσωμάτωση στις κυρίαρχες καπιταλιστικές δομές, ενώ παράλληλα δημιουργεί δίκτυα αλληλεγγύης με την τοπική κοινωνία και άλλα κοινωνικά κινήματα.

Συμπερασματικά, η περίπτωση της «Ρήξης» προσφέρει σημαντικά θεωρητικά και πρακτικά εργαλεία για την κατανόηση του αθλητισμού από τα κάτω. Αναδεικνύει ότι τα ποδοσφαιρικά κοινά δεν αποτελούν απλώς μια ουτοπική αντίσταση, αλλά μια υπαρκτή, βιώσιμη και ριζοσπαστική εναλλακτική πρόταση. Το μοντέλο αυτό επαναφέρει το παιχνίδι στις ρίζες του, μετατρέποντας το γήπεδο σε έναν χώρο δημοκρατικής συμμετοχής, συλλογικής ταυτότητας και κοινωνικής χειραφέτησης, ικανό να εμπνεύσει την ευρύτερη επέκταση των αυτοδιαχειριζόμενων συλλόγων.

Λέξεις Κλειδία: Ποδοσφαιρικά κοινά, Αυτοδιαχείριση, Ριζοσπαστικός αθλητισμός, Κοινωνικά κινήματα, Ρήξη

Κοινά πολιτισμού και συλλογικής ζωής

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Το περπάτημα, το διάστημα και μια φαινομενολογική διερεύνηση των πολιτιστικών κοινών

Λεκάκης Στέλιος — Επίκουρος καθηγητής · Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Περίληψη

Μια από τις θεμελιώδεις αρχές των κοινών είναι η συμμετοχή και οι διαδικασίες, οι όροι και τα όρια που επιτρέπουν και οργανώνουν την αποτελεσματική διαχείριση πόρων και αγαθών για το κοινό καλό. Τι συμβαίνει όμως στους ίδιους τους συμμετέχοντες σε αυτά τα σχήματα; Πώς μπορούμε να ανιχνεύσουμε τον τρόπο που αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους εντός του "κοινού όλου" και πώς νιώθουν για αυτό; Πώς το κοινό συντίθεται από το ατομικό και τι σημαίνει αυτό για την μακροβιότητα του εγχειρήματος;

Η ανακοίνωση εστιάζει στα υποκείμενα της συμμετοχής, εξετάζοντας μια μεθοδολογία που στηρίζεται στη φαινομενολογική παράδοση του Edmunf Husserl και του Maurice Merlaeu Ponty και συζητείται στο πλαίσιο των πολιτιστικών/άυλων κοινών. Αντλεί από την περιπατητική εθνογραφία, όπως εφαρμόστηκε στο έργο «Lockdown Heritage Walks» (Glammons.eu) καθώς και από την εθνογραφία του διαστήματος, στο τρέχον «Poetics of Earth» (unthing.gr). Πέρα από τη συγκρότηση ενός ερευνητικού εργαλείου συλλογής και ανάλυσης δεδομένων, η ανακοίνωση σκοπεύει στην διερεύνηση της έννοιας της «κοινής αξιοπρέπειας» (common decency), έτσι όπως συζητείται από τον George Orwell στο έργο του Homage to Catalonia (1938).

Κοινά πολιτισμού και συλλογικής ζωής

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Πέρα από την ιδιωφέλεια: Από το δώρο στα κοινά. Αμοιβαιότητα, κοινωνική ενσωμάτωση και συλλογική οικονομική ζωή μέσα από την οπτική της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Μιχάλης Πέτρου — Κοινωνικός Ανθρωπολόγος-Διευθυντής Ερευνών ΕΚΚΕ · Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ)

Περίληψη

Η σχέση μεταξύ οικονομίας και κοινωνίας αποτελεί κεντρικό ζήτημα στο πλαίσιο της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Η εν λόγω σχέση, ωστόσο, κατέχει δεσπόζουσα θέση στην Οικονομική Ανθρωπολογία ήδη από τη δεκαετία του 1960, όπου η ερμηνεία των οικονομικών φαινομένων εστιάζει στη διαπλοκή ατόμου, κοινωνίας και πολιτισμού. Η οικονομική δράση συχνά προσεγγίζεται με αφετηρία το άτομο, τις ανάγκες και τις προτιμήσεις του και, κατ' επέκταση, την επιδίωξη του ατομικού συμφέροντος. Ορισμένες ανθρωπολογικές προσεγγίσεις μετατοπίζουν την έμφαση, αναδεικνύοντας μορφές οικονομικής δραστηριότητας στις οποίες η παραγωγή, η ανταλλαγή και η διανομή αγαθών είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη συγγένεια, την αμοιβαιότητα, την υποχρέωση, τις κοινωνικές δεσμεύσεις και τη συλλογική ζωή.

Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί να προσεγγίσει το ζήτημα μέσα από έναν διάλογο μεταξύ διαφορετικών θεωρητικών παραδόσεων, χωρίς να υποθέτει μεταξύ τους γραμμική συνέχεια ή θεωρητική συμφωνία. Αφετηρία αποτελεί η ανθρωπολογική προβληματική των E. Evans-Pritchard, M. Mauss, M. Sahlins και Claude Lévi-Strauss, στο έργο των οποίων η οικονομική ζωή, η συγγένεια, το δώρο, ο γάμος, η πολιτική οργάνωση και οι κοινωνικές υποχρεώσεις εμφανίζονται στενά αλληλένδετα. Οι προσεγγίσεις αυτές επιτρέπουν να τεθεί το ερώτημα κατά πόσο η οικονομική δραστηριότητα μπορεί να κατανοηθεί ανεξάρτητα από τις κοινωνικές σχέσεις μέσα στις οποίες εντάσσεται. Πρόκειται για ένα ερώτημα που συναντά (χωρίς να ταυτίζεται) την έννοια της «ενσωμάτωσης» της οικονομίας στον Karl Polanyi, αλλά και σύγχρονες προσεγγίσεις για τα «κοινά» και τις «ποικιλόμορφες οικονομίες».

Η εισήγηση δεν υποστηρίζει ότι οι παραπάνω θεωρητικές αναφορές συγκροτούν μία ενιαία παράδοση. Αντίθετα, επιχειρεί να αναδείξει τις διαφορετικές απαντήσεις τους σε ένα κοινό ερώτημα: πώς γίνεται η οικονομική δραστηριότητα κοινωνική σχέση; Υπό αυτή την οπτική, η αμοιβαιότητα δεν αντιμετωπίζεται ως απλή αντίθεση στην ιδιοτέλεια, ούτε η συλλογική δράση προϋποθέτει την εξάλειψη του ατομικού συμφέροντος. Το κρίσιμο ζήτημα είναι οι κοινωνικές σχέσεις και οι θεσμοί μέσα στους οποίους ατομικά και συλλογικά συμφέροντα συνδιαμορφώνουν και διαπραγματεύονται τους όρους συνύπαρξής τους.

Κοινά πολιτισμού και συλλογικής ζωής

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Από το κοινό ως ακροατήριο στο κοινό ως κοινότητα: Δημόσια μέσα, συμμετοχή και κριτικός γραμματισμός στα ΜΜΕ

Christos Avramidis — Εντεταλμένος διδάσκων ΑΠΘ

Περίληψη

Η δημόσια ραδιοτηλεόραση συγκροτήθηκε ιστορικά γύρω από ένα μοντέλο στο οποίο οι επαγγελματίες των μέσων παράγουν περιεχόμενο και το κοινό το προσλαμβάνει κυρίως ως ακροατήριο. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις των Μέσων Δημόσιας Υπηρεσίας (Public Service Media), των κοινών και του κριτικού γραμματισμού στα ΜΜΕ επιτρέπουν, ωστόσο, να διερευνηθεί μια διαφορετική σχέση ανάμεσα στα μέσα, τους εργαζομένους και τις κοινωνικές κοινότητες.

Η εργασία εξετάζει την περίπτωση της ΕΡΤ και, ειδικότερα, αντιπαραβάλλει το θεσμικό μοντέλο της κρατικής δημόσιας ραδιοτηλεόρασης με την εμπειρία της «Ελεύθερης ΕΡΤ», η οποία αναδύθηκε μετά το κλείσιμο της ΕΡΤ το 2013. Η τελευταία προσεγγίζεται όχι μόνο ως εναλλακτικό μέσο ενημέρωσης αλλά και ως μέρος ενός ευρύτερου κοινωνικού κινήματος, μέσα στο οποίο εργαζόμενοι, αλληλέγγυοι και κοινωνικές συλλογικότητες συμμετείχαν στην παραγωγή και κυκλοφορία ενημερωτικού και πολιτιστικού περιεχομένου.

Μέσα από αυτή τη μελέτη περίπτωσης διερευνάται κατά πόσο τέτοιες πρακτικές μπορούν να γίνουν αντιληπτές ως μορφές «commoning» στον επικοινωνιακό χώρο: ως συλλογική παραγωγή, διαχείριση και διάχυση ενός επικοινωνιακού πόρου που δεν αντιμετωπίζει το κοινό αποκλειστικά ως καταναλωτή αλλά ως δυνητικό συμμέτοχο.

Στο πλαίσιο αυτό, ο κριτικός γραμματισμός στα ΜΜΕ αποκτά διπλή διάσταση. Αποτελεί αφενός προϋπόθεση για την αναγνώριση των σχέσεων εξουσίας και των μηχανισμών παραγωγής της πληροφορίας και, αφετέρου, μπορεί να παράγεται μέσα από την ίδια τη συλλογική επικοινωνιακή πράξη. Η εμπειρία της «Ελεύθερης ΕΡΤ» επιτρέπει έτσι να διερευνηθούν τα όρια και οι δυνατότητες μιας μετάβασης από το κοινό ως ακροατήριο προς το κοινό ως ενεργή επικοινωνιακή κοινότητα.

Θεσμικό πλαίσιο και αλληλέγγυα χρηματοδότηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Από τη διαβούλευση στη συνδιαμόρφωση: η συμμετοχή του συνεταιριστικού κινήματος στην παραγωγή δικαίου

Ιφιγένεια Δουβίτσα — Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, ΔΠΘ; · Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης · International Centre for Co-operative Management, Saint Mary’s University

Περίληψη

Η εισήγηση εξετάζει τη συνδιαμόρφωση του συνεταιριστικού δικαίου, δηλαδή τη συμμετοχή των συνεταιρισμών και των αντιπροσωπευτικών οργανώσεών τους στη διαμόρφωση, αναθεώρηση, εφαρμογή και αξιολόγηση της νομοθεσίας που διέπει τη λειτουργία τους. Η μελέτη εστιάζει συγκριτικά στις περιπτώσεις της Κολομβίας, των Φιλιππίνων, της Κόστα Ρίκα, της Ουρουγουάης και της Ισπανίας, με ειδικότερη αναφορά στην Καταλονία, όπου απαντώνται διαφορετικές μορφές θεσμοποιημένης συμμετοχής του συνεταιριστικού κινήματος.

Βασικά ερευνητικά ερωτήματα είναι: με ποιους μηχανισμούς συμμετέχουν οι συνεταιριστικοί φορείς στη διαμόρφωση του συνεταιριστικού δικαίου· σε ποια στάδια της νομοθετικής και κανονιστικής διαδικασίας λαμβάνει χώρα η συμμετοχή αυτή· ποια είναι η νομική και θεσμική της βάση· και υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί να θεωρηθεί ουσιαστική συνδιαμόρφωση και όχι απλή διαβούλευση; Παράλληλα, εξετάζεται αν οι σχετικοί μηχανισμοί διασφαλίζουν συνεχή και αντιπροσωπευτική συμμετοχή, αν επιτρέπουν ουσιαστική επιρροή στο περιεχόμενο των κανόνων και αν λειτουργούν και μετά την ψήφιση της νομοθεσίας, κατά την εφαρμογή και αξιολόγησή της.

Μεθοδολογικά, η έρευνα βασίζεται σε συγκριτική νομική ανάλυση της συνεταιριστικής νομοθεσίας, των σχετικών πολιτικών, κανονιστικών πράξεων και θεσμικών μηχανισμών των επιλεγμένων χωρών. Η ανάλυση θα συμπληρωθεί από στοχευμένες συνεντεύξεις με εκπροσώπους κορυφαίων συνεταιριστικών οργανώσεων, προκειμένου να διερευνηθεί η πραγματική λειτουργία των προβλεπόμενων μηχανισμών, ο βαθμός επιρροής τους και τυχόν αποκλίσεις μεταξύ θεσμικής πρόβλεψης και πρακτικής εφαρμογής.

Επιδιωκόμενο αποτέλεσμα είναι η διαμόρφωση μιας τυπολογίας μορφών συνδιαμόρφωσης του συνεταιριστικού δικαίου, η διάκριση μεταξύ τυπικής και ουσιαστικής συμμετοχής και ο εντοπισμός των θεσμικών προϋποθέσεων που μπορούν να ενισχύσουν τη δημοκρατική νομιμοποίηση, την καταλληλότητα και την αποτελεσματικότητα της συνεταιριστικής νομοθεσίας. Η έρευνα φιλοδοξεί, τέλος, να συμβάλει στη συζήτηση για ένα περισσότερο συμμετοχικό μοντέλο παραγωγής δικαίου, προσαρμοσμένο στις ιδιαιτερότητες και τις αρχές του συνεταιριστικού θεσμού.

Θεσμικό πλαίσιο και αλληλέγγυα χρηματοδότηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Κοινωνική και Αλληλέγγυα χρηματοδότηση - το παράδειγμα της Co-Fund

ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ / ΦΩΤΗΣ — Μεταπτυχιακός Φοιτητής · ΕΑΠ ΠΜΣ ΚΑΟ

ΠΑΠΑΖΑΧΑΡΙΑΣ / ΔΗΜΗΤΡΗΣ — Απόφοιτος Μεταπτυχιακού · Πάντειον Πανεπιστήμιο, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Ιστορίας

Περίληψη

Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση αποτελεί διαχρονικά κρίσιμο ζήτημα για τη βιωσιμότητα και την ανάπτυξη των εγχειρημάτων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Μικροί, συλλογικά οργανωμένοι ή μη κερδοσκοπικοί φορείς, συχνά δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στα κριτήρια και στις απαιτήσεις του συμβατικού τραπεζικού συστήματος, παρά τον θετικό κοινωνικό και περιβαλλοντικό αντίκτυπο που φέρουν. Η Co-Fund επιχειρεί να απαντήσει σε αυτό το χρηματοδοτικό κενό μέσα από ένα διαφορετικό μοντέλο: την κοινοτική χρηματοδότηση.

Η Co-Fund είναι μια αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία που δημιουργήθηκε από ανθρώπους και εγχειρήματα ΚΑΛΟ, με στόχο τη δημιουργία ενός συλλογικού χρηματοδοτικού κεφαλαίου. Μικρές,περιοδικές συνεισφορές ατόμων και συλλογικοτήτων συγκεντρώνονται σε ένα κοινό ταμείο και διοχετεύονται, με αλληλέγγυους όρους, σε εγχειρήματα με τεκμηριωμένη βιωσιμότητα και θετικό κοινωνικό και περιβαλλοντικό αντίκτυπο.

Κεντρική αρχή του μοντέλου είναι η ανακύκλωση του κεφαλαίου: η αποπληρωμή κάθε χρηματοδότησης επιστρέφει στο κοινό ταμείο και δημιουργεί τη δυνατότητα στήριξης επιπλέον εγχειρημάτων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο τρόπος με τον οποίο επιχειρείται να συνδεθεί η οικονομική βιωσιμότητα με τις αρχές της ΚΑΛΟ. Η αξιολόγηση των αιτημάτων δεν βασίζεται αποκλειστικά σε χρηματοοικονομικούς δείκτες, αλλά σε πλήθος κριτηρίων, μεταξύ των οποίων η κοινωνική χρησιμότητα, το οικολογικό αποτύπωμα, η δημιουργία και ο χαρακτήρας των θέσεων εργασίας, η συμμετοχή σε δίκτυα ΚΑΛΟ και η γεωγραφική κατανομή κάθε δραστηριότητας. Παράλληλα, η διαφάνεια αποτελεί βασικό στοιχείο λειτουργίας της Co-Fund, με δημοσιευμένους κανόνες λειτουργίας, κριτήρια αξιολόγησης και ετήσια οικονομικά στοιχεία. .

Η εμπειρία της Co-Fund, καθώς και η συνεργασία της με τη Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας, θέτουν ευρύτερα ερωτήματα για τη σχέση της ΚΑΛΟ με το χρηματοπιστωτικό σύστημα: Μπορεί η χρηματοδότηση να οργανωθεί ως συλλογικό κοινό; Μπορεί η αλληλεγγύη να λειτουργήσει ως μηχανισμός κατανομής και ανακύκλωσης κεφαλαίου; Και πώς μπορούν εναλλακτικοί χρηματοδοτικοί θεσμοί να γεφυρώσουν την ΚΑΛΟ με το τραπεζικό σύστημα χωρίς να αποδυναμώνουν τις κοινωνικές και δημοκρατικές της αρχές; Η εισήγηση παρουσιάζει την εμπειρία της Co-Fund ως ένα υπό διαμόρφωση μοντέλο οικονομικής δημοκρατίας και εξετάζει τις δυνατότητες, τις προκλήσεις και τις προοπτικές της κοινοτικής χρηματοδότησης ως εργαλείου ενδυνάμωσης και μετασχηματισμού της ΚΑΛΟ.

Θεσμικό πλαίσιο και αλληλέγγυα χρηματοδότηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Η αλληλεγγύη ως χρέος και τα όρια της μικροπίστωσης στην κοινωνική οικονομία

Δεσύλλας Χρήστος — Διδάσκων ΕΑΠ, PhD, MSc, MEd · Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών

Περίληψη

Η μικροπίστωση προβάλλεται ως εργαλείο χρηματοπιστωτικής ένταξης, αλλά η πρόσβαση σε δανεισμό δεν ταυτίζεται αναγκαστικά με κοινωνική ενδυνάμωση. Η ανακοίνωση διερευνά υπό ποιες θεσμικές προϋποθέσεις η χρηματοδότηση αποκλεισμένων από την τραπεζική πίστη μπορεί να υπηρετεί την κοινωνική αλληλεγγύη και πότε ενδέχεται να μεταφέρει τον επιχειρηματικό κίνδυνο στον δανειολήπτη και στο οικείο περιβάλλον του. Το ερώτημα συνδέεται με τη δυνατότητα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας να διαμορφώνει χρηματοδοτικές σχέσεις με κοινωνική λογοδοσία.

Η προσέγγιση συνδυάζει κριτική επισκόπηση της βιβλιογραφίας για τη μικροπίστωση με συγκριτική ανάλυση δημόσια διαθέσιμων τεκμηρίων δύο φορέων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, της AFI Microfinance και της Microsmart. Το υλικό περιλαμβάνει περιγραφές χρηματοδοτικών προϊόντων, δημοσιευμένους όρους, πληροφορίες για εγγυήσεις και υπηρεσίες επιχειρηματικής υποστήριξης. Ο Ευρωπαϊκός Κώδικας Καλής Πρακτικής για τη Χορήγηση Μικροπιστώσεων χρησιμοποιείται ως πλαίσιο αναφοράς για την προστασία των δανειοληπτών και τη διακυβέρνηση. Οι εξεταζόμενοι φορείς δεν χαρακτηρίζονται εκ προοιμίου ως οργανώσεις Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

Η ανάλυση οργανώνεται σε πέντε άξονες: προϋποθέσεις πρόσβασης, διαφάνεια του κόστους, κατανομή του κινδύνου, αντιμετώπιση δυσκολιών αποπληρωμής και δυνατότητες συμμετοχής και λογοδοσίας. Συγκρίνονται αντίστοιχα προϊόντα, με διάκριση των επιδοτούμενων προγραμμάτων από τις λοιπές χρηματοδοτήσεις. Η προκαταρκτική εξέταση αναδεικνύει ότι η απουσία εμπράγματων εξασφαλίσεων μπορεί να συνυπάρχει με απαιτήσεις προσωπικής εγγύησης. Το στοιχείο αυτό δημιουργεί ερωτήματα για την κοινωνική κατανομή του κινδύνου, χωρίς να αποδεικνύει υπερχρέωση ή καταχρηστική πρακτική.

Η προτεινόμενη συμβολή είναι ένα πλαίσιο αποτίμησης που διακρίνει τη διεύρυνση της πρόσβασης στην πίστωση από την ουσιαστική προστασία και ενδυνάμωση των χρηματοδοτούμενων. Η μελέτη περιορίζεται στους δημοσιευμένους κανόνες και στις θεσμικές δεσμεύσεις· δεν εξάγει αιτιώδη συμπεράσματα για εισόδημα, φτώχεια ή βιωμένη εμπειρία. Επιδιώκει να προσδιορίσει συγκεκριμένα κριτήρια με τα οποία τα εγχειρήματα κοινωνικής οικονομίας μπορούν να αξιολογούν τις χρηματοδοτικές συνεργασίες τους.

Θεσμικό πλαίσιο και αλληλέγγυα χρηματοδότηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Από τη Γραμμική Επιχειρηματικότητα στο Κυκλικό Κοινωνικό Οικοσύστημα: Η Κοινωνική Επιχείρηση ως Βιώσιμο Σύστημα

GEORGIOU / Sophia Cr. Avr. — Κοινωνιολόγος–Εγκληματολόγος | Αρχιτέκτονας Βιώσιμων Συστημάτων Κυβερνητικής & Εφαρμοσμένης Συστημικής Καινοτομίας · Goalsetting Synergies Κοιν.Σ.Επ., Ελλάδα

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τη διακριτή λογική με την οποία διαμορφώνεται και λειτουργεί μια κοινωνική επιχείρηση, σε αντιδιαστολή με τη γραμμική, κεφαλαιακής βάσης επιχειρηματικότητα.

Ενώ το συμβατικό επιχειρηματικό μοντέλο δομείται συνήθως γύρω από το κεφάλαιο, την επένδυση, την εποπτεία και τις αναμενόμενες αποδόσεις, μια κοινωνική επιχείρηση μπορεί να ενεργοποιείται από μια πραγματική κοινωνική, περιβαλλοντική ή σχετιζόμενη με τη διακυβέρνηση ανάγκη και να αναπτύσσεται μέσα από ανθρώπους, σχέσεις, συμμετοχή, εθελοντική συνεισφορά, ανατροφοδότηση και τη σταδιακή δημιουργία αξίας.

Η αξία που παράγεται δεν εξέρχεται απλώς από το σύστημα. Αντίθετα, επανεπενδύεται στο οικοσύστημα, ενισχύοντας τη βιωσιμότητα, τη συλλογική μάθηση και την ικανότητα δημιουργίας αποδόσεων για τα μέλη και τους συντελεστές που έχουν υποστηρίξει την ανάπτυξή του.

Η ανάλυση εξετάζει περαιτέρω τη χρηματοοικονομική διάσταση αυτού του κυκλικού τρόπου λειτουργίας, συμπεριλαμβανομένου του βαθμού εξάρτησης από εξωτερικό κεφάλαιο, της ανάγκης για εσωτερικό έλεγχο και των μηχανισμών λογοδοσίας που απαιτούνται σε περισσότερο αυτοτροφοδοτούμενα κοινωνικά οικοσυστήματα.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται επίσης στη διπλή νομιμοποίηση της κοινωνικής επιχείρησης: στο κοινωνικό συμβόλαιο ως λειτουργική βάση της συμμετοχής, της ευθύνης και της εμπιστοσύνης, και στο θεσμικό-νομικό πλαίσιο ως βάση της επίσημης αναγνώρισης, της οικονομικής δραστηριότητας και του ελέγχου.

Μεθοδολογικά, η εργασία βασίζεται στο storytelling μέσα από πραγματικές βιωματικές περιπτώσεις και στην εφαρμοσμένη συστημική διερεύνηση, με στόχο να αναδείξει τη μετάβαση από την ανάγκη στη δράση, από τη δράση στη δημιουργία αξίας και από τη δημιουργία αξίας στην επανεπένδυση μέσα στο ίδιο κοινωνικό οικοσύστημα.

Κοινά φυσικών και αστικών πόρων

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α3

Μια πρωταρχική ανθρωπολογική ματιά στο δάσος του χωριού της Επισκοπής του νησιού Κάλαμος ως παράδειγμα κοινοτικής διατήρησης της φύσης.

Θεόδωρος Καρφάκης — Επικεφαλής προγραμμάτων διατήρησης οικοσυστημάτων · Τέρα Σιλβέστρις Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία

Περίληψη

Ο όρος περιοχή κοινοτικής διατήρησης της φύσης(community conserved area) αναφέρεται σε περιοχές ανά τον πλανήτη οι οποίες μπορούν να θεωρηθούν παραδείγματα επιτυχημένης συλλογικής λήψης αποφάσεων από τοπικές κοινότητες που οδηγούν στην προστασία συγκεκριμένων βιοτόπων χερσαίων, υδάτινων η και των δύο ταυτόχρονα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι και το δάσος του χωριού της Επισκοπής στο νησί Κάλαμος νομού Λευκάδας. Το συγκεκριμένο δάσος αποτελούμενο κυρίως από αείφυλλα πλατύφυλλα δέντρα και θάμνους έχει ως χαρακτηριστικό κύριο συνθετικό στοιχείο του την δάφνη (Laura nobillis) και είναι κατά συνέπεια αυτού βιότοπος προτεραιότητας για την ΕΕ. Ακολουθώντας μια μεθοδολογία βασισμένη στα συμμετοχικά γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών(participatory GIS) και ανοιχτές συνεντεύξεις με μέλη των κοινοτήτων δημιουργήθηκε μία πρώτη σχετική βάση πληροφοριών για αυτό. Το συγκεκριμένο δάσος αναδεικνύεται ως ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα περιοχής κοινοτικής διατήρησης της φύσης και επιπλέον σαν χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό-οργάνωσης τοπικών κοινοτήτων με σκοπό την ρύθμιση της συλλογής κοινοτικών πόρων από άτομα και ομάδες εκτός της κοινότητας στην οποία ανήκει. Το δάσος επί του παρόντος βάσει των μέχρι τώρα δεδομένων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως διαταραγμένη περιοχή κοινοτικής διατήρησης της φύσης(disrupted community conserved area). Είναι επιτακτική ανάγκη να συνεχιστούν οι μελέτες και να προστατευτεί και αποκατασταθεί το συγκεκριμένο κοινωνικό-οικολογικό συστήμα

Κοινά φυσικών και αστικών πόρων

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α3

Η συμμετοχική έρευνα δράσης ως φορέας ανάπτυξης αστικών κοινών. Η περίπτωση του Κοινοτικού Εργαστηρίου Σκραπέλο.

Μυλωνά Βίλυ — ερευνήτρια - Δρ. Αρχιτετκονικής · Open Lab Athens - Αρχιτεκτονική ΕΜΠ

Μπακογιάννη Ευαγγελία — ερευνήτρια · Δήμος Αιγάλεω

Ζγέρας Γιάννης — ερευνητής - υπ. διδάκτορας · Open Lab Athens - Αρχιτεκτονική ΕΜΠ

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση προσεγγίζει τη συμμετοχική έρευνα δράσης (ΣΕΑ) στο πεδίο της βιώσιμης κατασκευής με την κοινότητα, ως προνομιακό πεδίο παραγωγής υλικών και άυλων κοινών, με μελέτη περίπτωσης το Σκραπέλο - ένα κοινοτικό εργαστήριο για την κυκλική οικονομία στο Αιγάλεω που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου CORPUS (Driving Urban Transitions). Το εργαστήριο λειτουργεί ως χώρος δημιουργικής επανάχρησης υλικών με στόχο την κατασκευή παρεμβάσεων μικρής κλίμακας στο δημόσιο χώρο της γειτονιάς, αναπτύσσοντας ένα σύστημα ανταλλαγής αξίας το οποίο καθιστά ορατές τις συνεισφορές των μελών σε υλικά και χρόνο. Παράλληλα, διαγενεακές δράσεις με παιδιά, κατοίκους και ηλικιωμένους καλλιεργούν ένα πλαίσιο συναντίληψης για τον δημόσιο χώρο και τη γειτονιά, στοχεύοντας στη διαμόρφωση διαδικασιών συν-απόφασης για το είδος και τη μορφή των παρεμβάσεων. Η ερευνητική υπόθεση θέτει την ανάκτηση του χώρου του εργαστηρίου ως πεδίο συμμετοχής, προσεγγίζοντας την κατασκευή ως μια διπλή, υλική και κοινωνική, πρακτική που συμπυκνώνεται στη διαλεκτική της χειραφέτησης της κατασκευής και της κατασκευής της χειραφέτησης. Το πρώτο σκέλος αφορά την υλική κατασκευή: η ενεργοποίηση ενός ανεκμετάλλευτου χώρου - μέσα από την συνεργασία δύο συνεταιριστικών εγχειρημάτων, ενός Δήμου και ενός αρχιτεκτονικού γραφείου - για την δημιουργία του εργαστηρίου ως κοινοτική υποδομή που κάνει την κατασκευή προσβάσιμη, αναγνώσιμη και εφικτή με προσιτά εργαλεία και απορριπτόμενα υλικά. Ταυτόχρονα, ακολουθώντας τη λογική των "εκπαιδευόμενων εκπαιδευτών", κάθε κύκλος σεμιναρίων προετοιμάζει τα νέα μέλη για να εμπλακούν στη συνδιαχείριση του εργαστηρίου, στοχεύοντας στη συνέχεια του εγχειρήματος. Το δεύτερο σκέλος αφορά την κατασκευή της χειραφέτησης: την εμπλοκή σε διαδικασίες που δεν αποτελούν απλή απόκτηση δεξιοτήτων, αλλά παράγουν εμπειρίες συλλογικής δράσης, νέες αφηγήσεις για την αυτοδιάθεση της κοινότητας και αμφισβητούν κυρίαρχα μοτίβα συμμετοχής. Μέσα λοιπόν από την ικανότητα των κατοίκων να διαμορφώνουν οι ίδιοι τον χώρο τους και να διαχειρίζονται κοινούς πόρους εντός του εργαστηρίου, διερευνάται η δυνατότητα της ΣΕΑ να παράγει θύλακες κοινών με μετασχηματιστική προοπτική για την πόλη.

Κοινά φυσικών και αστικών πόρων

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
A3

Ο δρόμος ως κοινό: κινητικότητα, παραγωγή του χώρου και εδαφική δικαιοσύνη

Ορέστης Κολοκούρης — Μεταδιδακτορικός ερευνητής & H Research Affiliate · Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής Πάντειο, Environmnetal Humanities South University of Cape Town

Περίληψη

Η κινητικότητα δεν αποτελεί απλώς αποτέλεσμα της χωρικής οργάνωσης, αλλά βασικό μηχανισμό παραγωγής της. Η συζήτηση για τα κοινά επικεντρώνεται συνήθως στη γη, την κατοικία και τους δημόσιους χώρους, ενώ τα δίκτυα κινητικότητας αντιμετωπίζονται ως τεχνικό ζήτημα μεταφορών. Η εισήγηση προτείνει να αναγνωριστεί ο δρόμος ως κρίσιμο πεδίο commoning και εδαφικής δικαιοσύνης, προσεγγίζοντας την κινητικότητα ως mobility regime: ιστορικά διαμορφωμένο σύνολο υποδομών, πολιτικών και συμφερόντων που παράγει άνιση πρόσβαση στην πόλη.

Αξιοποιώντας τη θεωρία της παραγωγής του χώρου του Lefebvre και την κριτική του Illich για το radical monopoly της αυτοκίνησης, διερευνάται πώς διαφορετικά καθεστώτα κινητικότητας παράγουν διαφορετικές (πολλαπλές) μορφές αποκλεισμού και οικειοποίησης των αστικών κοινών. Κομβικό σημείο: η μη μετάβαση δεν είναι ουδέτερη κατάσταση — η διατήρηση των υφιστάμενων καθεστώτων παράγει ήδη ανισότητες, ακόμη κι όταν παρουσιάζεται ως υπεράσπιση του status quo.

Η προβληματική αναπτύσσεται με αφετηρία το μεταδιδακτορικό πρόγραμμα Dispossession through Mobility Regimes: Automobility, Urban Commons and the Political Economy of Green Transition in Cape Town, το οποίο αναδεικνύει πώς η αυτοκινητοκεντρική ανάπτυξη λειτουργεί ως μηχανισμός άνισης πρόσβασης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο παράδοξο ότι οι μεταφορικές υποδομές μελετώνται συχνά ως τοπικοί μηχανισμοί εξευγενισμού ή εκτοπισμού, ενώ παραβλέπεται ο ρόλος των ευρύτερων δικτύων προσβασιμότητας στη διαμόρφωση της εδαφικής δικαιοσύνης σε μητροπολιτική κλίμακα.

Η εισήγηση φιλοδοξεί να συμβάλει σε έναν συγκριτικό διάλογο για τις προκλήσεις της δίκαιης μετάβασης στην κινητικότητα, με παραδείγματα από τον Παγκόσμιο Νότο και Βορρά. Η εδαφική δικαιοσύνη προϋποθέτει την επανεξέταση του δρόμου όχι μόνο ως υποδομής μετακίνησης, αλλά ως κοινού αγαθού, πεδίου κοινωνικής αναδιανομής, αντικειμένου δημοκρατικής διεκδίκησης και βασικού εργαλείου μετασχηματισμού των πόλεων.

Κοινά φυσικών και αστικών πόρων

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α3

Ο δημόσιος χώρος ως Κοινό: συμμετοχικές δράσεις στους κοινόχρηστους χώρους της Νίκαιας

Κατρίνη Ελένη — Μεταδιδακτορική Υπότροφος Marie-Curie · Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Περίληψη

Η Νίκαια, σχεδιασμένη ως ένας από τους μεγαλύτερους προσφυγικούς συνοικισμούς, διατηρεί ένα εκτεταμένο δίκτυο κοινόχρηστων χώρων στο εσωτερικό των οικοδομικών τετραγώνων. Τοποθετημένοι δίπλα στα προσφυγικά σπίτια, οι κοινόχρηστοι χώροι λειτούργησαν ιστορικά ως ενδιάμεσοι τόποι μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου, υποστηρίζοντας μια συλλογική καθημερινή ζωή βασισμένη στην αλληλεγγύη. Από το 2000 περίπου, η κοινωνική ζωή των χώρων αυτών αλλάζει λόγω διάφορων χωρικό-κοινωνικών μετασχηματισμών στην περιοχή, με αποτέλεσμα η φυσική εγγύτητα να μην μεταφράζεται πλέον σε κοινωνική εγγύτητα. Η αποδυνάμωση του κοινωνικού ιστού, η ιδιωτικοποίηση της καθημερινής ζωής, οι σχέσεις αδιαφορίας μεταξύ κατοίκων, μικρο-επιθετικότητες και μια συλλογική μνήμη που συχνά αποκλείει τις νεότερες μεταναστευτικές εμπειρίες περιορίζουν τη δυνατότητά των κοινόχρηστων χώρων να λειτουργήσουν ως κοινοί τόποι διαπραγμάτευσης.

Η εισήγηση παρουσιάζει ευρήματα της μεταδιδακτορικής έρευνας «Κοινοί Τόποι», εστιάζοντας στη δεύτερη φάση της συμμετοχικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε μεταξύ 2023 - 2024. Μέσα από μια σειρά συλλογικών δράσεων σε έξι κοινόχρηστους χώρους (όπως συλλογικά γεύματα, καθαρισμούς και φυτεύσεις, υπαίθριες προβολές, εργαστήρια και ανταλλαγές ιστοριών κ.α.) επιχειρήθηκε η επαν-ενεργοποίηση των χώρων και η συγκρότηση ενός από τα κάτω δικτύου φροντίδας. Οι δράσεις έφεραν σε επαφή περισσότερους από 200 κατοίκους, δημιούργησαν νέες γνωριμίες, ανέδειξαν αφηγήσεις μετανάστευσης που απουσιάζουν από την κυρίαρχη μνήμη της περιοχής και έθεσαν τους πρώτους όρους για αυτοοργανωμένες πρακτικές. Η ανάλυση των δράσεων συμπληρώθηκε από εθνογραφική παρατήρηση, χωρική τεκμηρίωση και αναστοχαστική αξιολόγηση μαζί με τους συμμετέχοντες. Μέσα από την εισήγηση, θα παρουσιαστούν τα πλεονεκτήματα αλλά και οι περιορισμοί της ενεργοποίησης της κοινότητας γύρω από το δημόσιο χώρο μέσα από τα πλαίσια μιας ερευνητικής / ακαδημαϊκής διαδικασίας, δίνοντας έμφαση στον αντίκτυπο πάνω στις κοινωνικές σχέσεις, τη συμμετοχή και διεύρυνση του δικτύου σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Η έρευνα υποστηρίζει ότι οι κοινόχρηστοι και δημόσιοι χώροι δεν αποτελούν από μόνοι τους κοινά, αλλά μπορούν δυνητικά να γίνουν με χτίσιμο σχέσεων εμπιστοσύνης, έμπρακτη φροντίδα και θεσμούς συμμετοχής.

Κοινά φυσικών και αστικών πόρων

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
A3

Η καλή ζωή ως αφετηρία του commoning: μια βιωματική προσέγγιση των Κοινών

Μπουραντάς Γιάννης — Υποψήφιος Διδάκτορας · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γριτζάς Γιώργος — Καθηγητής · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Πανταζής Αλέκος — Επίκουρος καθηγητής · Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Μέσα από δύο βιωματικά εργαστήρια της ομάδας «Κοινά Πολιτών» του Πολιτιστικού Συλλόγου Τριλόφου Θεσσαλονίκης, η παρούσα μελέτη περίπτωσης διερευνά την προσπάθεια οικοδόμησης μιας κοινότητας κοινών στην περιοχή και εξετάζει τις πιθανές συνέργειες μεταξύ δύο πλαισίων που ενέπνευσαν τον σχεδιασμό τους: του πλαισίου της ευζωίας της Gibson-Graham (Gibson-Graham et al., 2013, 2016) και ενός παιδαγωγικού εργαλείου των Κοινών.

Η διερεύνηση εκκινεί από δύο ερωτήματα: τι χρειαζόμαστε για να ζήσουμε καλά μαζί και πώς μαθαίνουμε στην πράξη να μοιραζόμαστε αυτό που χρειαζόμαστε; Στο πρώτο εργαστήριο η ομάδα διερεύνησε προσωπικές αντιλήψεις για την καλή ζωή μέσα από τη λογική του «surviving well together» της Gibson-Graham: μιας αντίληψης για την ευζωία που δεν περιορίζεται στην ατομική ευημερία, αλλά συνδέεται με τις σχέσεις, την αλληλεξάρτηση και τη συλλογική ζωή.

Το δεύτερο ερώτημα μεταφέρθηκε από το επίπεδο της συζήτησης στην ενσώματη εμπειρία, μέσα από το παιχνίδι «μουσικές καρέκλες ως Κοινά» (Πανταζής, 2020). Εκεί όπου η κλασική εκδοχή του παιχνιδιού οδηγεί, καθώς μειώνονται οι διαθέσιμες θέσεις, στον αποκλεισμό, η ομάδα πειραματίστηκε με μια διαφορετική λογική: αντί να ανταγωνίζονται για τις καρέκλες, οι συμμετέχοντες/ουσες αναζήτησαν τρόπους ώστε οι μειούμενες θέσεις να καταστούν αντικείμενο συλλογικής διαχείρισης και φροντίδας. Το παιχνίδι λειτούργησε έτσι ως ενσώματη διερεύνηση της μετάβασης από τον ατομικιστικό αποκλεισμό στη συλλογική διαχείριση ενός Κοινού.

Από αυτή την πρώτη εμπειρία προκύπτει ένα ερευνητικό ερώτημα που παραμένει ανοιχτό: Μπορούν η διερεύνηση της ευζωίας και η παιδαγωγική του commoning να λειτουργήσουν συμπληρωματικά, ώστε οι κοινές αντιλήψεις για την καλή ζωή να μεταφραστούν σε συλλογική δράση; Η μελέτη δεν θεωρεί ότι τα δύο πλαίσια συγκλίνουν εξ ορισμού, αλλά εξετάζει αν η μεταξύ τους σύνδεση μπορεί να αποτελέσει αφετηρία για την οικοδόμηση σταθερότερων πρακτικών συλλογικής αυτοδιακυβέρνησης και διαχείρισης των κοινών πέρα από τον χώρο του εργαστηρίου.

Εκπαίδευση και κοινά 1 — Σχολείο και συνεργατική μάθηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 14:30–16:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Από το δημοκρατικό σχολείο στα εκπαιδευτικά κοινά: η περίπτωση του Ataxia School

Γιώργος Λούκας — Εκπαιδευτικός- Ερευνητής, Ataxia School · Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίων

Λουκία Πολυμέρου — Εκπαιδευτικός · Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση εξετάζει το Ataxia School ως μελέτη περίπτωσης ενός εκπαιδευτικού εγχειρήματος που επιχειρεί να λειτουργήσει ως κοινό. Το βασικό ερώτημα αφορά τους τρόπους με τους οποίους η συμμετοχική διακυβέρνηση, η κοινοτική φροντίδα και η συλλογική παραγωγή της εκπαιδευτικής ζωής μπορούν να συγκροτηθούν μέσα σε ένα σχολικό πλαίσιο, χωρίς να αναπαράγουν άτυπες ιεραρχίες, αποκλεισμούς ή σχέσεις εξάρτησης.

Η ανάλυση στηρίζεται σε ποιοτική μελέτη περίπτωσης και αντλεί από συμμετοχική παρατήρηση, αναστοχαστικά ημερολόγια, συνελεύσεις, καθημερινές παιδαγωγικές πρακτικές και διαδικασίες λήψης αποφάσεων στο Ataxia School. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σχέση ανάμεσα στην αυτονομία και την ευθύνη, στη συμμετοχή παιδιών και ενηλίκων, στη διαχείριση των συγκρούσεων και στα όρια μεταξύ δημοκρατικής οργάνωσης και θεσμικών απαιτήσεων. Το υλικό δεν χρησιμοποιείται για να επιβεβαιώσει ένα ήδη διαμορφωμένο πρότυπο, αλλά για να εξετάσει κριτικά τις πραγματικές συνθήκες μέσα στις οποίες παράγεται το κοινό.

Η εισήγηση υποστηρίζει ότι τα εκπαιδευτικά κοινά δεν αποτελούν σταθερό οργανωτικό μοντέλο, αλλά μια διαρκή και εύθραυστη διαδικασία συγκρότησης σχέσεων, κανόνων και μορφών λογοδοσίας. Στην περίπτωση του Ataxia School, η κοινότητα δεν προϋπάρχει της εκπαιδευτικής πράξης, αλλά παράγεται μέσα από διαπραγματεύσεις, ασυμφωνίες, αποτυχίες και επανακαθορισμούς του κοινού χώρου. Η φροντίδα, αντί να νοείται ως ατομική αρετή ή διοικητική υπηρεσία, προσεγγίζεται ως πολιτική και παιδαγωγική πρακτική που συνδέεται με την κατανομή της ευθύνης, τη δυνατότητα λόγου και την ενδυνάμωση της συμμετοχής.

Η συμβολή της εισήγησης βρίσκεται στην εμπειρική διερεύνηση των αντιφάσεων ενός σχολείου που επιχειρεί να οργανωθεί ως κοινό, αναδεικνύοντας τόσο τις δυνατότητες όσο και τα όρια μιας δημοκρατικής, κοινοτικής και μη ιδιοκτησιακής παιδαγωγικής. Παράλληλα, προτείνει έναν τρόπο κατανόησης των εκπαιδευτικών κοινών ως ανοιχτών πολιτικών διαδικασιών και όχι ως έτοιμων θεσμικών μορφών.

Εκπαίδευση και κοινά 1 — Σχολείο και συνεργατική μάθηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 14:30–16:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Συν/δημιουργία γνώσεων στα εκπαιδευτικά κοινά: Μελετώντας την επικοινωνία σε πειραματισμούς με τα μαθηματικά στο νηπιαγωγείο

Λαζαρίδου Ειρήνη — Διδακτόρισσα · Π.Τ.Π.Ε., Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Η πρακτική των εκπαιδευτικών κοινών εισάγεται τα τελευταία χρόνια σε σχολικές τάξεις και διερευνάται ως προς τη συμμετοχή των παιδιών σε εναλλακτικές δομές οργάνωσης της παιδαγωγικής και κοινωνικής πραγματικότητας. Αρκετές από αυτές τις προσπάθειες περιλαμβάνουν ως βασικό εργαλείο τη συν/δημιουργία γνώσεων και προσανατολίζονται κυρίως στους τρόπους που τα εκπαιδευτικά κοινά την ενισχύουν. Η παρούσα εργασία εστιάζει στο πεδίο της μαθηματικής εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο και αντλεί από προσεγγίσεις που θέτουν στο επίκεντρο τις «ευκαιρίες για μάθηση» τις οποίες συνδέει με την επικοινωνία ιδεών «από τα κάτω». Το βασικό ερώτημα που διερευνά είναι: Πώς η επικοινωνία σε μια τάξη νηπιαγωγείου κατά την εξέλιξη πειραματισμών με τα μαθηματικά ενισχύει τη συν/δημιουργία γνώσεων;

Η ανάλυση στηρίζεται στα αποτελέσματα διδακτορικής έρευνας συμμετοχικής εθνογραφικής παρατήρησης σε δημόσιο νηπιαγωγείο κεντρικής γειτονιάς της Αθήνας με διάρκεια ένα σχολικό έτος. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω παρατήρησης, φωτογράφισης, βιντεοσκόπησης, ηχογράφησης, επιλογής από τα παραχθέντα έργα των παιδιών, έντυπου καθημερινής καταγραφής και προσωπικού ημερολόγιου της ερευνήτριας. Η σχολική τάξη προσεγγίζεται ως κοινός τόπος, αναγνωρίζοντας τον αμοιβαίο δεσμό μεταξύ δράσεων και σχέσεων ως έναν αστείρευτο κοινό πόρο τον οποίο παιδιά και εκπαιδευτικός διαχειρίζονται συλλογικά και βιώσιμα. Υπό αυτό το πρίσμα, συζητείται πώς οι πειραματισμοί των παιδιών με μαθηματικές γνώσεις και εργαλεία δημιουργούσαν χώρο και χρόνο για διαφορετικές εκφράσεις επικοινωνίας. Υιοθετώντας το εννοιολογικό πλαίσιο της Sfard (2008), περιγράφεται πώς κάθε προσπάθεια για επικοινωνία ενέπλεκε γνωστικές διαδικασίες που αφορούσαν τόσο την εξατομίκευση του συλλογικού, όσο και την κοινοτικοποίηση του ατομικού μέσω δημιουργικής χρήσης επιμέρους γνώσεων. Εστιάζοντας σε παραδείγματα σημείων καμπής των παραπάνω διαδικασιών, η παρούσα εργασία υποστηρίζει ότι η επικοινωνία λειτουργεί ως μοχλός για τη συν/δημιουργία γνώσεων που κινητοποιούν την ομάδα προς (1) τη συν/διαμόρφωση επικοινωνιακών ρουτινών, (2) τη δημιουργία ερωτημάτων και (3) το άνοιγμα των ορίων της τάξης, εμπλουτίζοντας έτσι τον κοινό πόρο της τάξης.

Bourassa, G. N. (2017). Toward an elaboration of the pedagogical common. In A. J. Means, D. R. Ford & G. B. Slater (Eds.), Educational commons in theory and practice: Global pedagogy and politics (pp. 75-94). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/978- 1-137-54892-0_5

Korsgaard, M. T. (2018). Bearing with Strangers. Arendt, Education and the Politics of Inclusion. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781351233156

Pechtelidis, Y., & Kioupkiolis, A. (2020). Education as commons, children as commoners: The case study of the little tree community. Democracy & Education, 28(1), Article 5. https://doi.org/10.65214/2164-7992.1459 Bourassa, 2017

Sfard, A. (2008). Thinking as Communicating. Human Development, the Growth of Discourses and Mathematizing. Cambridge University Press.

Εκπαίδευση και κοινά 1 — Σχολείο και συνεργατική μάθηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 14:30–16:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Ανάπτυξη Εκπαιδευτικών Κοινών στη δημόσια Β/θμια δημόσια εκπαίδευση: Η περίπτωση των Εσπερινών ΕΠΑΛ

Μπουρμάς Αντώνης — Απόφοιτος ΠΜΣ ΚΑΟ ΕΑΠ · Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Περίληψη

Η παρούσα εργασία ασχολείται με το θέμα των εκπαιδευτικών κοινών και διερευνά την εμφάνιση χαρακτηριστικών των κοινών της εκπαίδευσης στην περίπτωση της δημόσιας επαγγελματικής εκπαίδευσης. Τα εκπαιδευτικά κοινά ή κοινά της εκπαίδευσης αποτελούν ένα εναλλακτικό εκπαιδευτικό πρότυπο, στο οποίο οι σχετικοί πόροι συν-διαμορφώνονται και αποτελούν αντικείμενο συν-διαχείρισης από τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας, μιας κοινότητας που οργανώνεται δημοκρατικά από τη βάση της με σκοπό την παροχή του αγαθού της εκπαίδευσης. Με βάση λοιπόν τη θεωρία των εκπαιδευτικών κοινών εστιάζουμε στη μελέτη των εσπερινών επαγγελματικών λυκείων(ΕΠΑΛ), που αποτελούν δημόσια-τυπική δομή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στο μαθητικό τους δυναμικό εγγράφονται αποκλειστικά εργαζόμενοι/ες μαθητές/τριες που στη συντριπτική τους πλειονότητα είναι ενήλικες. Δύο χαρακτηριστικά που οπωσδήποτε επηρεάζουν τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς των εκπαιδευόμενων και οπωσδήποτε ευνοούν την υιοθέτηση βασικών αρχών των κοινών της εκπαίδευσης σε μεγάλο βαθμό από το σύνολο της ενδοσχολικής κοινότητας. Συγκεκριμένα, ερευνούμε κατά πόσο ο τρόπος λειτουργίας και διακυβέρνησης σε αυτά τα σχολεία εμπεριέχει στοιχεία που βασίζονται σε λογικές ισοτιμίας και συν-διαμόρφωσης μεταξύ εκπαιδευτικών και εκπαιδευόμενων, αποτυπώνοντας αντιλήψεις/πεποιθήσεις/απόψεις και κυρίως πρακτικές που εφαρμόζονται στα εσπερινά ΕΠΑΛ.

Κατόπιν πρωτογενούς έρευνας, με χρήση κατάλληλων ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων, εξετάζουμε τόσο την ύπαρξη όσο και τυχόν δυνατότητες ανάπτυξης γνωρισμάτων των Κοινών στις συγκεκριμένες δομές σχολείων, έχοντας κατά νου τις προκλήσεις που υπάρχουν λόγω του σχετικά συγκεντρωτικού αναλυτικού προγράμματος σπουδών και τις περιφράξεις/δυσκολίες που προκύπτουν από το ισχύον θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από τα μέσα Νοέμβρη μέχρι τα μέσα Δεκέμβρη του 2024 και προήλθε από τις απαντήσεις 96 εκπαιδευτικών από 35 διαφορετικά σχολεία στην Ελλάδα καθώς και απαντήσεις 88 μαθητών/τριών από 6 διαφορετικά σχολεία αντίστοιχα. Η σχετική ανάλυση έδειξε ότι παρότι τα σχολεία αυτά απέχουν ακόμα από την πλήρη εφαρμογή του μοντέλου των εκπαιδευτικών κοινών, υπάρχουν δημοκρατικές «ρωγμές» στο επίσημο πρόγραμμα σπουδών καθώς και ισχυρές βάσεις για την συγκρότηση μιας συμπαγούς κοινότητας συνεργατικής μάθησης και γνώσης.

Εκπαίδευση και κοινά 1 — Σχολείο και συνεργατική μάθηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 14:30–16:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Η συνεργασία στο σχολείο. Έρευνα σε μαθητές/τριες Λυκείου αγροτικών περιοχών της Θεσσαλίας.

Τσεκούρα Χριστίνα — Υποψήφια Διδάκτωρ · Τμήμα Γεωπονίας, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Κουτσού Σταυριανή — Καθηγήτρια · Τμήμα Γεωπονίας, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Περίληψη

Το σχολείο, ως χώρος καθημερινής αλληλεπίδρασης και συλλογικής ζωής, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην καλλιέργεια της συνεργασίας των μαθητών/τριών, μιας δεξιότητας που ενισχύει τη μάθηση και την κοινωνικοποίησή τους, ενώ παράλληλα διαμορφώνει και τη συνεργατική τους κουλτούρα. Η εφηβεία αποτελεί κρίσιμη περίοδο για τη διαμόρφωση αυτής της κουλτούρας, καθώς οι στάσεις που εδραιώνονται στη διάρκειά της συνοδεύουν τα άτομα και στην ενήλικη ζωή τους. Η οικοδόμηση συνεργατικής κουλτούρας είναι σημαντική για όλες τις κοινωνίες, διότι διασφαλίζει σε κάποιο βαθμό τη συνοχή τους και τη συνέχειά τους. Ιδιαίτερα σημαντική είναι για τις αγροτικές κοινότητες, δεδομένου ότι τις τελευταίες δεκαετίες αντιμετωπίζουν δημογραφική συρρίκνωση, η οποία απειλεί τη βιωσιμότητά τους. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων των εφήβων σχετικά με το κατά πόσο το σχολείο προάγει τη μεταξύ τους συνεργασία, και, κατ’επέκταση, κατά πόσο καλλιεργεί την συνεργατική τους κουλτούρα. Η έρευνα διεξήχθη στην Περιφέρεια Θεσσαλίας, χρησιμοποιώντας την ποσοτική μέθοδο, με τη συμπλήρωση δομημένου ερωτηματολογίου από 909 μαθητές/τριες όλων των τάξεων από 19 Γενικά και Επαγγελματικά Λύκεια αγροτικών περιοχών.

Από την έρευνα προέκυψε ότι οι μαθητές/τριες θεωρούν ότι το σχολείο τους προωθεί τη συνεργασία σε μέτριο βαθμό. Πιο συγκεκριμένα, αναγνωρίζουν ότι το σχολείο υλοποιεί δράσεις που προάγουν τη μεταξύ τους συνεργασία και ότι το γενικότερο σχολικό κλίμα τούς ενθαρρύνει να συνεργάζονται με τους/τις συμμαθητές/τριές τους. Λιγότερο ικανοποιημένοι/ες δηλώνουν από όσα αφορούν την καθημερινή διδακτική πράξη, και ιδίως από το κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί τούς αναθέτουν εργασίες σε ομάδες μέσα στην τάξη. Ένα μέρος μόνο των μαθητών/τριών αναγνωρίζει ότι οι ίδιοι/ες οι εκπαιδευτικοί, μέσα από τη συνεργασία τους μαζί τους, αποτελούν παράδειγμα συνεργατικής συμπεριφοράς. Όσον αφορά τη συμμετοχή τους στις σχολικές δραστηριότητες, η πλειονότητα των μαθητών/τριών συνεργάζεται με τους/τις συμμαθητές/τριές τους σε πολλαπλές μορφές δραστηριοτήτων, κυρίως στη λήψη συλλογικών αποφάσεων σε σχολικές συνελεύσεις και στις ομαδικές εργασίες των μαθημάτων. Τέλος, μια μικρή αλλά μη αμελητέα μερίδα μαθητών/τριών δηλώνει ότι δεν συμμετέχει σε καμία τέτοια δραστηριότητα.

Εκπαίδευση και κοινά 1 — Σχολείο και συνεργατική μάθηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 14:30–16:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Το Δίκτυο Εκπαιδευτικών Freinet Θεσσαλονίκης ως χώρος των κοινών

Μωυσιάδου Σοφία — Υποψήφια διδακτόρισσα, Εκπαιδευτικός · Τμήμα Πολιτικών Επιστημών Α.Π.Θ.

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση εξετάζει το αναδυόμενο τοπίο των Δικτύων Freinet στην Ελλάδα, προσεγγίζοντάς τα ως αυτοοργανωμένες κοινότητες εκπαιδευτικών που αμφισβητούν την κυρίαρχη εκπαιδευτική νόρμα. Βάσει του Gramsci (1971), η ηγεμονία συγκροτείται μέσω του κρατικού καταναγκασμού και συντηρείται από τη διαρκή παραγωγή συναίνεσης της κοινωνίας των πολιτών, όπου το σχολείο λειτουργεί συχνά ως μηχανισμός εμπέδωσης μιας νεοφιλελεύθερης κοινής λογικής, βασισμένης στον ατομικισμό και τον ανταγωνισμό. Ταυτόχρονα, ωστόσο, ο θεσμός της εκπαίδευσης συνιστά πεδίο αντίστασης, ανοίγοντας ρωγμές μέσα από δημοκρατικές, αντιηγεμονικές πρακτικές και αρθρώνοντας αντίλογο απέναντι στη νεοφιλελεύθερη ηγεμονία (Πεχτελίδης, 2020 · Freire, 2009).

Έτσι, η σύγχρονη συζήτηση για τα κοινά, την καλλιέργεια δημοκρατικών υποκειμενικοτήτων και την αυτοοργάνωση (Kioupkiolis, 2023) συναντά τη φιλοσοφία της Παιδαγωγικής του Célestin Freinet (Freinet, 1977) σε στοιχεία που αφορούν την ισότιμη συμμετοχή, την οριζόντια διακυβέρνηση και τη συλλογική παραγωγή γνώσης έξω από κρατικές και αγοραίες λογικές (Pantazidis & Moisiadou, 2025). Η δυναμική άνθιση των Δικτύων Freinet στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, η συγκρότηση νέων πυρήνων σε πολλές πόλεις και η πραγματοποίηση της πρώτης πανελλαδικής διά ζώσης συνάντησής τους το 2026, αναδεικνύουν μια κίνηση «από τα κάτω» με σαφή χαρακτηριστικά κοινωνικού κινήματος.

Στο πλαίσιο αυτό, διενεργήθηκε συμμετοχική έρευνα-δράση με 10 εκπαιδευτικούς του Δικτύου Freinet Θεσσαλονίκης και με την ερευνήτρια ως ιδρυτικό και ενεργό μέλος αυτού. Μέσα από επαναλαμβανόμενους κύκλους συλλογικού αναστοχασμού, ανατροφοδότησης, αμοιβαίας φροντίδας και ισότιμου διαμοιρασμού της βιωμένης παιδαγωγικής εμπειρίας, η κοινότητα λειτούργησε ως «τρίτος τόπος» (Oldenburg, 1989, 2001) επαγγελματικής ενδυνάμωσης απέναντι στη μοναξιά και τη γραφειοκρατική πειθάρχηση.

Τα ευρήματα αναδεικνύουν πώς η οριζόντια αυτή δικτύωση υπερβαίνει τα όρια μιας τεχνικής επιμόρφωσης, επανανοηματοδοτεί την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών ως συλλογικό αγαθό και αναδεικνύει τα μέλη του Δικτύου σε οργανικούς διανοούμενους, όπως τους αποκάλεσε ο Gramsci, οι οποίοι/ες εκκινούν από τις πραγματικές ανάγκες αυτών και της τάξης και διεκδικούν τον δημοκρατικό μετασχηματισμό του δημόσιου σχολείου. Πρόκειται για μια έμπρακτη αντιηγεμονική απάντηση στον κατακερματισμό και την επιβεβλημένη «από τα πάνω» εκπαιδευτική πολιτική.

Ψηφιακά κοινά και δημοκρατική διακυβέρνηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 14:30–16:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Προς μια Τεχνητή Νοημοσύνη των Κοινών: Ανοικτότητα, Δημοκρατική Διακυβέρνηση και Κοινωνικός Έλεγχος

Χατζίνα Κωνσταντίνα — Κοινωνιολόγος – Απόφοιτη ΠΜΣ Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, ΕΑΠ · Δήμος Αίγινας

Αρβανιτίδης Πασχάλης — Καθηγητής – Συντονιστής και Μέλος ΣΕΠ ΠΜΣ ΚΑΟ ΕΑΠ · Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας – ΠΜΣ Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Περίληψη

Περίληψη

Η ραγδαία ανάπτυξη της Τεχνητής Νοημοσύνης (ΤΝ) εγείρει κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με το ποιος κατευθύνει την εξέλιξή της, ποια συμφέροντα αυτή εξυπηρετεί, ποιος ελέγχει τους πληροφοριακούς και τεχνολογικούς πόρους που τη συγκροτούν και σε ποιο βαθμό η κοινωνία μπορεί να εποπτεύει και να συμμετέχει ουσιαστικά στις σχετικές διαδικασίες. Στο πλαίσιο αυτό, ζητήματα όπως η πρόσβαση στη πληροφορία και τη γνώση, η διαφάνεια, η λογοδοσία και η κατανομή ισχύος μεταξύ των εμπλεκόμενων αποκτούν ιδιαίτερη σημασία.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να χαρτογραφήσει και να εξετάζει συγκριτικά διαφορετικά μοντέλα ΤΝ διερευνώντας το βαθμό ανοικτότητας, προσβασιμότητας, διαφάνειας και ελέγχου που τα χαρακτηρίζει. Στόχος είναι να αναλυθεί ο τρόπος με τον οποίο οργανώνονται, λειτουργούν και διαχειρίζονται τα μοντέλα αυτά, καθώς και οι δυνατότητες κοινωνικής συμμετοχής, εποπτείας και λογοδοσίας που ενσωματώνουν οι αντίστοιχες μορφές διακυβέρνησής τους.

Η ανάλυση οργανώνεται ταξινομώντας τα μοντέλα σε τρεις βασικές κατηγορίες ,ανοιχτά, κλειστά και υβριδικά και αξιολογώντας τα ως προς τέσσερις αλληλένδετες διαστάσεις: την πραγματική προσβασιμότητα και ανοικτότητα κρίσιμων συνιστωσών τους (όπως, ο κώδικας, τα βάρη, τα δεδομένα και άδειες χρήσης), τον βαθμό διαφάνειας, την ποιότητα και πληρότητα της διαθέσιμης τεκμηρίωσης και τους θεσμικούς μηχανισμούς διακυβέρνησης και λογοδοσίας. Τα ευρήματα ερμηνεύονται μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο των Ψηφιακών Κοινών και της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, προκειμένου να αποτιμηθούν τόσο οι δυνατότητες όσο και οι περιορισμοί κάθε προσέγγισης, ιδιαίτερα ως προς την αξιοποίησή της από δημόσιους και κοινοτικούς φορείς.

Με βάση αυτή την αποτίμηση, η εργασία εξετάζει επίσης τις προοπτικές τοπικής εφαρμογής και αξιοποίησης των μοντέλων ΤΝ, με έμφαση στην τοπική αυτοδιοίκηση, τη συμμετοχική διακυβέρνηση, την κοινωνική φροντίδα και ευρύτερα στην χρήση της τεχνολογίας προς όφελος της κοινότητας. Στο πλαίσιο αυτό προτείνονται κατευθύνσεις για την αξιοποίηση ανοιχτών μοντέλων, υποδομών και διαδικασιών με κοινωνικό πρόσημο, με στόχο την υποστήριξη τεκμηριωμένων επιλογών για μια ΤΝ περισσότερο ανοιχτή, συμμετοχική, δημοκρατικά ελεγχόμενη και κοινωνικά δίκαιη.

Ψηφιακά κοινά και δημοκρατική διακυβέρνηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 14:30–16:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Από την «Τραγωδία των Κοινών» στην Πλουραλιστική Δικαιοσύνη για την Διακυβέρνηση των Γεννημένων-Ψηφιακών Αρχείων

Παπανικολάου Βαΐα — Δρ. · Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Τζιώνας Παναγιώτης — Καθηγητής · Τμήμα Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης, Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος

Περίληψη

Τα γεννημένα-ψηφιακά αρχεία –όπως αναρτήσεις μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ιστοσελίδες κοινοτήτων, ερευνητικά δεδομένα, ψηφιακή τέχνη και η τεκμηρίωση της κοινωνικής και πολιτικής δράσης– αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης συλλογικής μνήμης. Παρότι οι πόροι αυτοί παράγουν σημαντική δημόσια αξία, η ευθύνη για τη διατήρησή τους κατανέμεται άνισα μεταξύ δημιουργών, αρχειακών οργανισμών, παρόχων ψηφιακών πλατφορμών, ερευνητών και κοινοτήτων. Οι προκλήσεις που αφορούν τη διακυβέρνηση των γεννημένων-ψηφιακών αρχείων ερμηνεύονται συχνά υπό το πρίσμα της ‘Τραγωδίας των Κοινών’, όπου άτομα ή οργανισμοί, ενεργώντας με βάση το άμεσο προσωπικό συμφέρον οδηγούν στην υποβάθμιση κοινών πόρων.

Λόγω της συχνής επανανοηματοδότησης αυτών των όρων στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον, θελήσαμε να προχωρήσουμε σε μία de facto χαρτογράφηση των διαφορετικών θεματικών και εννοιολογικών πεδίων στα οποία χρησιμοποιούνται, στη δημόσια ψηφιακή σφαίρα. Επεξεργαστήκαμε και αναλύσαμε όλα τα αποτελέσματα που εμπεριέχονται στις 40 πρώτες σελίδες αναζήτησης που επιστρέφει η Google για το ερώτημα “Born digital commons governance”, με τη μεθοδολογία αναπαράστασης Κειμένου σε Δικτύωμα - Text Network Analysis. Είναι μια τεχνική Text Mining η οποία χρησιμοποιεί εργαλεία Τεχνητής Νοημοσύνης (Infranodus) και επιστρέφει τα ισχυρά νοήματα και τις αλληλεξαρτήσεις που αποτυπώνονται σε μεγάλα corpora κειμένων.

Έτσι, προσδιορίστηκαν πολλαπλοί δυνητικοί ενδιαφερόμενοι φορείς –δημιουργοί, αρχειονόμοι, χρήστες, ερευνητές και κοινότητες– με επικαλυπτόμενες αξιώσεις. Ακόμη, εντοπίστηκαν θέματα ηθικών αξιώσεων, διαχείρισης και επιμέλειας των αρχείων. Με βάση αυτήν την ανάλυση, εδώ προτείνουμε μια εναλλακτική θεωρητική προσέγγιση η οποία αξιοποιεί το ‘Παράδειγμα του Φλάουτου’ του Amartya Sen: διαφορετικές διεκδικήσεις επί ενός κοινού πόρου μπορούν να είναι εξίσου ηθικά θεμελιωμένες, όταν βασίζονται σε διαφορετικές αντιλήψεις περί δικαιοσύνης, όπως η ανάγκη, η ικανότητα και η συνεισφορά. Οι επικαλυπτόμενες αξιώσεις των φορέων δεν πρέπει να επιλύονται μέσω αποκλειστικών δικαιωμάτων κυριότητας αλλά μέσω μορφών συλλογικής επιμέλειας που επιβάλλει αυτή η πλουραλιστική δικαιοσύνη.

Για επικύρωση, παρουσιάζεται ένα case study από το ‘Digital Archive του Observatory of the Refugee and Migration Crisis’ του Πανεπιστημίου Αιγαίου που αναδεικνύει την καταλληλόλητα της προτεινόμενης προσέγγισης συλλογικής επιμέλειας, αμοιβαιότητας και αλληλεγγύης, εφαρμοζόμενης σε ένα αρχείο αποτελούμενο από αναρτήσεις στα κοινωνικά δίκτυα, ιστοσελίδες, ψηφιακές φωτογραφίες, βίντεο, μαρτυρίες, ηλεκτρονικά τεκμήρια, το

οποίο αρχικά κινδύνευε να χαθεί καθώς παρέμενε διάσπαρτο σε πλατφόρμες και προσωπικούς λογαριασμούς.

Ψηφιακά κοινά και δημοκρατική διακυβέρνηση

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 14:30–16:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Κοινά, μια αναγκαία αλλά όχι και ικανή έννοια: Η πρόκληση του μαύρου κουτιού της τεχνολογίας ή του να αποδίδεις στη μηχανή νοημοσύνη

Τύμπας, Τέλης — Καθηγητής · Τμήμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης & Interdepartmental Graduate Program 'Science, Technology, Society--Science and Technology Studies', ΕΚΠΑ

Κωστάκης, Βασίλης — Καθηγητής · Καθηγητής Τεχνολογικής Διακυβέρνησης και Βιωσιμότητας στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο του Τάλιν & επισκέπτης ερευνητής στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ

Περίληψη

Ξεκινώντας με μια κριτική επισκόπηση της βιβλιογραφίας για τα «κοινά» (commons) και εστιάζοντας σε εκείνα που αφορούν την τεχνολογία, θα υποστηρίξουμε ότι η έννοια αυτή είναι αναγκαία αλλά όχι και ικανή για την αντιμετώπιση της πρόκλησης που συνιστά ο εγκιβωτισμός της τεχνολογίας σε «μαύρα κουτιά» (black-boxing) και όσα αυτό συνεπάγεται. Σε αντίθεση με τα εργαλεία, που υπήρχαν καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας των ανθρώπινων κοινωνιών, οι μηχανές, ακολουθώντας το πρότυπο της ατμομηχανής του 18ου αιώνα, χαρακτηρίζονται, δομικά και αναπόφευκτα, από την ύπαρξη ενός αθέατου τμήματος που δεν μπορεί να ανοιχτεί (όπως ο κύλινδρος της ατμομηχανής). Η παρουσίαση μόνο των εισροών και των εκροών της μηχανής επιτρέπει την ιδεολογική της παρουσίαση ως οντότητας ικανής να δρα αυτόνομα, να διαθέτει νοημοσύνη. Έτσι αναπτύσσεται ο τεχνολογικός ντετερμινισμός, η ηγεμονική ιδεολογία της καπιταλιστικής νεωτερικότητας, ο οποίος σήμερα εκδηλώνεται μέσα από τη ρητορική περί τεχνολογίας που διαθέτει «τεχνητή νοημοσύνη». Σύμφωνα με το επιχείρημά μας, η έννοια των «κοινών» —αν και απαραίτητη για να ανοίξει μια διαδικασία συγκρότησης του κοινωνικού πέρα από εκείνη που παρήγαγε μια σειρά υπαρξιακών κρίσεων/απειλών (όπως η περιβαλλοντική κρίση, η τεχνητή νοημοσύνη και οι ανθρωπογενείς πανδημίες)— δεν αρκεί για να γίνει σαφές ότι αυτή η επιτακτικά αναγκαία συγκρότηση μπορεί να υλοποιηθεί μόνο παράλληλα με τη διαμόρφωση τεχνικών υλικοτήτων που αποστασιοποιούνται από το πρότυπο της λειτουργίας των μηχανών και της τεχνολογίας με βάση το μαύρο κουτί (που συνεπάγεται απόκρυψη και εγκιβωτισμό), προκρίνοντας αντ' αυτού υλικές διατάξεις που είναι πλήρως ανοιχτές και ορατές. Για την περαιτέρω ανάπτυξη αυτού του επιχειρήματος, βασιζόμαστε, επίσης, σε μια κριτική εξέταση υποδειγματικών εγχειρημάτων γύρω από τα κοινά, τα οποία τείνουν να διαμορφώνουν ή να προωθούν τεχνικές υλικότητες που παραπέμπουν περισσότερο στην αποδεδειγμένη βιωσιμότητα της μακρόχρονης παράδοσης των εργαλείων παρά στη βραχύβια παράδοση των μηχανών· υλικότητες που βασίζονται σε δοκιμασμένες τεχνικές αντί για ανεξέλεγκτες τεχνολογίες, στην δεξιοτεχνική δουλειά της κοινότητας αντί για την (υποτιθέμενη) τεχνητή νοημοσύνη, στην αναλογική εργασία έναντι του ψηφιακού κεφαλαίου. Το επιχείρημά μας εδράζεται στη ενσωμάτωση στην έρευνα για τα κοινά κριτικών προσεγγίσεων από το διεπιστημονικό πεδίο STS (Επιστήμη, Τεχνολογία, Κοινωνία – Σπουδές Επιστήμης και Τεχνολογίας) και τον κλάδο της Ιστορίας της Τεχνολογίας.

Ανοιχτός Συνεργατισμός και ΚΟΙΝΟΝ

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 14:30–16:00
Α3

Στρογγυλή Τράπεζα: Θεωρία και πράξη του Ανοιχτού Συνεργατισμού - Η περίπτωση του ΚΟΙΝΟΝ

Συντονιστής-συζητητής: Αλέξανδρος Κιουπκιολής — καθηγητής - επιστημονικά υπεύθυνος Όραμα+ · Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Εισηγητής-συζητητής: Γιώργος Μελισσουργός — υπ. διδάκτορας - ερευνητής Όραμα+ · Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Εισηγητής-συζητητής: Λευτέρης Καραμήτρου — υπ. διδάκτορας - ερευνητής Όραμα+ · Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Εισηγήτρια-συζητήτρια: Ιφιγένεια Δουβίτσα — Συνεργαζόμενη Καθηγήτρια, International Centre for Co-operative Management, Πανεπιστήμιο Saint Mary’s, Καναδάς · Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής ΔΠΘ

Εισηγητής-συζητητής: μέλος της δικτύωσης του ΚΟΙΝΟΝ — μέλος της δικτύωσης του ΚΟΙΝΟΝ

Περίληψη

Η παρούσα στρογγυλή τράπεζα εξετάζει τη θεωρία και πράξη του Ανοιχτού Συνεργατισμού μέσα από την εμπειρία του ΚΟΙΝΟΝ, μιας υπό διαμόρφωση δικτύωσης συνεργατικών εγχειρημάτων στη Θεσσαλονίκη. Ο Ανοιχτός Συνεργατισμός επιχειρεί να διευρύνει το μοντέλο του πέρα από τα όρια του κάθε εγχειρήματος. Προσπαθεί να τα φέρει σε διάδραση, ώστε –προσανατολισμένα προς το κοινό καλό και τον συμμετοχικό σχεδιασμό– να συγκροτήσουν ευρύτερα συνεργατικά οικοσυστήματα.

Η ειδική αυτή συνεδρία οργανώνεται στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου «Οραματικοί Συνεταιρισμοί // Όραμα+: Φανταζόμαστε το Μέλλον και Δημόσιες Πολιτικές μέσα από τον Ανοιχτό Συνεργατισμό», το οποίο υλοποιείται στο πλαίσιο της 3ης Προκήρυξης Ερευνητικών Έργων ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. για την ενίσχυση Μελών ΔΕΠ και Ερευνητών/τριών. Το Όραμα+ μέσα από μια συμμετοχική έρευνα δράσης διερευνά τη δυνατότητα συγκρότησης ενός οργανισμού-ομπρέλα στη Θεσσαλονίκη που θα λειτουργεί με τις αρχές του Ανοιχτού Συνεργατισμού. Στη συζήτηση θα αναλυθεί το θεωρητικό πλαίσιο και η μετασχηματιστική δυναμική του Ανοιχτού Συνεργατισμού (εισηγητής: Λευτέρης Καραμήτρου). Στη συνέχεια, θα παρουσιαστεί το SmartCoop ως το πρότυπο συνδυασμού κοινών υποδομών και εργασιακής αυτονομίας (εισηγήτρια: Ιφιγένεια Δουβίτσα). Έπειτα, θα παρουσιαστεί η περίπτωση του ΚΟΙΝΟΝ ως πεδίου της παρούσας έρευνας δράσης: η ιστορία και η σύνθεσή του, οι προσδοκίες και οι ανάγκες που έχουν καταγραφεί ως τώρα μέσα από συμμετοχικά εργαστήρια και συνεντεύξεις (εισηγητής: Γιώργος Μελισσουργός). Τέλος, θα κοινοποιηθεί από μέλος του ΚΟΙΝΟΝ η εμπειρία του και η σχέση του με τη δικτύωση. Τη συζήτηση θα συντονίσει ο επιστημονικά υπεύθυνος του ερευνητικού έργου, Αλέξανδρος Κιουπκιολής.

Το κεντρικό ερώτημα της συζήτησης είναι εάν και με ποιους όρους μια τοπική δικτύωση ΚΑΛΟ (ειδικότερα το ΚΟΙΝΟΝ στη Θεσσαλονίκη) μπορεί να εξελιχθεί σε ένα ανοιχτό συνεργατικό οικοσύστημα –έναν «συνεταιρισμό συνεταιρισμών»– που ενισχύει την αμοιβαιότητα, τη δημοκρατική διακυβέρνηση, την κοινή παραγωγή πόρων και γνώσης και

τη συλλογική μετασχηματιστική δράση. Η συζήτηση φιλοδοξεί να αποτελέσει μια κοινή εξωστρεφή παρουσία του ΚΟΙΝΟΝ και του Ὁραμα+.

Εκπαίδευση και κοινά 2 — Δημοκρατική εκπαίδευση και κοινότητες

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 16:30–18:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Από την εκπαίδευση στη συγκρότηση ενός κοινού: Διερευνώντας την κοινότητα του ΠΜΣ ΚΑΟ

ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ — ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΠΜΣ ΚΑΟ · ΕΑΠ

ΑΡΒΑΝΙΤΙΔΗΣ ΠΑΣΧΑΛΗΣ — ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ / ΜΕΛΟΣ ΣΕΠ · ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ & ΕΑΠ

Περίληψη

Η παρούσα εργασία διερευνά κατά πόσο η κοινότητα των φοιτητών και των αποφοίτων του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΠΜΣ ΚΑΟ) μπορεί να θεωρηθεί εν δυνάμει κοινό. Αρχικά, παρουσιάζεται η εναλλακτική μορφή συλλογικής οργάνωσης που προτείνει η θεωρία των κοινών και αποσαφηνίζονται βασικές συναφείς έννοιες, με ιδιαίτερη έμφαση στον καθοριστικό ρόλο της κοινότητας.

Στη συνέχεια, αναδεικνύεται η σημασία της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας ως διακριτού πεδίου επιστημονικής και επιστημολογικής διερεύνησης, γύρω από το οποίο συγκροτείται μια κοινότητα φοιτητών και αποφοίτων με κοινούς προβληματισμούς, αναφορές και αξίες. Παράλληλα, σκιαγραφούνται τα βασικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης κοινότητας και καταγράφονται τα επίσημα και ανεπίσημα δίκτυα που αναπτύσσονται στο πλαίσιο και γύρω από αυτήν.

Η πρωτότυπη συμβολή της εργασίας συνίσταται στην εμπειρική διερεύνηση του βαθμού στον οποίο η φοίτηση στο ΠΜΣ ΚΑΟ έχει επηρεάσει, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ίδιων των συμμετεχόντων, τις αντιλήψεις, τις στάσεις ζωής και, ενδεχομένως, τις πρακτικές των φοιτητών και των αποφοίτων του, συμβάλλοντας στη συγκρότηση μιας συνεκτικής κοινότητας προσανατολισμένης στην καλλιέργεια, τη διάδοση και την εφαρμογή των αρχών της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε ποσοτική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου, το οποίο διανεμήθηκε μέσω της πλατφόρμας Google Forms σε φοιτητές και αποφοίτους του Προγράμματος.

Η σύνθεση της βιβλιογραφικής επισκόπησης και των εμπειρικών ευρημάτων καταδεικνύει ότι το ΠΜΣ ΚΑΟ συμβάλλει ουσιαστικά στη διαμόρφωση μιας κοινότητας ανθρώπων με κοινές αξίες και προβληματισμούς γύρω από την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία. Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, η φοίτηση στο Πρόγραμμα έχει επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό τις αντιλήψεις, τις στάσεις ζωής και τις πρακτικές τους. Τέλος, με βάση τα τρία αλληλεξαρτώμενα συστατικά ενός κοινού -το κοινό αγαθό, την κοινότητα και τους θεσμούς διακυβέρνησής του- και υπό το πρίσμα των προσεγγίσεων του αυτόνομου μαρξισμού, οι οποίες αποδίδουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην κοινότητα και στις διαδικασίες του «κοινωνείν», υποστηρίζεται ότι η κοινότητα των φοιτητών και των αποφοίτων του ΠΜΣ ΚΑΟ μπορεί, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, να προσεγγιστεί αναλυτικά ως κοινό.

Εκπαίδευση και κοινά 2 — Δημοκρατική εκπαίδευση και κοινότητες

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 16:30–18:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Από τα εκπαιδευτικά κοινά στον δημοκρατικό θεσμικό μετασχηματισμό: το ζήτημα της πολιτικής επέκτασης

Πεχτελίδης Γιάννης — Καθηγητής · Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Τα εκπαιδευτικά κοινά συγκροτούν χώρους δημοκρατικού πειραματισμού, στους οποίους εναλλακτικές μορφές εκπαιδευτικής ζωής μπορούν να αναδύονται μέσα από πρακτικές συνεργασίας, συλλογικής διακυβέρνησης, από κοινού παραγωγής της γνώσης, φροντίδας και πειραματισμού. Η δημοκρατική τους δυναμική, ωστόσο, θέτει ένα κρίσιμο ερώτημα: πώς μπορούν οι τοπικές και συγκειμενικές πρακτικές της «κοινοποίησης» (commoning) να αποκτήσουν ευρύτερη πολιτική και θεσμική ισχύ χωρίς να απωλέσουν την αυτονομία, την πολλαπλότητα και την ανοιχτότητα που τις χαρακτηρίζουν;

Η εισήγηση προσεγγίζει το ερώτημα αυτό ως πρόβλημα πολιτικής επέκτασης (political extension) και το εξετάζει μέσα από έναν κριτικό διάλογο μεταξύ ηγεμονικών και μετα-ηγεμονικών προσεγγίσεων. Υποστηρίζεται ότι οι μετα-ηγεμονικές λογικές αναδεικνύουν την οριζοντιότητα, την αυτονομία, τη συναισθηματική διάσταση και τον προεικονιστικό χαρακτήρα του commoning, αλλά δεν επαρκούν για να εξηγήσουν πώς διάσπαρτες πρακτικές μπορούν να αποκτήσουν ευρύτερη πολιτική ισχύ. Αντίστοιχα, η ηγεμονική άρθρωση μπορεί να συνδέσει ετερογενείς δημοκρατικές διεκδικήσεις και να ενισχύσει τη θεσμική τους διάρκεια, ενέχει όμως τον κίνδυνο συγκεντρωτισμού και κλειστότητας. Οι δύο λογικές προτείνονται, επομένως, ως διακριτές αλλά πολιτικά συμπληρωματικές.

Στο πλαίσιο αυτό, η «εκπαίδευση ως κοινό αγαθό» προτείνεται ως ένας δυνητικός κομβικός σηματοδότης που μπορεί να αρθρώσει αιτήματα για ισότητα, συμμετοχή, παιδική αυτενέργεια, εκπαιδευτική δικαιοσύνη, ανοιχτή γνώση και φροντίδα, χωρίς να εξαλείφει τις διαφορές τους. Η βασική θέση είναι ότι ο δημοκρατικός μετασχηματισμός δεν προϋποθέτει τη θεσμοποίηση ενός συγκεκριμένου μοντέλου εκπαιδευτικών κοινών, αλλά τη θεσμοποίηση της δυνατότητας του commoning, συγκεκριμένα τη δημιουργία ανθεκτικών αλλά αναθεωρήσιμων θεσμικών συνθηκών για συλλογική διακυβέρνηση, δημοκρατική παραγωγή γνώσης και συνεχή θεσμικό μετασχηματισμό.

Εκπαίδευση και κοινά 2 — Δημοκρατική εκπαίδευση και κοινότητες

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 16:30–18:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Βουτιά στον μικρό μου εαυτό: Σχολικές μνήμες στην εκπαίδευση μελλοντικών εκπαιδευτικών

Αλέκος Πανταζής — Επίκουρος Καθηγητής · Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Οι φοιτήτριες και οι φοιτητές των παιδαγωγικών τμημάτων εισέρχονται στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση έχοντας ήδη 14ετή βιωματική εμπειρία της σχολικής ζωής. Τα βιώματά τους περιλαμβάνουν σχέσεις φροντίδας και αλληλοϋποστήριξης, αλλά και εμπειρίες πειθαρχίας, αποκλεισμού και άνισης μεταχείρισης. Η κριτική επεξεργασία αυτής της εμπειρίας μπορεί να αποτελέσει την μαγιά για την ανάπτυξη κριτικών παιδαγωγικών προσεγγίσεων και πρακτικών.

Η ανακοίνωση αυτή παρουσιάζει το εργαστήριο «Βουτιά στον μικρό μου εαυτό», το οποίο αναπτύχθηκε βασιζόμενο στην παραπάνω διαπίστωση και έχει εφαρμοστεί έξι φορές τα τελευταία τρία χρόνια στο μάθημα "Ομότιμη Εκπαίδευση" στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Απευθύνεται σε δευτεροετείς φοιτήτριες και φοιτητές και αναπτύσσεται σε διαδοχικές συναντήσεις περίπου δύο μηνών. Μεταξύ άλλων περιλαμβάνει ανασύσταση του σχολικού χώρου, ανταλλαγή αναμνήσεων, σωματική τοποθέτηση απέναντι σε παιδαγωγικά διλήμματα, παιχνίδια ρόλων, ανώνυμη γραφή και επιστολές προς τον παιδικό και τον μελλοντικό εαυτό. Οι συλλογικές καταγραφές υφαίνουν ένα "κοινό τραπέζι αναμήσεων" και λειτουργούν ως υλικό περαιτέρω αναστοχασμού.

Με αφετηρία τον σχεδιασμό και τα πρώτα τεκμήρια εφαρμογής του εργαστηρίου, συζητείται πώς η προσωπική σχολική μνήμη και η συλλογική επεξεργασία της μπορεί να τροφοδοτήσει ένα κοινό πεδίο παιδαγωγικής διερεύνησης. Η ομότιμη μάθηση αποκτά εδώ συγκεκριμένο περιεχόμενο: οι συμμετέχουσες καλούνται να εξετάσουν τις δικές τους παραδοχές μέσα από διαφορετικές εμπειρίες και ερμηνείες. Η σύνδεση με τα εκπαιδευτικά κοινά εξετάζεται μέσα από την αμοιβαία φροντίδα, τη συνδιαμόρφωση νοημάτων και τους όρους συμμετοχής στη διαχείριση μιας τέτοιας παραγόμενης εμπειρίας κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου. Στόχος είναι να συμβάλει στη συζήτηση για το πώς η αρχική εκπαίδευση εκπαιδευτικών, δημιουργώντας χώρο για την επανεξέταση της βιωμένης εκπαίδευσης, μπορεί να προετοιμάζει για παιδαγωγικές σχέσεις ισότητας και συνεργασίας.

Λέξεις κλειδιά: ομότιμη εκπαίδευση, σχολική μνήμη, βιωματική εκπαίδευση, κριτικός αναστοχασμός, εκπαίδευση εκπαιδευτικών

Εκπαίδευση και κοινά 2 — Δημοκρατική εκπαίδευση και κοινότητες

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 16:30–18:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Όταν ωριμάσουν οι συνθήκες: Το σχολείο και η υπόσχεση της μελλοντικής δημοκρατίας

Πανταζίδης Στέλιος — Μεταδιδακτορικός ερευνητής · Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Η δημοκρατία στην εκπαίδευση συχνά τοποθετείται στο μέλλον. Τα παιδιά θα συμμετέχουν όταν ωριμάσουν. Οι φοιτήτριες όταν αποκτήσουν επαρκή γνώση. Οι εκπαιδευτικοί όταν είναι έτοιμοι να αναλάβουν περισσότερη ευθύνη. Οι συλλογικότητες όταν σταθεροποιηθούν οι συνθήκες. Το «όχι ακόμη» εμφανίζεται έτσι ως λογική και προσωρινή αναβολή. Ωστόσο, όταν επαναλαμβάνεται, μετατρέπεται σε σταθερό μηχανισμό οργάνωσης της (μη) συμμετοχής, σε ένα καθεστώς προσδοκίας που κυβερνά το παρόν στο όνομα του μέλλοντος (Adams et al., 2009· Amsler & Facer, 2017· Davoudi, 2023).

Η εισήγηση εξετάζει την αναβολή ως χρονική μορφή περίφραξης στα εκπαιδευτικά κοινά και στις αλληλέγγυες μορφές συνύπαρξης, προτείνοντας τη διάκριση ανάμεσα σε δύο «όχι ακόμη». Στο πρώτο, το έλλειμμα αποδίδεται στο υποκείμενο, στο παιδί, στη φοιτήτρια ή στο νέο μέλος, που δεν θεωρείται ακόμη αρκετά ώριμο ή ικανό να συμμετέχει ισότιμα (Uprichard, 2008). Στο δεύτερο, το έλλειμμα μετατοπίζεται στις ίδιες τις συνθήκες. Η ισότητα και η συλλογική διακυβέρνηση επιχειρούνται ήδη, μέσα σε συνθήκες που παραμένουν ατελείς (Swain, 2019).

Η διάκριση διερευνάται μέσα από εννοιολογική σύνθεση προηγούμενων ερευνών σε 4 πεδία: αυτοοργανωμένα εκπαιδευτικά εγχειρήματα, δημόσιο σχολείο, δίκτυα εν ενεργεία εκπαιδευτικών και πανεπιστημιακή εκπαίδευση υποψήφιων εκπαιδευτικών (Pantazidis & Moisiadou, 2025· Pantazidis & Bantiou, 2026· Pantazidis & Tsismalidou, 2026· Pantazidis, 2026). Τα δίκτυα εκπαιδευτικών, ενδεικτικά, δεν καταργούν το «όχι ακόμη» αλλά το μετατοπίζουν, λειτουργώντας σε παρόντα χρόνο εσωτερικά και σε μέλλοντα προς τα έξω.

Το επιχείρημα είναι ότι η αναβολή διαμορφώνει την ίδια την παιδαγωγική σχέση. Μαθαίνει στα υποκείμενα πότε δικαιούνται να μιλούν, να αποφασίζουν και να αναλαμβάνουν ευθύνη. Το κρίσιμο ερώτημα, επομένως, δεν είναι μόνο πότε θα ωριμάσουν οι συνθήκες, αλλά ποιος αποφασίζει ότι έχουν ωριμάσει και τι μαθαίνουμε όσο είμαστε σε αναμονή.

Στέγαση και κοινωνική ένταξη

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 16:30–18:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Το δικαίωμα στη στέγαση και η σχέση του με τη δημοκρατία

Yavor Tarinski — Ερευνητής · Transnational Institute of Social Ecology

Περίληψη

Η στέγαση δεν αποτελεί απλώς ζήτημα υλικής ασφάλειας ή κοινωνικής πρόνοιας, αλλά μια θεμελιώδη προϋπόθεση για τη δημοκρατική συμμετοχή. Η παρούσα εργασία εξετάζει τη σχέση μεταξύ του δικαιώματος στη στέγαση και της δημοκρατίας, υποστηρίζοντας ότι η οργάνωση του αστικού χώρου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας. Στο πλαίσιο του νεοφιλελευθερισμού, η στέγαση και η γη υποτάσσονται όλο και περισσότερο στην κερδοσκοπία, μετατρέποντας τον αστικό χώρο σε εμπόρευμα και πηγή συσσώρευσης. Αυτό περιορίζει όχι μόνο την πρόσβαση σε στέγη, αλλά και την ενασχόληση των ανθρώπων με την πραγματική πολιτική – με την κλασική της έννοια ως πραγματικής συμμετοχής στη διαχείριση της πόλης.

Η εργασία αναπτύσσει αυτό το επιχείρημα μέσα από προοπτικές που αφορούν την αυτονομία, την κοινωνική οικολογία, τη συμμετοχική αρχιτεκτονική και τα κοινά αγαθά, αντλώντας από την σκέψη προσώπων όπως ο Κορνήλιος Καστοριάδης, ο Murray Bookchin, ο Colin Ward και άλλοι συναφείς στοχαστές. Υποστηρίζει ότι η στεγαστική ανασφάλεια περιορίζει τον χρόνο και τον υλικό χώρο που είναι απαραίτητοι για τον ελεύθερο χρόνο, τον στοχασμό, τη συνάθροιση και την πολιτειακή συμμετοχή. Η σχέση μεταξύ της ιδιωτικής και της δημόσιας σφαίρας είναι επομένως κρίσιμη: η ουσιαστική συμμετοχή στα δημόσια θέματα εξαρτάται από έναν «οίκο» στον οποίο τα άτομα μπορούν να αναπαυθούν, να στοχαστούν και να διατηρήσουν τις κοινωνικές και προσωπικές τους ικανότητες.

Ιστορικά παραδείγματα, όπως η Κομμούνα του Παρισιού του 1871 και η λαϊκή αυτοοργάνωση κατά τη διάρκεια της λιβανέζικης επανάστασης της δεκαετίας του 1970, καταδεικνύουν πώς οι αγώνες για πολιτική αυτοκυβέρνηση έχουν επίσης συμπεριλάβει τη συλλογική ανάκτηση του αστικού χώρου, της στέγασης και των κοινών αγαθών. Αυτές οι εμπειρίες υποδεικνύουν μια ευρύτερη αντίληψη του δικαιώματος στην πόλη, στην οποία η στέγαση αποσπάται από την γραφειοκρατική ή αγοραία διαχείριση και τίθεται υπό συλλογικό δημοκρατικό έλεγχο. Η εργασία καταλήγει ότι το δικαίωμα στη στέγαση αποτελεί ουσιαστική διάσταση της δημοκρατικής αυτονομίας.

Στέγαση και κοινωνική ένταξη

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 16:30–18:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Ο διαμοιρασμός της εξοχικής κατοικίας ως απάντηση στο ''staycation'' και την υπερδόμηση

Μπιζέλης Αλέξανδρος — Υποψήφιος Διδάκτωρ Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ · Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια, εμφανίζεται όλο και περισσότερο στο δημόσιο λόγο ο υπερτουρισμός και οι αρνητικές συνέπειες του στο φυσικό περιβάλλον και στη λειτουργικότητα των υπερτουριστικών περιοχών (Peeters et al., 2018, Perkumiene & Pranskuniene, 2019). Ευνοούμενη από τη συνολική χωροταξική πολιτική, η παραπάνω διαδικασία οδήγησε στην αύξηση της οικιστικής πυκνότητας και στην επέκταση των υπαρχόντων οικισμών, αλλά και στην ανεξέλεγκτη δόμηση εξωοικιστικών περιοχών με βαριές επιπτώσεις και στο φυσικό περιβάλλον και στη βιώσιμη λειτουργία των νεοδμηθεισών περιοχών (Tsilimigkas G., 2022). Παράλληλα, η εκρηκτική αύξηση των τουριστικών ροών παγκοσμίως, οδήγησε σε αντίστοιχη άνοδο των κερδών των επιχειρήσεων (Τράπεζα της Ελλάδας, 2026), χωρίς όμως να διασφαλίζεται η ισότιμη πρόσβαση όλων στο δικαίωμα στις διακοπές. Σύμφωνα με έρευνα (Prorata, 2024), το 2024 σχεδόν 4 στους 10, δεν πήγαν καθόλου διακοπές, φαινόμενο που περιγράφεται από το νεολογισμό ‘’staycation’’ ως ‘’διακοπές στο σπίτι’’, ενώ αυξάνονται οι παραθεριστές που είτε διαμένουν σε ιδιόκτητο εξοχικό ή εξοχικό φίλων είτε περιορίζουν χρονικά τη διάρκεια των διακοπών τους.

Μέσα σε αυτήν την κατάσταση, η παρούσα εισήγηση ασχολείται με το κατά μια εναλλακτική μορφή παραθερισμού, όπως ο διαμοιρασμός της εξοχικής κατοικίας, μπορεί να δώσει μια βιώσιμη απάντηση για την περιβαλλοντική και αισθητική υποβάθμιση που προκαλεί η ανεξέλεγκτη δόμηση στις υπερτουριστικοποιημένες περιοχές αλλά και για την μερίδα του πληθυσμού που αδυνατεί να αντέξει οικονομικά στο αυξανόμενο κόστος των διακοπών. Εξετάζεται το οικιστικό απόθεμα των εξοχικών κατοικιών στον Ελλαδικό χώρο, καθώς και διεθνή παραδείγματα, όπως πλατφόρμες διαμοιρασμού. Παρατίθενται επίσης, στοιχεία σχετικά με τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές ωφέλειες του μοιράσματος. Τέλος, αναδεικνύονται οι επιφυλάξεις και τα κοινωνικά και πολιτικά προσκόμματα που μπορούν να τεθούν απέναντι στην εξάπλωση της πρακτικής του διαμοιρασμού.

Βιβλιογραφία

Prorata, Καλοκαίρι 2024: Πού και πόσοι Έλληνες έκαναν διακοπές – Επιστροφή σε συνήθειες του 1980;, Πανελλαδική Έρευνα, 27-30 Αυγούστου 2024

Τράπεζα της Ελλάδας, Εξελίξεις στο ταξιδιωτικό ισοζύγιο πληρωμών: Δεκέμβριος 2025, Δελτίο Τύπου, 24/02/2026

Peeters, P., Gössling, S., Klijs, J., Milano, C., Novelli, M., Dijkmans, C., Eijgelaar, E., Hartman, S., Heslinga, J., Isaac, R., Mitas, O., Moretti, S., Nawijn, J., Papp, B. and Postma, A., 2018, Research for TRAN Committee -Overtourism: impact and possible policy responses, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels

Perkumienė, Dalia, and Rasa Pranskūnienė. 2019. "Overtourism: Between the Right to Travel and Residents' Rights" Sustainability 11, no. 7: 2138. https://doi.org/10.3390/su11072138

Tsilimigkas, Georgios & Gourgiotis, Anestis & Derdemezi, Evangelia., 2022. Spatial planning incompetence to discourage urban sprawl on Greek Islands. Evidence from Paros, Greece. Journal of Coastal Conservation. 26. 10.1007/s11852-022-00859-2.

Στέγαση και κοινωνική ένταξη

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 16:30–18:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Κτίρια ως Κοινά: Διερεύνηση Θεσμικών μοντέλων κοινοτικής επιμέλειας κενών κτιρίων για στεγαστική και πολιτιστική χρήση στην Αθήνα

Πετεινάκη Μαρία — Υπ. Διδ. Αρχιτεκτόνισσα & Ερευνήτρια · Αρχιτεκτονική Σχολή ΕΜΠ

Μπουκογιάννη Κατερίνα-Σίλα — Αρχιτεκτόνισσα & Ερευνήτρια, μέλος ομάδας Cohab

Τζήκα Ζωή — Διδάκτωρ Αρχιτεκτονικής · Universitat Politècnica de València (UPV)

Περίληψη

Η Αθήνα αντιμετωπίζει ένα σύνθετο αστικό πρόβλημα: πάνω από 1.500 εγκαταλελειμμένα κτίρια στο κέντρο της πόλης συνυπάρχουν με τον εκτοπισμό δημιουργικών και κοινωνικών κοινοτήτων από έναν χώρο που χρηματιστικοποιείται ραγδαία. Η παρούσα εργασία διερευνά αν και πώς μπορεί να υπάρξει ένα θεσμικά εφαρμόσιμο μοντέλο κοινοτικής επιμέλειας της δημόσιας και εγκαταλελειμμένης ακίνητης περιουσίας που να αποσύρει κτίρια από την κερδοσκοπία και να τα επιστρέφει στην κοινωνική χρήση.

Μέσα από νομική ανάλυση του ελληνικού πλαισίου, η εργασία τεκμηριώνει ένα θεμελιώδες δομικό κενό: το ελληνικό Σύνταγμα απουσιάζει από την κοινωνική λειτουργία της ιδιοκτησίας που χαρακτηρίζει τα αντίστοιχα γερμανικά, ιταλικά και βελγικά συνταγματικά πλαίσια· η νομοθεσία για τα κενά κτίρια παραμένει αποσπασματική και αγορακεντρική· και οι νομικές μορφές που διαθέτουν φορείς Κ.ΑΛ.Ο. για πρόσβαση σε δημόσια ακίνητα, κυρίως μέσω του αρ. 549 του νέου Κώδικα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (2026), προσφέρουν στενό παράθυρο, όχι ολοκληρωμένο εργαλείο: μικρή διάρκεια, εξάρτηση από πολιτική βούληση ανά θητεία και απουσία χρηματοδοτικής υποστήριξης.

Σε αντίθεση, τρία ευρωπαϊκά παραδείγματα που μελετήθηκαν μέσω συνεντεύξεων και βιβλιογραφικής έρευνας (το Manifatture Knos στο Λέτσε, το Community Land Trust Brussels και το Mietshäusersyndikat στη Γερμανία) αποδεικνύουν ότι η βιώσιμη κοινοτική διαχείριση κτιρίων προϋποθέτει συγκεκριμένη νομική αλυσίδα: συνταγματική κατοχύρωση, νομοθετικά εργαλεία πρόσβασης, μηχανισμούς αντι-ιδιωτικοποίησης και μακροχρόνια δέσμευση. Η ανάλυση αναδεικνύει επίσης ότι η απουσία τέτοιου πλαισίου δεν είναι ουδέτερη ως προς το φύλο: πλήττει δυσανάλογα γυναίκες και ΛΟΑΤΚΙ+ που χρειάζονται ασφαλείς, σταθερούς χώρους έκφρασης και επιβίωσης.

Τέλος, μέσα από τρεις αθηναϊκές μελέτες περίπτωσης -ακίνητο ιδιοκτησίας ΕΦΚΑ, δημοτικό κτίριο στην Αυδή, κτίριο Ιδρύματος Χατζηκώνστα- η εργασία προτείνει συγκεκριμένα σενάρια αξιοποίησης και αναδεικνύει τις θεσμικές καινοτομίες που θα απαιτούνταν για την υλοποίησή τους στο ελληνικό πλαίσιο.

Κατ’ οίκον φροντίδα και ΚΑΛΟ

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 16:30–18:00
Α3

Οι δυνατότητες μετασχηματισμού της κατ' οίκον φροντίδας ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στην Ελλάδα μέσα από τη συμβολή των Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΛΟ).

ΑΔΑΜ ΣΟΦΙΑ — Επ. Καθηγήτρια · Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής ΔΠΘ, επ. υπεύθυνη ερευνητικού έργου Elderwise

ΚΑΡΑΜΕΣΙΝΗ ΜΑΡΙΑ — Καθηγήτρια · Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο, επ. υπεύθυνη έργου GELDERIN

ΔΟΥΒΙΤΣΑ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ — Μεταδιδακτορική ερευνήτρια · Κέντρο Εφαρμοσμένων Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Τμήμα Πολιτικής, Πανεπιστήμιο του Γιορκ, μέλος ερευνητικής ομάδας έργου ELDERWISE

ΠΑΝΤΑΖΙΔΟΥ ΜΑΡΩ — Υπ. Δρ. · Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής ΔΠΘ, μέλος ερευνητικής ομάδας έργου ELDERWISE

ΒΕΖΥΡΗ ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ — Υπ. Δρ., Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής

Περίληψη

Η ειδική συνεδρία διερευνά τις δυνατότητες μετασχηματισμού της φροντίδας ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας στην Ελλάδα, εστιάζοντας στην κατ’ οίκον φροντίδα και στη δυνητική συμβολή των Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΛΟ) στη διαμόρφωση ενός συνεκτικού και βιώσιμου συστήματος φροντίδας. Η συζήτηση εντάσσεται στο πλαίσιο των ερευνητικών έργων GELDERIN και ELDERWISE και συνδυάζει θεωρητικές, θεσμικές και εμπειρικές προσεγγίσεις.

Αρχικά, αναδεικνύονται οι πτυχές της κατ’ οίκον φροντίδας για την κάλυψη των αναγκών του αυξανόμενου πληθυσμού μεγαλύτερης ηλικίας και εξετάζονται οι βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού συστήματος παροχής υπηρεσιών.

Ακολούθως, παρουσιάζονται ευρωπαϊκές και, ειδικότερα, νοτιοευρωπαϊκές εμπειρίες εμπλοκής φορέων ΚΑΛΟ στη φροντίδα ηλικιωμένων, με στόχο την ανάδειξη διαφορετικών μοντέλων συνεργασίας και παροχής υπηρεσιών.

Παρουσιάζονται, επίσης, τα κύρια ευρήματα της πρώτης φάσης της εμπειρικής έρευνας του ερευνητικού έργου ELDERWISE στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, με έμφαση στις ανάγκες και στις σχέσεις των εμπλεκόμενων μερών. Κεντρικό αναλυτικό πλαίσιο αποτελεί η οικοσυστημική προσέγγιση, μέσω της οποίας η κατ’ οίκον φροντίδα προσεγγίζεται ως πεδίο αλληλεπίδρασης μεταξύ ληπτών, παρόχων και συντονιστριών κατ’ οίκον φροντίδας.

Η συνεδρία καταλήγει στην ανάδειξη των δυνατοτήτων, των θεσμικών και οργανωτικών προκλήσεων και των ανοιχτών ερωτημάτων για την ανάπτυξη ενός περισσότερο ολοκληρωμένου οικοσυστήματος κατ’ οίκον φροντίδας στην Ελλάδα, αναδεικνύοντας τον ρόλο της ΚΑΛΟ ως δυνητικού παράγοντα κοινωνικής καινοτομίας και συλλογικής οργάνωσης της φροντίδας.

Εκπαίδευση — Ψηφιακές δεξιότητες και κοινωνική επιχειρηματικότητα

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Τεχνητή Νοημοσύνη, Ψηφιακά Κοινά και Συμπεριληπτική Εκπαίδευση: Προοπτικές ενδυνάμωσης των ατόμων με αναπηρία μέσα από την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Μπίμπασης Φώτης — Μεταπτυχιακός φοιτητής, Αντιπρόεδρος Πανελλήνιου Συνδέσμου Τυφλών Κεντρικής Μακεδονίας, Αντιπρόεδρος Παραολυμπιακής Επιτροπής · Θεολογική Σχολή ΑΠΘ

Ασημιάδης Διονύσης — Δρ. Πολιτικής Θεωρίας · Τμήμα Πολιτικών Επιστημών ΑΠΘ

Περίληψη

Η ραγδαία ανάπτυξη της Τεχνητής Νοημοσύνης μετασχηματίζει τον τρόπο με τον οποίο παράγεται, διαμοιράζεται και αξιοποιείται η γνώση. Παράλληλα, η έννοια των Ψηφιακών Κοινών (Digital Commons) αναδεικνύει νέα μοντέλα συλλογικής παραγωγής, ανοικτής πρόσβασης και συνεργατικής διαχείρισης της γνώσης, τα οποία μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στη συμπεριληπτική εκπαίδευση και στην κοινωνική ένταξη των ατόμων με αναπηρία.

Η παρούσα εργασία διερευνά τον τρόπο με τον οποίο η Τεχνητή Νοημοσύνη, όταν αναπτύσσεται και αξιοποιείται σύμφωνα με τις αρχές των ψηφιακών κοινών και της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, μπορεί να αποτελέσει εργαλείο ενδυνάμωσης των ατόμων με αναπηρία. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη δημιουργία ανοικτών και προσβάσιμων εκπαιδευτικών πόρων, στις εφαρμογές υποστηρικτικής τεχνολογίας, στην εξατομικευμένη μάθηση, καθώς και στις δυνατότητες που προσφέρουν τα εργαλεία παραγωγικής Τεχνητής Νοημοσύνης για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής εμπειρίας μαθητών, φοιτητών και εκπαιδευομένων με αναπηρία.

Η εργασία βασίζεται σε βιβλιογραφική ανασκόπηση της διεθνούς και ελληνικής βιβλιογραφίας, αξιοποιώντας το κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας, τις θεωρίες των Κοινών, τη συμπεριληπτική εκπαίδευση και τις σύγχρονες προσεγγίσεις της ψηφιακής καινοτομίας. Παράλληλα, παρουσιάζονται ενδεικτικές εφαρμογές και καλές πρακτικές που αναδεικνύουν τη συμβολή των ανοικτών ψηφιακών οικοσυστημάτων και των συνεργατικών πρωτοβουλιών στη διεύρυνση της εκπαιδευτικής και κοινωνικής συμμετοχής.

Υποστηρίζεται ότι η Τεχνητή Νοημοσύνη δεν αποτελεί από μόνη της παράγοντα κοινωνικής ένταξης. Αντίθετα, η κοινωνική της αξία εξαρτάται από τον τρόπο σχεδιασμού, πρόσβασης και διακυβέρνησής της. Όταν εντάσσεται σε ένα πλαίσιο ανοικτής γνώσης, συμμετοχικότητας και κοινωνικής καινοτομίας, μπορεί να λειτουργήσει ως ψηφιακό κοινό αγαθό, ενισχύοντας την ισότητα των ευκαιριών, την εκπαιδευτική συμπερίληψη και την ενεργό συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνία της γνώσης.

Η εισήγηση φιλοδοξεί να συμβάλει στον διάλογο για τη σύνδεση της Τεχνητής Νοημοσύνης με τα Ψηφιακά Κοινά και την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, προτείνοντας ένα πλαίσιο όπου η τεχνολογική καινοτομία υπηρετεί τη δημοκρατία, την προσβασιμότητα και το δικαίωμα όλων στην εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση

Εκπαίδευση — Ψηφιακές δεξιότητες και κοινωνική επιχειρηματικότητα

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Συνθήκες και πρακτικές που ευνοούν τη ψηφιακή μετάβαση της εκπαίδευσης για την κοινωνική οικονομία: Ποιοτική συγκριτική ανάλυση 8 μελετών περίπτωσης

Τζέκου Ειρήνη - Εριφύλη — Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ

Ναλμπάντης Στράτος — Υποψήφιος Διδάκτορας · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, ΑΠΘ

Περίληψη

Η ψηφιακή μετάβαση μετασχηματίζει το κοινωνικοοικονομικό τοπίο, καθιστώντας επιτακτική την ενσωμάτωση των ψηφιακών δεξιοτήτων, μεταξύ άλλων και στην εκπαίδευση για την Κοινωνική Οικονομία. Ωστόσο, πολλά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που παρέχουν σε προπτυχιακό ή/και μεταπτυχιακό επίπεδο προγράμματα σπουδών στην Κοινωνική Οικονομία, δε διαθέτουν ολοκληρωμένες στρατηγικές ώστε να εντάξουν σε αυτά την εκπαίδευση σε σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία και τεχνολογίες.

Στην παρούσα εισήγηση θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα σχετικής μελέτης, η οποία εξέτασε το πως ενσωματώνεται η διδασκαλία των ψηφιακών δεξιοτήτων και η ψηφιακή καινοτομία στο πλαίσιο της εκπαίδευσης στην Κοινωνική Οικονομία και ποιες συνθήκες και πρακτικές ευνοούν τη διάδοση της ψηφιακής καινοτομίας. Χρησιμοποιώντας το πλαίσιο των Συστημάτων Τεχνολογικής Καινοτομίας (TIS), η έρευνα αναλύει οκτώ ευρωπαϊκές περιπτώσεις εκπαιδευτικών καλών πρακτικών σε τέσσερις χώρες (Ελλάδα, Ιταλία, Πολωνία, Βέλγιο), μέσω μιας ποιοτικής συγκριτικής ανάλυσης (configurational analysis).

Από την ανάλυση των δεδομένων αναδύονται τρεις διακριτοί τύποι εκπαίδευσης κατηγορίες: οι ψηφιακές πλατφόρμες πολιτών, τα θεσμικά ζωντανά εργαστήρια εντός πανεπιστημίων, και οι πρωτοβουλίες διά βίου μάθησης, οι οποίοι αντικατοπτρίζουν διακριτούς συνδυασμούς ευνοϊκών συνθηκών που σχετίζονται με τη θεσμική πυκνότητα, τις ευκαιρίες χρηματοδότησης και τις περιφερειακές ανισότητες. Τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν ότι δεν υπάρχει ένα ενιαίο, οικουμενικό μοντέλο ψηφιακής εκπαίδευσης για την κοινωνική οικονομία. Αντίθετα, απαιτούνται ευέλικτες, ευαίσθητες στο εκάστοτε πλαίσιο στρατηγικές που προάγουν τη συμμετοχική συν-δημιουργία και την κοινωνική καινοτομία.

Εκπαίδευση — Ψηφιακές δεξιότητες και κοινωνική επιχειρηματικότητα

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Από το Πανεπιστήμιο στην Πράξη: Κενά Δεξιοτήτων και Εκπαιδευτικές Ανάγκες στην Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. Ευρήματα από το Ερευνητικό Έργο EPIDA

Γελαστοπούλου Έφη — Ερευνήτρια, DAISSy Research Group, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Παρ. Αριστοτέλους, 18 263 35 Πάτρα

Κόκκινου Χαρά — Ερευνήτρια, DAISSy Research Group, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Παρ. Αριστοτέλους, 18 263 35 Πάτρα ‖ Υπ. Διδάκτωρ, Τμ. Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Καμέας Αχιλλέας — Καθηγητής Συστημάτων Διάχυτου και Κινητού Υπολογισμού, ΣΘΕΤ, & Διευθυντής DAISSy Research Group, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση εξετάζει τις προκλήσεις ανάπτυξης δεξιοτήτων για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Κ.Αλ.Ο.) στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Αξιοποιώντας εμπειρικά δεδομένα της έρευνας πεδίου του ευρωπαϊκού έργου EPIDA, Entrepreneurial and Innovation proficiency: A way to digital agenda, η μελέτη προσδιορίζει τις αποκλίσεις μεταξύ υφιστάμενων και επιθυμητών δεξιοτήτων στην κοινωνική επιχειρηματικότητα, διερευνώντας παράλληλα τις ανάγκες κατάρτισης και τον ρόλο του υποστηρικτικού οικοσυστήματος. Η ποσοτική έρευνα διενεργήθηκε σε πέντε χώρες (Αλβανία, Βουλγαρία, Γαλλία, Ελλάδα, Ρουμανία), με διάρκεια τριών μηνών (Απρίλιος - Ιούνιος 2026), μέσω ηλεκτρονικών αυτοσυμπληρούμενων ερωτηματολογίων σε τρεις ομάδες-στόχους: εκπαιδευτικούς τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (N=94), φοιτητές και φοιτήτριες (N=237) και μέλη φορέων Κ.Αλ.Ο (N=70). Η έρευνα διεξήχθη από το Πανεπιστήμιο της Ρουμανίας Lucian Blaga Din Sibiu με την υποστήριξη του Πανεπιστημίου της Σόφιας St Kliment Ohridski (συντονιστή φορέα του έργου).

Τα ευρήματα αναδεικνύουν σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ υφιστάμενων και επιθυμητών δεξιοτήτων φοιτητών/τριών, με τα μεγαλύτερα κενά να εντοπίζονται σε στρατηγικές και εξωτερικά προσανατολισμένες δεξιότητες. Σημαντικό έλλειμμα καταγράφεται στη δημιουργία διατομεακών συνεργασιών, ενώ ακολουθούν ο σχεδιασμός επιχειρηματικού μοντέλου, ο θεσμικός - νομικός και χρηματοοικονομικός αλφαβητισμός, η άντληση πόρων και η μέτρηση κοινωνικού αντικτύπου. Αντίστοιχα, οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν χαμηλότερη ετοιμότητα διδασκαλίας στην χρηματοοικονομική διαχείριση και τον χρηματοοικονομικό αλφαβητισμό, ενώ το ενδιαφέρον των φοιτητών/τριών για τα συγκεκριμένα αντικείμενα υπερβαίνει αισθητά την υφιστάμενη διδακτική ετοιμότητα. Παράλληλα, παρατηρείται απόκλιση μεταξύ της αυτοαξιολόγησης του φοιτητικού πληθυσμού, και της αξιολόγησής του από τους/τις εκπαιδευτικούς, με τους πρώτους να αποτιμούν υψηλότερα τις δεξιότητές τους, ιδιαίτερα σε συμπεριφορικές διαστάσεις. Τέλος, οι φορείς Κ.Αλ.Ο αξιολογούν τη συμβατική πανεπιστημιακή εκπαίδευση λιγότερο θετικά σε σύγκριση με τις άλλες δύο ομάδες, αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στη βιωματική μάθηση και στη διαμόρφωση υποστηρικτικών θεσμικών και χρηματοδοτικών πλαισίων. Η ανάλυση υπογραμμίζει την ανάγκη συστηματικότερης ενίσχυσης των επιχειρηματικών και χρηματοοικονομικών δεξιοτήτων, στοχευμένης επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, ανάπτυξης εργαλείων μέτρησης κοινωνικού αντικτύπου και στενότερης διασύνδεσης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των αναγκών του πεδίου της Κ.Αλ.Ο.

Λέξεις-κλειδιά: Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, Δεξιότητες, Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Βιωματική Μάθηση

Εκπαίδευση — Ψηφιακές δεξιότητες και κοινωνική επιχειρηματικότητα

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Από τη σχολική επιχειρηματικότητα στην κοινωνική καινοτομία: Μια μετασχηματιστική διαδρομή προς την εργασιακή ένταξη ατόμων με αναπηρία. Η περίπτωση της Κοιν.Σ.Επ. ένταξης School Synergy Snacks

Ευστρατία Χρυσού — Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής ΠΕ80, Ιδρυτικό μέλος ΚοινΣΕπ School Synergy Snacks, IMBA · Ε.Ε.Ε.ΕΚ. Αγίου Δημητρίου

Γεωργία Μπουλμέτη — Σύμβουλος Εκπαίδευσης Κοινωνικών Λειτουργών, Med Ειδική Ενιαία Εκπαίδευση, M Med Εκπαίδευση Ενηλίκων · ΔΠΕ Γ ΑΘΗΝΑΣ

Δημήτρης Γκούβης — Εκπαιδευτικός ΠΕ80, Ιδρυτικό μέλος ΚοινΣΕπ ένταξης School Synergy Snacks, Msc Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού, Med Ειδικής Αγωγής · 3ο ΕΠΑ.Λ Χαλανδρίου

Περίληψη

Η Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία μπορεί να λειτουργήσει ως πεδίο κοινωνικής καινοτομίας και μετασχηματισμού, δημιουργώντας νέες μορφές συμμετοχής, συνεργασίας και κοινωνικής ένταξης. Στο πλαίσιο αυτό, η εκπαιδευτική κοινότητα μπορεί να αποτελέσει θερμοκοιτίδα κοινωνικής καινοτομίας, όταν η μαθησιακή διαδικασία συνδέεται με πραγματικές κοινωνικές ανάγκες και υπερβαίνει τα όρια της σχολικής τάξης.

Η παρούσα εργασία εξετάζει, ως μελέτη περίπτωσης, τη διαδρομή της School Synergy Snacks (3S) από εικονική μαθητική επιχείρηση σε Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση Ένταξης. Η 3S ξεκίνησε το 2016 μέσα από τη συνεργασία του Ε.Ε.Ε.ΕΚ. Αγίου Δημητρίου και του 1ου ΕΠΑΛ Νέας Ιωνίας, συνδέοντας τη μαθητική επιχειρηματικότητα με τη συνεκπαίδευση, την αγωγή σταδιοδρομίας και τη διασχολική συνεργασία, και το 2018 μετεξελίχθηκε σε πραγματικό εγχείρημα κοινωνικής οικονομίας.

Η αναδρομική αποτύπωση της πορείας της αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο μια εκπαιδευτική πρακτική μπορεί να αποκτήσει μετασχηματιστική δυναμική, δημιουργώντας γέφυρες μεταξύ ειδικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, αγοράς εργασίας και κοινωνίας. Η συμμετοχή σε πραγματικές επιχειρηματικές διαδικασίες, η συνεργασία διαφορετικών εκπαιδευτικών και κοινωνικών ομάδων και η συγκρότηση δικτύων υποστήριξης συνέβαλαν στην ανάπτυξη κοινωνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων και στη δημιουργία ευκαιριών εργασιακής συμμετοχής για νέους με αναπηρία. Η κοινωνική και επαγγελματική ένταξη αποτέλεσε εξαρχής κεντρικό σκοπό του εγχειρήματος.

Η περίπτωση της 3S αναδεικνύει την κοινωνική καινοτομία ως διαδικασία μετασχηματισμού: από τη μαθητική προσομοίωση στην πραγματική κοινωνική επιχείρηση, από τον εκπαιδευόμενο στον ενεργό εργαζόμενο και από μια σχολική πρωτοβουλία σε ένα συνεργατικό εγχείρημα κοινωνικού οφέλους. Παράλληλα, αναδεικνύει ζητήματα βιωσιμότητας, χρηματοδότησης και θεσμικής υποστήριξης, κρίσιμα για τη διατήρηση και διεύρυνση του κοινωνικού της αντίκτυπου.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνική καινοτομία, σχολική επιχειρηματικότητα, Κ.Αλ.Ο., αναπηρία, εργασιακή ένταξη, κοινωνικός αντίκτυπος.

Αγροτροφικά κοινά και σπόροι

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Το Δίκτυο «Σιτώ» ως Μοντέλο Αγροοικολογικής Κοινότητας: Η Διαχείριση των Παραδοσιακών Σπόρων ως Κοινών Αγαθών στην Φυσική και Ψηφιακή Κοινωνική Οικονομία.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΑΛΕΣΤΑΣ — ΝΟΜΙΚΟΣ, LL.M. ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ. · Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης - Νομική Σχολή, University of Leiden, The Netherlands - Νομική Σχολή.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΣΣΗΣ — ΒΙΟΛΟΓΟΣ (Applied Biology) · Thames Polytechnic, UK.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ — B.A. Columbia University, Economics . · University of Columbia.

ΕΥΓΕΝΙΑ ΛΑΖΑΡΗ — Πολιτικός Μηχανικός, Περιβαλλοντολόγος, με ειδίκευση στης υδραυλικές και περιβαλλοντικές μελέτες. · Ε.Μ.Π.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΕΒΕΣΚΑΛΟΣ — Πολιτικός Μηχανικός, Περιβαλλοντολόγος, με ειδίκευση στης υδραυλικές και περιβαλλοντικές μελέτες. · Ε.Μ.Π.

Περίληψη

Το Δίκτυο «Σιτώ» ως Μοντέλο Αγροοικολογικής Κοινότητας:

Η Διαχείριση των Παραδοσιακών Σπόρων ως Κοινών Αγαθών

στην Φυσική και Ψηφιακή Κοινωνική Οικονομία.

Η εντατική βιομηχανική γεωργία ωθεί στην εξαφάνιση των παραδοσιακών σπόρων, οι οποίοι αποτελούν κοινό αγαθό και προωθεί τα υπόλοιπα είδη βιομηχανοποιημένων σπόρων, που καλύπτονται είτε από πνευματικά δικαιώματα είτε από πατέντες, προς βλάβη τής διατροφικής μας κυριαρχίας.

Τόσο στην Ελλάδα όσο και σε ολόκληρο τον πλανήτη αναδεικνύεται ένα κοινωνικό κίνημα που στοχεύει στη διατήρηση και αναγέννηση αυτού του κοινού αγαθού.

Μέρος αυτού του κινήματος είναι και το δίκτυο ΣΙΤΩ (www.sito.gr) που ως μοντέλο Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΛΟ) στην Ελλάδα, λειτουργεί ως μια κοινότητα που αυτο-οργανώνεται για να προστατεύσει, να αναπαράγει και να διαχειριστεί τους σπόρους όχι ως εμπορεύματα, αλλά ως κοινά αγαθά.

Η εισήγηση εξετάζει πώς το «Σιτώ» γεφυρώνει το χάσμα μεταξύ της παραδοσιακής αγροτικής πρακτικής και των σύγχρονων δικτυακών δομών μέσα από τρεις άξονες:

- Peer-to-Peer (P2P) Διανομή χωρίς Χρήμα: Η δωρεάν ανταλλαγή σπόρων μέσω ταχυδρομικών αποστολών και τοπικών εορτών αποσυνδέει την επιβίωση της βιοποικιλότητας από τους κανόνες της αγοράς.
- Υβριδική Κοινότητα (Φυσική & Ψηφιακή): Το δίκτυο συνδυάζει τη φυσική καλλιέργεια (Seedkeepers) με μια ανοιχτή ψηφιακή βάση δεδομένων για σπόρους, λειτουργώντας ως ένα ψηφιακό κοινό (digital commons).
- Αγροοικολογία και Ανθεκτικότητα: Η εφαρμογή αποκλειστικά βιολογικών μεθόδων δεν προστατεύει μόνο το φυτικό κεφάλαιο, αλλά επί πλέον προάγει την αναγέννηση των τοπικών οικοσυστημάτων.

Το Δίκτυο «Σιτώ» αποδεικνύει ότι η διαφύλαξη της βιοποικιλότητας απαιτεί συλλογική δράση «από τα κάτω». Μέσα από τη θεσμική του πίεση ενάντια στα μεταλλαγμένα προϊόντα και τα εκπαιδευτικά του προγράμματα (σχολικοί κήποι), το δίκτυο μετατρέπεται από απλός φορέας διατήρησης σε κίνημα πολιτικής οικολογίας.

Η μελέτη περίπτωσης προσφέρει συμπεράσματα για το πώς οι κοινότητες commons μπορούν να ενισχύσουν τη διατροφική κυριαρχία αλλά και την κοινωνική συνοχή σε περιόδους κλιματικής και οικονομικής κρίσης.-

Αγροτροφικά κοινά και σπόροι

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Η ΤΡΟΦΗ ΩΣ ΚΟΙΝΟ

Μακροδημήτρης Ηλίας — Υποψήφιος Διδάκτορας · Τμήμα Διαιτολογίας - Διατροφής, Χαροκόπειο πανεπιστήμιο

Παπανικολάου Γέωργιος — Επίκουρος Καθηγητής · Τμήμα Διαιτολογίας - Διατροφής, Χαροκόπειο πανεπιστήμιο

Περίληψη

Το σύγχρονο αγροδιατροφικό σύστημα αντιμετωπίζει σε μεγάλο βαθμό την τροφή ως εμπόρευμα. Αυτός ο τρόπος οργάνωσης του αγροδιατροφικού συστήματος έχει ως αποτέλεσμα να εξαρτά την τροφή από τη διαδικασία παραγωγή της, την αγοραστική δύναμη των ατόμων αλλά και από τις προτεραιότητες της αγοράς. Ωστόσο, το φαγητό δεν αποτελεί μόνο οικονομικό αγαθό, αλλά ταυτόχρονα βιολογική ανάγκη, κοινωνική σχέση, πολιτισμική μνήμη, οικολογικό πόρο και πεδίο πολιτικής διαπραγμάτευσης.

Η παρούσα ανασκόπηση εξετάζει την έννοια του φαγητού ως κοινού αγαθού συζητώντας ζητήματα κριτικής με σκοπό το μετασχηματισμό των σύγχρονων συστημάτων διατροφής. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σχέση ανάμεσα στον εγκλεισμό των κοινών, την εμπορευματοποίηση της γης, των σπόρων, της αγροτικής γνώσης και την απώλεια της διατροφικής αυτονομίας των κοινοτήτων.

Στο πλαίσιο των κοινών, η τροφή δεν αντιμετωπίζεται απλώς ως ένας πόρος που πρέπει να είναι διαθέσιμος, αλλά ως αντικείμενο συλλογικής διαχείρισης. Κεντρική θέση αποκτά έτσι το «κοινωνείν», δηλαδή οι πρακτικές μέσα από τις οποίες κοινότητες οργανώνουν την παραγωγή, τη διανομή και την πρόσβαση στην τροφή με όρους συμμετοχής, αμοιβαιότητας, φροντίδας και συλλογικής ευθύνης.

Παραδείγματα όπως οι ομάδες αλληλέγγυων αγορών, η κοινοτικά υποστηριζόμενη γεωργία, οι συνεταιρισμοί παραγωγών και καταναλωτών, οι τράπεζες σπόρων, τα συλλογικά μαγειρεία και τα δίκτυα διάσωσης τροφίμων δείχνουν ότι η έννοια της τροφής ως «κοινού» δεν προϋποθέτει την κατάργηση κάθε μορφής αγοράς, αλλά την ένταξη της οικονομικής ανταλλαγής σε διαφορετικές κοινωνικές σχέσεις και κανόνες.

Η προσέγγιση αυτή συνδέεται με τη διατροφική κυριαρχία και την αγροοικολογία και προτείνει ένα μοντέλο διακυβέρνησης πέρα από το δίπολο κράτους και αγοράς, στο οποίο οι κοινότητες αποκτούν ενεργό ρόλο στη διαχείριση των συστημάτων τροφής. Υπό αυτή την έννοια, το φαγητό ως κοινό μπορεί να αποτελέσει πεδίο ανάπτυξης πρακτικών κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας που συνδέουν τη διατροφική δικαιοσύνη, την οικολογική αναπαραγωγή και τη συλλογική αυτονομία.

Αγροτροφικά κοινά και σπόροι

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Διερεύνηση του πλαισίου ένταξης των τοπικών γεωργικών ποικιλιών στα κοινά: Διάσωση, διαχείριση και αξιοποίηση

Τερζόπουλος Παναγιώτης — Δρ. Γεωπόνος · Έλαβα το διδακτορικό στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Θανόπουλος Ροίκος — Γεωπόνος Ερευνητής · Συνεργάτης στη Τράπεζα Γενετικού Υλικού ΕΛΓΟ Δήμητρα

Περίληψη

Οι τοπικές ποικιλίες των γεωργικών ειδών αποτελούν πληθυσμούς με ευρεία γενετική και φαινοτυπική ποικιλότητα και προσαρμογή στο τοπικό περιβάλλον. Καλλιεργούνταν πριν την έλευση των γενετικά βελτιωμένων ποικιλιών και συνεχίζουν να καλλιεργούνται σε πολύ μικρότερη κλίμακα πλέον και αφορούν όλα τα γεωργικά είδη ετήσια και πολυετή. Τα τελευταία 100 χρόνια αξιοποιούνται σε προγράμματα γενετικής βελτίωσης και λόγω των αλλαγών στην γεωργία με την εντατικοποίηση της υπάρχει μία σταδιακά αυξανόμενη γενετική διάβρωση. Είναι λοιπόν κρίσιμος ο τρόπος διατήρησης και διαχείρισης τους.

Η επιστημονική κοινότητα έχει βρει σαν λύση τη δημιουργία Τραπεζών Γενετικού Υλικού. Ωστόσο, η έλλειψη πολιτικών διατήρησης στον αγρό έχει σαν αποτέλεσμα τη συνέχιση της γενετικής διάβρωσης. Για την ενίσχυση της διατήρησης στον αγρό διαμορφώθηκε ένα ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο στοχεύοντας στη διατήρηση, αναπαραγωγή και εμπορία τους. Βασικές αδυναμίες του είναι η αντιμετώπιση τους σαν βελτιωμένες ποικιλίες ενώ η διατήρηση τους βασίζεται μόνο στην εμπορική τους αξιοποίηση οδηγώντας σε γενετική διάβρωση λόγω της διατήρησης εκείνων των γονοτύπων που θα παράγουν τα πιο εμπορικά προϊόντα.

Δημιουργείται η ανάγκη εύρεσης μεθόδων που να διασφαλίζουν την αποτελεσματικότερη διατήρηση της γενετικής ποικιλότητας αλλά και τη διεύρυνση αυτής της γενετικής βάσης. Οι τοπικές ποικιλίες παραδοσιακά είχαν χαρακτήρα κοινών αφού αποτελούσαν ένα αγαθό κοινό και υπήρχαν κοινότητες που το διαχειρίζονταν με άτυπους κανόνες ενώ τώρα ο κάθε καλλιεργητής διατηρεί κάποιες τοπικές ποικιλίες συνήθως ατομικά. Μία λύση θα ήταν η επαναδιαμόρφωση των κοινών αυτών. Στη παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστεί ένα πλαίσιο ενεργειών για τη διατήρηση, διαχείριση και αξιοποίηση των τοπικών ποικιλιών αλλά και περιοχών χωρίς εντατική γεωργία μέσα από μία πολυδιάστατη διαδικασία και διαμόρφωση νέων κοινοτήτων (από γεωργούς και επιστήμονες), αντιμετωπίζοντας τες σαν κοινά, που να βασίζεται στην ελληνική εμπειρία και σε αντίστοιχές προτάσεις και παραδείγματα από το διεθνή χώρο.

Αγροτροφικά κοινά και σπόροι

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Από Οικονομικά Αγαθά σε Πολιτιστικά Κοινά: Η Σύνδεση των Συστημάτων Ποιότητας Γεωργικών Προϊόντων με την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά της UNESCO

Μπένος Θεόδωρος — Οικονομικός επιθεωρητής · Διεύθυνση Οικονομικών Ελέγχων, Επιθεώρησης, και Συνεργατισμού, Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Κουρασάνη Μαρία — Αρχαιολόγος · Σωματείο «ΔΙΑΖΩΜΑ»

Περίληψη

Οι κατεξοχήν αγροτικές περιοχές στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αντιπροσωπεύουν περίπου το 40% της επικράτειάς της, φιλοξενώντας σχεδόν το ένα πέμπτο του πληθυσμού της. Μέσω της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ), η ΕΕ φιλοδοξεί, μεταξύ άλλων, να συμβάλει στη στήριξη των αγροτικών κοινωνιών και τη διατήρηση της υπαίθρου. Αναγνωρίζοντας τον πλούτο της διαφορετικότητας των τόπων, των παραγωγικών μεθόδων, και των παραδόσεων, η ΕΕ έχει θεσπίσει συστήματα ποιότητας, στο πλαίσιο της ΚΑΠ, για την προστασία και την ανάδειξη προϊόντων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως τα προϊόντα «Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης» (ΠΟΠ), τα προϊόντα «Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης» (ΠΓΕ) και τα «Εγγυημένα Παραδοσιακά Ιδιότυπα Προϊόντα» (ΕΠΙΠ). Παρότι οι ονομασίες που κατοχυρώνονται μέσα από τα συστήματα αυτά συνιστούν κοινά αγαθά που εδράζονται στη ζώσα συλλογική γνώση και τις μακραίωνες παραγωγικές παραδόσεις των τοπικών κοινοτήτων -και παρότι οι φάκελοι αιτήσεων συχνά περιλαμβάνουν στοιχεία της κοινής ιστορίας και πολιτιστικής παράδοσης των συνδεδεμένων τόπων- η θεσμική τους τεκμηρίωση επικεντρώνεται σε τεχνικές και οικονομικές παραμέτρους. Αντίστοιχα, στην ακαδημαϊκή έρευνα, αν και τα προϊόντα ΠΟΠ/ΠΓΕ/ΕΠΙΠ έχουν μελετηθεί ενδελεχώς, σπάνια αναδεικνύεται η συλλογική και η πολιτιστική τους διάσταση. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να καλύψει αυτό το κενό, διερευνώντας το κοινό έδαφος μεταξύ των συστημάτων ποιότητας της ΕΕ και της Διεθνούς Σύμβασης για την Προστασία της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Μέσα από την ανάλυση περιεχομένου 42 φακέλων ΠΟΠ/ΠΓΕ (τυριών και σταφίδων) υπό το πρίσμα των πεδίων του Άρθρου 2 της Σύμβασης (π.χ., προφορικές παραδόσεις, κοινωνικές πρακτικές, παραδοσιακές τεχνικές), διαπιστώνεται ότι η αποτύπωση των στοιχείων άυλης κληρονομιάς παραμένει ευκαιριακή και αποσπασματική. Βάσει αυτού, προτείνεται η συστηματική διασύνδεση των δύο θεσμικών πλαισίων ώστε τα προϊόντα ΠΟΠ/ΠΓΕ/ΕΠΙΠ να μην αντιμετωπίζονται απλώς ως εμπορεύματα, αλλά ως συλλογικά πολιτιστικά κοινά που ενισχύουν τη βιωσιμότητα, τη συνοχή, και την αυτογνωσία των τοπικών κοινοτήτων.

Αγροτροφικά κοινά και σπόροι

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Αναγεννητική γεωργία και αγροτική ανθεκτικότητα. Διερευνώντας τη δυναμική της συλλογικής δράσης και της κοινωνικής δικτύωσης στη βιωσιμότητα των αγροτικών κοινοτήτων

Ανθοπούλου Θεοδοσία — Καθηγήτρια · Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Nizam Derya — Αναπλ.Καθηγήτρια · Τμήμα Κοινωνιολογίας, Οικονομικό Πανεπιστήμιο της Σμύρνης

Περίληψη

Η αναγεννητική γεωργία (ΑΓ) περιλαμβάνει καλλιεργητικές πρακτικές (μη-άροση, εδαφοκάλυψη, αμειψισπορά, ενσωμάτωση κτηνοτροφίας) που στοχεύουν στη βελτίωση του εδάφους, των υδάτων και της βιοποικιλότητας ενισχύοντας την υγεία και την ανθεκτικότητα των οικοσυστημάτων. Αποτελεί ένα δυναμικά αναπτυσσόμενο πεδίο τόσο στην ερευνητική όσο και στην πολιτική ατζέντα ως απάντηση στις προκλήσεις της κλιματικής, ενεργειακής και οικονομικής κρίσης που πλήττουν ιδιαίτερα τον αγροτικό χώρο.

Η παρούσα εργασία εξετάζει πώς η αναγεννητική γεωργία, αν και εργαλειοποιείται πολιτικά ως ένα μοντέλο «οικολογικού εκσυγχρονισμού» για τη βιώσιμη διατήρηση της καπιταλιστικής γεωργίας στο πλαίσιο της πράσινης μετάβασης, κινητοποιεί ταυτόχρονα μικρές οικογενειακές εκμεταλλεύσεις και τοπικές κοινότητες που εμφορούνται από τα αρχές της αγροοικολογίας προκειμένου να διαχειριστούν τα παραγωγικά τους αδιέξοδα σε ένα ρευστό οικονομικό και γεωπολιτικό περιβάλλον. Στον αντίποδα της τεχνοκρατικής ενσωμάτωσης από-τα-πάνω, η ΑΓ πολιτικοποιείται εκ νέου μέσα από πρωτοβουλίες βάσης και μετατρέπεται σε μέσο αυτονόμησης από τα εταιρικά συμφέροντα των αλυσίδων γεωργικού εφοδιασμού (σπόροι, λιπάσματα, φυτοφάρμακα) και δικτύων διανομής τροφίμων διεκδικώντας την ανάκτηση του ελέγχου των κοινών πόρων (γη, νερό, τοπικοί σπόροι, γνώση).

Στην εισήγησή μας, αντλώντας από το υλικό πρόσφατης επιτόπιας έρευνας (2026) σε επιλεγμένες περιοχές της ελληνικής υπαίθρου όπου αναπτύσσονται δυναμικά εγχειρήματα αναγεννητικής γεωργίας, διερευνούμε ποιοι εδαφικοί πόροι και ποιο κοινωνικό κεφάλαιο ενεργοποιούνται για την υποστήριξη της γεωργικής μετάβασης, πώς τα κοινωνικά δίκτυα και η υπερτοπική δικτύωση διαμορφώνουν την ΑΓ στις αγροτικές κοινότητες, και κατά πόσο οι πρωτοβουλίες αυτές λειτουργούν μετασχηματιστικά ενισχύοντας την αγροτική ανθεκτικότητα. Η εργασία προσεγγίζει την αναγεννητική γεωργία ως μια κοινωνικά ενσωματωμένη διαδικασία, όπου οι πρακτικές ταξιδεύουν, σταθεροποιούνται και νομιμοποιούνται μέσα από σχέσεις ανταλλαγής γνώσης, καλλιέργειας εμπιστοσύνης και συντονισμένης συλλογικής δράσης. Στο πλαίσιο αυτό. Η ανάλυση αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία σήμερα μέσα σε ένα άκρως εχθρικό περιβάλλον για την οικογενειακή γεωργία και τον αγροτικό κόσμο γενικότερα, που χαρακτηρίζεται από συγκεντρωτικές α-χωρικές πολιτικές, μονοπωλιακές αγορές, κλιματική επισφάλεια, ανισότητες, καθώς και απουσία πολιτικών υποδοχής νέων στον αγροτικό χώρο.

Συνεταιριστική κατοικία στην Ελλάδα

Παρασκευή 20 Νοεμβρίου 2026 | 18:30–20:00
Α3

Συνεταιριστική Κατοικία στην Ελλάδα: Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον

Δήμητρα Σιατίτσα — Μεταδιδακτορική ερευνήτρια ΕΜΠ - Μέλος CoHab

CoHab — CoHab Ανοιχτή ομάδα έρευνας και δράσης για την συνεταιριστική κατοικία

Περίληψη

Ειδική συνεδρία για το συνέδριο της Επιστημονικής Εταιρείας για τα Κοινά και την ΚΑΛΟ

Συνεταιριστική Κατοικία στην Ελλάδα: Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον

Μπορούν οι συνεργατικές και συνεταιριστικές μορφές οργάνωσης της παραγωγής, ιδιοκτησίας και διαχείρισης της κατοικίας να προσφέρουν εναλλακτικές λύσεις στην εντεινόμενη στεγαστική κρίση στην Ελλάδα; Μπορούν να συμβάλλουν στον κοινωνικό μετασχηματισμό της στέγασης και να οδηγήσουν σε πιο δίκαιες και δημοκρατικές μορφές στέγασης;

Η προτεινόμενη ειδική συνεδρία προσεγγίζει τα παραπάνω ερωτήματα μέσα από τη σύνδεση παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος. Εξετάζει: α) την ιστορική εξέλιξη των οικοδομικών συνεταιρισμών και τη θεσμική και κοινωνική παρακαταθήκη τους, β) τις σύγχρονες δυναμικές στο πεδίο της ΚΑΛΟ και των κοινωνικών κινημάτων ως δυνητικό υπόβαθρο ανάπτυξης νέων νοηματοδοτήσεων, θεσμών και συλλογικών πρακτικών γύρω από την κατοικία, και γ) τις δυνατότητες και προϋποθέσεις ανάπτυξης στεγαστικών συνεταιρισμών στην Ελλάδα.

Η ειδική συνεδρία πραγματοποιείται σε συνεργασία με την ομάδα CoHab, και διοργανώνεται στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου Coop Housing 2.0 (χρηματοδότηση ΕΛΙΔΕΚ/ φορέας υλοποίησης ΕΜΠ).

Εισηγήσεις:

1. Οι οικοδομικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα, Παπαδοπούλου Σοφία

2. Αποεμπορευματοποίηση της κατοικίας: ο ρόλος των στεγαστικών συνεταιρισμών στην Ευρώπη, Σιατίτσα Δήμητρα

3. Συνεταιρισμοί παροχής κοινών αγαθών: συνέργειες για στέγαση και ενέργεια, Φαμελιάρη Σάντυ

4. Κτίρια ως Κοινά: Διερεύνηση θεσμικών μοντέλων κοινοτικής επιμέλειας κενών κτιρίων για στεγαστική και πολιτιστική χρήση στην Αθήνα, Πετεινάκη Μαρία, Μπουκογιάννη Κατερίνα-Σίλα, Τζήκα Ζωή

5. Θεσμοθέτηση στεγαστικών συνεταιρισμών στην Ελλάδα: δικαίωμα χρήσης, συλλογική ιδιοκτησία, δημοκρατική διαχείριση και αποεμπορευματοποίηση ως θεμέλια για ένα νέο νομικό πλαίσιο, Ομάδα νομικής πρωτοβουλίας CoHab (Αδάμ Σοφία, Ιφιγένεια Δουβίτσα Ιφιγένεια, Καραντουμάνη Μαρία, Σιατίτσα Δήμητρα)

Ανοιχτή συζήτηση στρατηγικής της Επιστημονικής Εταιρείας για τα Κοινά και την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και του Συλλόγου Φοιτητών και Αποφοίτων των Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Σάββατο 21 Νοεμβρίου 2026 | 11:30–13:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Προβολή του ντοκιμαντέρ «Και το αφεντικό, ποιο είναι;» και συζήτηση για τον ριζοσπαστικό συνεργατισμό

Σάββατο 21 Νοεμβρίου 2026 | 19:00–20:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

«Και το αφεντικό, ποιο είναι;» — Προβολή ντοκιμαντέρ και συζήτηση για τον ριζοσπαστικό συνεργατισμό

Prefigurativa Research Collective

κολεκτίβα Obscura Lab

Περίληψη

Η προτεινόμενη ειδική συνεδρία έχει τη μορφή προβολής και συζήτησης και οργανώνεται με αφετηρία το ντοκιμαντέρ «Και το αφεντικό, ποιο είναι;», συμπαραγωγή της Obscura Lab και της Prefigurativa Research Collective. Το ντοκιμαντέρ εξετάζει το φαινόμενο του ριζοσπαστικού συνεργατισμού στην Ελλάδα μέσα από τις αφηγήσεις ανθρώπων που συμμετέχουν σε συνεργατικά εγχειρήματα στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και την Κρήτη.

Με αφετηρία το ερώτημα «τι συμβαίνει στην εργασία όταν δεν υπάρχει αφεντικό;», που διατρέχει το ντοκιμαντέρ, η προβολή προτείνεται να λειτουργήσει ως κοινό σημείο αναφοράς για μια συζήτηση γύρω από τις μορφές συλλογικής οργάνωσης της εργασίας, τη λήψη αποφάσεων, την κατανομή της ευθύνης και τις σχέσεις στο εσωτερικό συνεργατικών και αυτοοργανωμένων εγχειρημάτων, καθώς και γύρω από τις σχέσεις που αναπτύσσονται τόσο μεταξύ τους όσο και ευρύτερα με την κοινωνία.

Αντί για μια σειρά προκαθορισμένων εισηγήσεων, προτείνεται μετά την προβολή να ακολουθήσει ανοιχτή συζήτηση, με δυνατότητα παρεμβάσεων κυρίως από ανθρώπους που συμμετέχουν σε συνεργατικά και αυτοοργανωμένα εγχειρήματα. Με αυτόν τον τρόπο, επιδιώκεται να συναντηθούν διαφορετικές εμπειρίες και προσεγγίσεις από το πεδίο του συνεργατισμού, χωρίς η συζήτηση να περιορίζεται σε μια εκ των προτέρων καθορισμένη σύνθεση ομιλητών.

Στόχος είναι η συνεδρία να αποτελέσει έναν χώρο συνάντησης εμπειριών γύρω από τον ριζοσπαστικό συνεργατισμό, όπου το ντοκιμαντέρ δεν λειτουργεί μόνο ως αντικείμενο προβολής, αλλά ως αφετηρία για διάλογο πάνω στην καθημερινή εμπειρία της αυτοοργάνωσης και της συλλογικής οργάνωσης της εργασίας.

Φροντίδα, κοινωνική αναπαραγωγή και ένταξη

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
A1 (Σάκης Καράγιωργας)

Φροντίδα και Κοινωνική Αναπαραγωγή: Βίοι Παράλληλοι και Αντίθετοι;
Συγκλίσεις, Αποκλίσεις και Μελλοντικές Προοπτικές

Λαμπροπούλου Κυριακή — Ειδική Επιστημόνισσα/ερευνήτρια · Πάντειο Πανεπιστήμιο/Συνήγορος του Πολίτη

Περίληψη

Φροντίδα και Κοινωνική Αναπαραγωγή: Βίοι Παράλληλοι και Αντίθετοι;

Συγκλίσεις, Αποκλίσεις και Μελλοντικές Προοπτικές

Κυριακή Λαμπροπούλου

Από τη δεκαετία του 2000, η μελέτη της φροντίδας, η οποία μετρά πλέον περισσότερα από σαράντα χρόνια συζήτησης μεταξύ των φεμινιστριών, έχει σταδιακά αποδεσμευτεί από τη σχεδόν αποκλειστική της σχέση με το φύλο, μετατοπίζοντας το επίκεντρο του επιστημονικού ενδιαφέροντος σε άλλες κοινωνικές διαφορές και στον τρόπο που αυτές συνυφαίνονται με τη φροντίδα. Μαζί με τη μετατόπιση του ενδιαφέροντος από το άτομο που παρέχει φροντίδα και το φύλο στην ίδια τη φροντίδα, η ανάδυση του κοινωνικοπολιτικού πλαισίου αναφοράς της κερδίζει, επίσης, σταδιακά έδαφος. Αυτή η σύγχρονη τάση χαρακτηρίζεται από μια διεπιστημονική προσέγγιση του θέματος, συνοδευόμενη από τη μετατόπιση του θεωρητικού και ερευνητικού ενδιαφέροντος από το τοπικό στο παγκόσμιο-με έμφαση στις αλυσίδες φροντίδας και στο ρόλο των μεταναστριών στη φροντίδα, καθώς και στην επαναφορά της έννοιας της κοινωνικής αναπαραγωγής ως ερμηνευτικού εργαλείου.

Από την άλλη πλευρά, ιδιαίτερα λόγω της πρόσφατης πανδημίας που ανέδειξε το ζήτημα της φροντίδας στην πολιτική ατζέντα, έδωσε ώθησε στη μαρξιστική θεωρία της κοινωνικής αναπαραγωγής να επανεξετάσει χαρακτηριστικά της θεωρίας και της πολιτικής που προηγουμένως θεωρούνταν ως περιφερειακά στη μαρξιστική φεμινιστική σκέψη. Ένας από αυτούς τους τομείς, ιδιαίτερα σημαντικός, είναι η φροντίδα. Αν και η πολιτική της φροντίδας έχει συμπεριληφθεί στις μαρξιστικές κριτικές του κράτους και της κοινωνικής πολιτικής, η νέα εξέχουσα θέση της φροντίδας και η σημασία της στην κάλυψη κοινωνικών αναγκών καλεί τη μαρξιστική φεμινιστική θεωρία της κοινωνικής αναπαραγωγής στην επιστημονική ενασχόληση με την εννοιολόγηση της φροντίδας.

Η εισήγηση αυτή αποσκοπεί στο να παρουσιάσει συνοπτικά τις φεμινιστικές θεωρητικές συζητήσεις για τη φροντίδα και την κοινωνική αναπαραγωγή, αναδεικνύοντας τόσο τις μεταξύ τους διαφορές όσο και τα κοινά τους σημεία και να διατυπώσει προτάσεις για περαιτέρω διερεύνηση αναφορικά με τη θεωρία και τις πολιτικές πρακτικές.

Σύντομο Βιογραφικό:Η Κυριακή Λαμπροπούλου είναι υποψήφια διδακτόρισσα στον τομέα του φύλου και της κοινωνικής πολιτικής στο Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου. Είναι απόφοιτος του τμήματος Κοινωνιολογίας και έχει ολοκληρώσει μεταπτυχιακές σπουδές στην κοινωνική πολιτική με έμφαση στο φύλο και στη φροντίδα στα Πανεπιστήμια του Bristol, του Oslo και του Manheim. Τα ερευνητικά της

ενδιαφέροντα εστιάζονται στην έννοια της φροντίδας στην κοινωνική πολιτική και τη σχέση της με το φύλο. Εργάζεται ως ειδική επιστημόνισσα στον Συνήγορο του Πολίτη.

Φροντίδα, κοινωνική αναπαραγωγή και ένταξη

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Τα «κοινά της φροντίδας»: συγκρατώντας κοινότητες αυτοοργάνωσης και αλληλοβοήθειας για την φροντίδα ατόμων με άνοια

ΑΡΒΑΝΙΤΙΔΗΣ ΠΑΣΧΑΛΗΣ — Καθηγητής Τμήμα Οικονομικών Επιστημών Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ ΕΙΡΗΝΗ — Απόφοιτη Μεταπτυχιακού ΕΑΠ "ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ"

Περίληψη

Η άνοια αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις δημόσιας υγείας του 21ου αιώνα. Οφείλεται σε διαφορετικές νόσους και βλάβες του εγκεφάλου και έχει σοβαρές επιπτώσεις στους νοσούντες, στους φροντιστές, στις οικογένειές τους, καθώς και στα συστήματα υγείας και κοινωνικής φροντίδας και στην οικονομία. Η αύξηση του προσδόκιμου ζωής και η δημογραφική γήρανση εντείνουν την ανάγκη ανάπτυξης επαρκών, προσβάσιμων και κοινωνικά βιώσιμων μορφών φροντίδας. Η πρόκληση αυτή είναι ιδιαίτερα έντονη στην Ελλάδα, όπου η γήρανση του πληθυσμού και οι αυξανόμενες ανάγκες μακροχρόνιας φροντίδας συνυπάρχουν με διαχρονικές αδυναμίες του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας και με τις σημαντικές πιέσεις που άσκησε η παρατεταμένη οικονομική κρίση στις δημόσιες υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής φροντίδας.

Η παρούσα εργασία διερευνά τις δυνατότητες δημιουργίας και ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών συλλογικής οργάνωσης για τη φροντίδα ατόμων με άνοια. Ειδικότερα, εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι κοινότητες μπορούν να αυτοοργανώνονται, να συνεργάζονται και να συγκροτούν δίκτυα αλληλοβοήθειας και φροντίδας. Το ζήτημα προσεγγίζεται θεωρητικά μέσα από τη σύνδεση της θεωρίας των κοινών με τη σχετική συζήτηση για τις ομάδες αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας.

Αρχικά, αποτυπώνονται η έκταση και η εξέλιξη του ζητήματος της άνοιας, καθώς και οι υφιστάμενες δομές, παροχές και υπηρεσίες φροντίδας. Στη συνέχεια, διερευνώνται οι δυνατότητες και οι προϋποθέσεις συγκρότησης «κοινών της φροντίδας», τα οποία νοούνται ως συλλογικές μορφές οργάνωσης που βασίζονται στην ενεργό συμμετοχή, την αμοιβαιότητα και την από κοινού διαμόρφωση κανόνων και πρακτικών για τη φροντίδα ατόμων με άνοια. Η θεωρητική διερεύνηση πλαισιώνεται από την παρουσίαση συγκεκριμένων εγχειρημάτων κοινοτικής φροντίδας.

Το εμπειρικό μέρος βασίζεται σε ποσοτική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου, η οποία πραγματοποιήθηκε σε 257 μέλη τριών άτυπων ομάδων φροντίδας που συγκροτούνται και λειτουργούν μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Εξετάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά τους, οι μορφές συμμετοχής και οι πρακτικές συνεργασίας που αναπτύσσονται στο εσωτερικό τους, προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο υπερβαίνουν τη λειτουργία της αυτοβοήθειας ή της αλληλοβοήθειας και εμφανίζουν χαρακτηριστικά κοινοτήτων οργανωμένων γύρω από ένα κοινό της φροντίδας.

Τα ευρήματα της έρευνας καταδεικνύουν τα κάτωθι: Η φροντίδα είναι οικογενειοκεντρική και οι γυναίκες έχουν τον κύριο ρόλο. Η ικανοποίηση και η εμπιστοσύνη στις επίσημες δημόσιες και ιδιωτικές δομές είναι πολύ χαμηλή, ενώ η εμπιστοσύνη στην ομάδα είναι υψηλή αν και η συμμετοχή εκφράζεται κυρίως ως επισκεψιμότητα και λιγότερο ως αυτενέργεια.

Γενικότερα διαπιστώθηκε ότι οι ερευνώμενες ομάδες αποτελούν κοινότητες αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας και διαθέτουν σημαντικά δομικά στοιχεία των κοινών. Εντοπίστηκε η «φροντίδα» ως κοινός πόρος, μια κοινότητα ανθρώπων με κοινές ανάγκες και στοχεύσεις, υψηλός βαθμός εμπιστοσύνης, διαμοιρασμός γνώσης και ένα πλαίσιο οργάνωσης με ρυθμιστικούς κανόνες συμμετοχής και επικοινωνίας. Αντίθετα, οι δικτυώσεις και η δημοκρατική διακυβέρνηση βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο.

Φροντίδα, κοινωνική αναπαραγωγή και ένταξη

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Η Παιδική Προστασία ως κοινό (commons): Από τον κρατικό έλεγχο στην κοινότητα

Γιαννακοπούλου Κλεονίκη — Ψυχολόγος, Φοιτήτρια ΚΑΟ ΕΑΠ · ΕΑΠ - Σχολή Κοινωνικών Επιστημών - Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Αρβανιτίδης Πασχάλης — Καθηγητής · ΕΑΠ - Σχολή Κοινωνικών Επιστημών - Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Περίληψη

Η Παιδική Προστασία διαφοροποιείται από το στενό θεσμικό πλαίσιο και το πλέγμα των κρατικών υπηρεσιών κατ' αποκλειστικότητα. Πρόκειται για κάθε ενέργεια ή σύστημα που περιλαμβάνει την προστασία των ανηλίκων από κινδύνους, αλλά και την προαγωγή της ευεξίας τους.

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται κατακόρυφη αύξηση της εμπλοκής κράτους & ιδιωτών σε περιπτώσεις παιδικής προστασίας. Από την εφηβική παραβατικότητα ως τις υποθέσεις επιμέλειας, οι αρμόδιες υπηρεσίες παιδικής προστασίας ενεργούν σύμφωνα με ένα θεσμικό πλαίσιο που αντιμετωπίζει την κοινότητα ως «μάρτυρα», χωρίς την δυνατότητα συνδιαμόρφωσης πρότασης για το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ή της οικογένειας, όπως ορίζουν διεθνείς συμβάσεις (UNICEF).

Μέχρι σήμερα, λοιπόν, είχε καταστεί «ασυνείδητη» κοινή συνείδηση πως οι ανήλικοι είτε «ανήκουν» στην οικογένειά τους, είτε αποτελούν αδιαμφισβήτητη αρμοδιότητα του κράτους, παραβλέποντας την διάσταση της κοινότητας που τους πλαισιώνει – γειτονιά, πολιτισμική ομάδα, σχολείο, κοινωνικό πλαίσιο μεγαλώματος - και η οποία μπορεί να διαδραματίσει σημαντικότατο ρόλο στην ζωή και εξέλιξή τους.

Κάποιες διάσπαρτες πρακτικές κοινοτικής συμμετοχής και συλλογικής δράσης μπορεί να αποτελέσουν παράδειγμα για μια διαφορετική εξέλιξη στην παιδική προστασία. Πρακτικές όπου η κοινότητα έχει παίξει ουσιώδη ρόλο για την προάσπιση των παιδιών, συνεργαζόμενη με τις κρατικές υπηρεσίες για το βέλτιστο συμφέρον τους, με σημαντικά θετικά αποτελέσματα. Τέτοια παραδείγματα βρίσκουμε στην Ισλανδία, την Ισπανία και την Κεντρική Ασία.

Η προτεινόμενη παρουσίαση επιχειρεί να αναδείξει τις διαφορετικές πλευρές του πολύπλοκου ζητήματος της παιδικής προστασίας, η οποία έχει ως σήμερα αφεθεί στην κρατική εξουσία, έχοντας εγείρει σοβαρά ερωτήματα σχετικά με την αποτελεσματικότητά της και να προτείνει την διερεύνησή της υπό το πρίσμα των κοινών.

Τελικά, τα παιδιά, "ανήκουν" στο κράτος ή μήπως η παιδική προστασία αποτελεί πεδίο συλλογικής ευθύνης, συμμετοχής και συνδιαμόρφωσης μεταξύ παιδιών, οικογενειών, ειδικών και της κοινότητας όπου τα παιδιά ζουν και μεγαλώνουν; Και σε αυτό το πλαίσιο, ποιος θα πρέπει να είναι ο ρόλος του κράτους;

Φροντίδα, κοινωνική αναπαραγωγή και ένταξη

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Η συμβολή της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και της Κλινικής Κοινωνικής Εργασίας στην εργασιακή (επαν-)ένταξη και την ψυχοκοινωνική αποκατάσταση ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας και ατόμων με αναπηρία: ποιοτική έρευνα στον ΚοιΣΠΕ Καβάλας

Φιλιππίδης Γεώργιος — Επίκουρος Καθηγητής Κλινικής Κοινωνικής Εργασίας · Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Κώστας Αντώνιος — Δρ. Κοινωνιολογίας · Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Περίληψη

Η εργασιακή (επαν-)ένταξη των ληπτών υπηρεσιών ψυχικής υγείας και των ατόμων με αναπηρία παραμένει ανοιχτό ζήτημα για την κοινωνική πολιτική και την κοινωνική φροντίδα. Η εργασία μελετά τον ρόλο της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (Κ.Αλ.Ο.) και της Κλινικής Κοινωνικής Εργασίας και, εστιάζει, στον τρόπο με τον οποίο η εποπτευόμενη εργασία μέσα σε έναν Φορέα Κ.Αλ.Ο. αποκτά κλινικό περιεχόμενο. Πεδίο μελέτης είναι ο Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης Τομέα Ψυχικής Υγείας Νομού Καβάλας (ΚοιΣΠΕ Καβάλας) ο οποίος διέπεται από το άρθρο 12 του ν. 2716/1999 και, βάσει του ν. 4430/2016, θεωρείται αυτοδικαίως Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση Ένταξης και Φορέας Κ.Αλ.Ο. Επιλέχθηκε ποιοτική προσέγγιση και διεξήχθη μία ομάδα εστιασμένης συζήτησης (focus group) στις αρχές Φεβρουαρίου 2026, στα γραφεία του ΚοιΣΠΕ Καβάλας, διάρκειας τεσσάρων ωρών. Συμμετείχαν οκτώ μέλη της κατηγορίας Α, δηλαδή λήπτες υπηρεσιών ψυχικής υγείας και άτομα με αναπηρία. Τηρήθηκαν όλοι οι κανόνες ηθικής και δεοντολογίας, όπως έγγραφη ενημερωμένη συναίνεση, εθελοντική συμμετοχή, δικαίωμα αποχώρησης, ανωνυμοποίηση και ασφαλής τήρηση του υλικού. Η συζήτηση έγινε με την υποστήριξη επαγγελματία ψυχικής υγείας και το υλικό αναλύθηκε θεματικά. Από τα πρώτα πορίσματα προκύπτει ότι ο κοινωνικός συνεταιρισμός λειτουργεί ταυτόχρονα ως εργοδότης και ως πλαίσιο θεραπευτικής υποστήριξης. Η απασχόληση αναδεικνύεται ως παράγοντας ενδυνάμωσης, αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης. Για την Κλινική Κοινωνική Εργασία, η προστατευόμενη και η υποστηριζόμενη απασχόληση αποτελούν μέσα πρόληψης και θεραπείας και περιορίζουν τον κίνδυνο υποτροπής. Η έρευνα/μελέτη καταλήγει σε προτάσεις για τη σύνδεση των Φορέων Κ.Αλ.Ο. και της Κλινικής Κοινωνικής Εργασίας με τους δημόσιους φορείς, ώστε να διαμορφωθούν κατευθύνσεις πολιτικής σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Φροντίδα, κοινωνική αναπαραγωγή και ένταξη

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Στάσεις του προσωπικού πρώτης γραμμής των Κοινωνικών Επιχειρήσεων Ένταξης στην Εργασία (WISEs) απέναντι στον αντίκτυπο των προγραμμάτων κοινωνικοοικονομικής ένταξης και την αξιολόγησή του

Yannis Perifanos — Doctoral researcher · Centre of Expertise for Cooperative Entrepreneurship (KCO), KU Leuven

Περίληψη

Η κοινωνικοοικονομική ένταξη των ευάλωτων ατόμων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την προώθηση μιας βιώσιμης και συμπεριληπτικής κοινωνίας. Οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις Ένταξης στην Εργασία (Work Integration Social Enterprises - WISEs) διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση, παρέχοντας προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και ένταξης στην αγορά εργασίας για άτομα που αντιμετωπίζουν εμπόδια απασχόλησης και κοινωνικό αποκλεισμό. Ως κοινωνικές επιχειρήσεις ή συνεταιρισμοί, οι WISEs συνδυάζουν την οικονομική δραστηριότητα με κοινωνικούς σκοπούς, επιδιώκοντας την υποστήριξη περιθωριοποιημένων πληθυσμιακών ομάδων και τη δημιουργία ευρύτερης κοινωνικής αξίας. Ωστόσο, η εξάρτησή τους από τη δημόσια χρηματοδότηση εντείνει τις πιέσεις για θεσμοποίηση και ευθυγράμμιση με πολιτικές εργασιακής ενεργοποίησης. Ως εκ τούτου, οι WISEs καλούνται όχι μόνο να διευκολύνουν την ένταξη των ατόμων στην αγορά εργασίας, αλλά και να τεκμηριώνουν την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεών τους. Η εξέλιξη αυτή έχει οδηγήσει σε αυξανόμενη υιοθέτηση διαδικασιών αξιολόγησης κοινωνικού αντικτύπου, οι οποίες συχνά βασίζονται σε τυποποιημένες προσεγγίσεις που εφαρμόζονται στον ιδιωτικό τομέα. Παράλληλα, οι ίδιες οι WISEs έχουν εγγενές ενδιαφέρον να αξιολογούν τη δράση τους, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι τα θετικά αποτελέσματα διατηρούνται και μετά την ολοκλήρωση των προγραμμάτων, επιτυγχάνοντας έτσι έναν βιώσιμο κοινωνικό αντίκτυπο.

Η παρούσα μελέτη διερευνά την αξιολόγηση των προγραμμάτων κοινωνικοοικονομικής ένταξης από την οπτική του προσωπικού πρώτης γραμμής των WISEs. Βασιζόμενη σε ημιδομημένες συνεντεύξεις με εκπαιδευτές, κοινωνικούς λειτουργούς και στελέχη ψυχοκοινωνικής υποστήριξης στη Βαλλονία του Βελγίου, εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι επαγγελματίες αντιλαμβάνονται τον αντίκτυπο των προγραμμάτων και τους παράγοντες που συμβάλλουν στη βιωσιμότητά του. Τα ευρήματα αναδεικνύουν εντάσεις μεταξύ των στόχων της κοινωνικοοικονομικής ένταξης και εκείνων της εργασιακής ενεργοποίησης, καθώς ο επιδιωκόμενος αντίκτυπος που συνδέεται με την ανάπτυξη νέων συνηθειών, της αυτονομίας, της κοινωνικής συμμετοχής και της βελτιωμένης αυτο-εικόνας των συμμετεχόντων, χαρακτηριστικών που μπορούν να επηρεάσουν καθοριστικά τις μελλοντικές κοινωνικοοικονομικές τους προοπτικές, δεν μπορεί να αποτυπωθεί επαρκώς μέσω των προτεινόμενων τυποποιημένων εργαλείων αξιολόγησης. Οι διαπροσωπικές σχέσεις αναδείχθηκαν ως καθοριστικός παράγοντας δημιουργίας κοινωνικού αντικτύπου, ενώ η βιωσιμότητά του συνδέεται τόσο με τη διάρκεια και τους διαθέσιμους πόρους των προγραμμάτων όσο και με τις ιδιαίτερες συνθήκες, τα κίνητρα και τον βαθμό ενεργού συμμετοχής των συμμετεχόντων. Η μελέτη υπογραμμίζει την ανάγκη ανάπτυξης περισσότερο συμμετοχικών και «από τα κάτω προς τα πάνω» προσεγγίσεων στην αξιολόγηση κοινωνικού αντικτύπου.

Λέξεις-κλειδιά: Κοινωνικές Επιχειρήσεις Ένταξης στην Εργασία (WISEs), προσωπικό πρώτης γραμμής, κοινωνικοοικονομική ένταξη, αξιολόγηση κοινωνικού αντικτύπου, βιώσιμος κοινωνικός αντίκτυπος

Χωρική δικαιοσύνη και κινηματικές διεκδικήσεις

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Κοινός χώρος vs δημόσιος χαρακτήρας του χώρου: οι εσωτερικές συγκρούσεις του αιτήματος για δημόσιο χώρο στο κίνημα διεκδίκησης του λόφου Καστέλι και οι πολιτικές τους προεκτάσεις

Πανιεράκης Μάριος — Δρ. Κοινωνιολογίας · Instituto de Ciencias Sociales y Humanidades (ICSyH), BUAP; Ακαδημαϊκός συνεργάτης ΚΕΑΕ

Περίληψη

Την εκκένωση της κατάληψης Rosa Nera τον Σεπτέμβρη του 2020 ακολούθησαν πολυπληθείς διαδηλώσεις και μια γενικευμένη αίσθηση ανησυχίας στην πόλη των Χανίων. Η συνεχής πίεση της καθημερινής ζωής στην πόλη από το τουριστικό κεφάλαιο δημιούργησε ένα αίσθημα απώλειας του δημόσιου χώρου. Οι συλλογικά δρώντες του κινήματος διεκδίκησης του λόφου Καστέλι έθεσαν στη βεντάλια των αιτημάτων τους, μεταξύ άλλων, τη διεκδίκηση δημόσιων χώρων.

Αν ένα κοινωνικό κίνημα είναι εγγενώς αντιφατικό, το αίτημα για δημόσιο χώρο αντανακλούσε αυτή την εσωτερική σύγκρουση του κινήματος. Στη σημερινή παρουσίαση, θα «ανοίξουμε» το αίτημα του δημόσιου χώρου που εκφράστηκε στο κίνημα διεκδίκησης του λόφου Καστέλι. Κατά το «άνοιγμά» του εντοπίζουμε μία σύγκρουση ανάμεσα σε δύο διαφορετικές νοηματοδοτήσεις του χώρου: Η πρώτη, φορέας της οποίας αποτέλεσε η «Πρωτοβουλία Πολιτών ενάντια στην ξενοδοχοποίηση των Μνημείων στο Λόφου Καστέλι», διατυπώθηκε με τον λόγο περί «δημόσιου χαρακτήρα του χώρου», ο οποίος, αν και απαντά στον κίνδυνο ξενοδοχοποίησης, αντιμετωπίζει το κράτος τόσο ως θεματοφύλακα των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων όσο και ως τον φορέα που μπορεί να «αξιοποιήσει» με τον καλύτερο τρόπο τους κοινούς πόρους.

Από την άλλη, το ρεύμα του κινήματος που είχε αναφορά στην κατάληψη, έκανε λόγο για κοινό χώρο (ή αυτοοργανωμένο χώρο). Συνθέτοντας ένα πλέγμα το οποίο: αναγνώριζε τον χώρο ως την υλική βάση της αυτονομίας, και εστίαζε στο πράττειν του μοιράσματος (commoning) του χώρου ως σημείο κλειδί για τον κοινωνικό μετασχηματισμό, ενώ υπονοούσε μια εσωτερική σύγκρουση για τις μορφές που θα υιοθετηθούν από τους συλλογικούς δρώντες εντός του κοινού χώρου.

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να εξετάσει τις πολιτικές συνέπειες που φέρει κάθε διαφορετική νοηματοδότηση του συγκεκριμένου αιτήματος και να θέσει, μέσω αυτών, τα θεμέλια για μια κριτική επεξεργασία των κοινών.

Χωρική δικαιοσύνη και κινηματικές διεκδικήσεις

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία και χωρική δικαιοσύνη: Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.) σε αποστερημένες νησίδες στο Ηράκλειο Κρήτης

Κούτρος Θοδωρής — Υποψήφιος Δρ. Κοινωνιολογίας · Τμήμα Κοινωνολογίας/Πανεπιστήμιο Κρήτης

Κόκκινου Χαρά — Υποψήφια Διδακτόρισσα Κοινωνιολογίας · Τμήμα Κοινωνιολογίας/Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ζαϊμάκης Γιάννης — Καθηγητής Κοινωνιολογίας · Τμήμα Κοινωνιολογίας/ Πανεπιστήμιο Κρήτης

Περίληψη

Η άνιση κατανομή πόρων, υποδομών και ευκαιριών δεν παράγει μόνο χωρικές ανισότητες, διαχωρισμούς και νησίδες αποστέρησης στην πόλη, αλλά και ιδιαίτερες συνθήκες μέσα στις οποίες αναδύονται νέες μορφές συλλογικής δράσης και οικονομικής οργάνωσης. Η παρούσα εισήγηση εξετάζει τις Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.) όχι απλώς ως φορείς κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας, αλλά ως εγχειρήματα τα οποία λειτουργούν και παράγουν νέες σχέσεις μέσα σε ένα ρευστό αστικό περιβάλλον. Ειδικότερα, εξετάζεται αν και με ποιους τρόπους οι Κοιν.Σ.Επ. μπορούν να συμβάλουν αφενός στην ενεργοποίηση της συλλογικής δράσης, την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και τη δημιουργία νέων μορφών κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων, αφετέρου στην αντιμετώπιση των συνθηκών χωρικής και κοινωνικής αποστέρησης και την αστική αναζωογόνηση σε τοπικό επίπεδο.

Εστιάζοντας στο Ηράκλειο Κρήτης και, ειδικότερα, σε θύλακες του ιστορικού κέντρου που εμφανίζουν υψηλά επίπεδα σχετικής αποστέρησης, η εισήγηση διερευνά ένα διττό ερώτημα: πώς οι άνισες και μεταβαλλόμενες χωρικές συνθήκες επηρεάζουν την εμφάνιση, τη λειτουργία και τη βιωσιμότητα των Κοιν.Σ.Επ. και, αντίστροφα, πώς τα ίδια τα εγχειρήματα μετασχηματίζουν τις κοινωνικές και οικονομικές σχέσεις και τις χρήσεις του αστικού χώρου. Το ερώτημα αποκτά ιδιαίτερη σημασία σε ένα αστικό περιβάλλον το οποίο έχει βιώσει τις συνέπειες αλλεπάλληλων κρίσεων (οικονομική, ενεργειακή, πανδημία) και χαρακτηρίζεται από κοινωνικές και χωρικές ανισότητες οι οποίες συνυπάρχουν με διαδικασίες αστικής ανάπλασης, τουριστικοποίησης και εξευγενισμού αποστερημένων γειτονιών του ιστορικού κέντρου. Η ανάλυση συζητά τις δυναμικές, τις προκλήσεις και τις αμφισημίες των εγχειρημάτων της Κ.Αλ.Ο, το ρόλο των πολιτικών της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην ανάπτυξη του τοπικού οικοσυστήματος της κοινωνικής οικονομίας και τις ιδιαιτερότητες της χωρικής κατανομής των μονάδων στον αστικό ιστό. Η μελέτη στηρίζεται σε πρωτογενές και δευτερογενές υλικό που έχει συγκεντρωθεί στο πλαίσιο του τριετούς ερευνητικού έργου «Στήριξη της λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης στην Περιφέρεια Κρήτης» με φορέα υλοποίησης το Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Χωρική δικαιοσύνη και κινηματικές διεκδικήσεις

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Τουριστικοποίηση και εξευγενισμός σε λαϊκές γειτονιές του Ηρακλείου: Πρωτοβουλίες και αντιστάσεις για τα κοινά της πόλης

Ζαϊμάκης Γιάννης — Καθηγητής · Τμήμα Κοινωνιολογίας, Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας, ΚΕΜΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Ταμβάκη Μαρία — Ερευνήτρια · Τμήμα Κοινωνιολογίας, Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας, ΚΕΜΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Περίληψη

Στην περίοδο που ακολούθησε την οικονομική κρίση, στις πόλεις της Νότιας Ευρώπης που πλήγηκαν από τη μεγάλη ύφεση, ο τουριστικός τομέας χρησιμοποιήθηκε από τις κυβερνήσεις και τις δυνάμεις της αγοράς ως βασικό μοντέλο για την επιτάχυνση της συσσώρευσης κεφαλαίου και την ανάκαμψη από την οικονομική ύφεση. Η διαδικασία της τουριστικοποίησης ιστορικών πόλεων και η εξάπλωση της βραχυχρόνιας μίσθωσης μέσα από ψηφιακές πλατφόρμες έχει μεταβάλει τις κοινωνικό-οικονομικές λειτουργίες τους και έχει ενισχύσει τις κοινωνικές και χωρικές ανισότητες.

Η εισήγηση αξιοποιεί ευρήματα πολυτροπικής εθνογραφικής έρευνας που διεξάχθηκε στο πλαίσιο ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος του Εργαστηρίου Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας (Πανεπιστήμιο Κρήτης) για το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Κρήτης. Η έρευνα εστιάζει σε δύο ιστορικές γειτονιές στις παρυφές της παλιάς πόλης του Ηρακλείου: το Λάκκο ένα θύλακα του αγοραίου έρωτα στο παρελθόν που βρίσκεται σε μια διαδικασία εξευγενισμού από τις αρχές του 20ου αιώνα και την Αγία Τριάδα μια λαϊκή γειτονιά με πολυπολιτισμικό παρελθόν που φιλοξένησε Μικρασιάτες πρόσφυγες μετά το 1922. Η έρευνα δίνει φωνή σε τοπικές πρωτοβουλίες ακτιβιστών και μόνιμων κατοίκων, αξιοποιεί ευρήματα επιτόπιας παρατήρησης και αναλύει δεδομένα επίσημων φορέων για την τουριστική δραστηριότητα.

Η ανάλυση δείχνει πως καθώς η εξάπλωση της βραχυχρόνιας μίσθωσης μετατρέπει τις συνοικίες σε πόλους έλξης για τοπικούς και διεθνείς επενδυτές ακινήτων και σε τοπία τουριστικής κατανάλωσης, νέες μορφές κινητοποιήσεων αναδύονται από τα κάτω από συλλογικότητες και κοινωνικά κινήματα. Στο ρεπερτόριο των αφηγήσεων τους προβληματοποιείται το αφήγημα της αέναης τουριστικής ανάπτυξης και των αναπλάσεων των γειτονιών, προτάσσεται το δικαίωμα των κατοίκων να παραμείνουν στα σπίτια τους και να ορίσουν την ταυτότητα των συνοικιών τους. Παράλληλα, η τουριστικοποίηση της γειτονιάς και ο εκτοπισμός των μονίμων κατοίκων ενισχύει την αίσθηση της αλλοτρίωσης του τόπου, διαλύει τους συναισθηματικούς και υλικούς δεσμούς με την κοινότητα, εκτοπίζει στέκια κοινωνικών συναναστροφών και πολιτικού προβληματισμού και ενισχύει τις περιφράξεις των κοινών.

Χωρική δικαιοσύνη και κινηματικές διεκδικήσεις

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Ο Αχελώος ως Κοινωνικο-Οικολογικό Σύστημα: Υδρο-Κοινωνική Αντίσταση και Αυτό-οργάνωση στη Μεσοχώρα Θεσσαλίας

ΚΟΥΜΠΑΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑ — Δρ. Περιβαλλοντικής πολιτικής/Κοινωνική Ανθρωπολόγος · ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα εξετάζει την αναλυτική συμβολή της έννοιας της ποτάμιας υπόστασης (riverhood) στην υπεράσπιση των φυσικών κοινών, εστιάζοντας στην πολυετή υδρο-κοινωνική διαμάχη του Αχελώου. Υπερβαίνοντας την τεχνοκρατική αναγωγή του ποταμού σε εκμεταλλεύσιμο υδατικό πόρο, η εργασία προσεγγίζει τη λεκάνη απορροής ως ενιαίο κοινωνικο-οικολογικό σύστημα, όπου οι φυσικές ροές και οι ιστορικές πρακτικές των κοινοτήτων συνδιαμορφώνουν ένα αδιαίρετο πλέγμα συνύπαρξης. Εστιάζοντας στην επαπειλούμενη κοινότητα της Μεσοχώρας, αναλύεται πώς οι κρατικές περιφράξεις και τα φαραωνικά έργα αποσταθεροποιούν τη βιοκοινωνική ισορροπία της περιοχής. Μέσα από την τοπική αυτοοργάνωση (Σύνδεσμος Κατακλυζομένων), τη διατοπική αλληλεγγύη με οικολογικά κινήματα και τις ακυρωτικές αποφάσεις στο Συμβούλιο της Επικρατείας, η κοινότητα μετασχημάτισε την απειλή του εκτοπισμού σε συγκροτημένη διεκδίκηση οικολογικής δικαιοσύνης. Μεθοδολογικά, η εργασία συνδυάζει κριτική επισκόπηση της βιβλιογραφίας με ποιοτική έρευνα πεδίου, αξιοποιώντας ημι-δομημένες συνεντεύξεις. Καταδεικνύεται ότι η ποτάμια υπόσταση επαναπροσδιορίζει τη σχέση κοινωνίας και φύσης, τοποθετώντας τα συλλογικά εγχειρήματα βάσης στο επίκεντρο μιας χειραφετητικής (ανθρώπου και φύσης) πολιτικής.

Χωρική δικαιοσύνη και κινηματικές διεκδικήσεις

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–11:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Διερεύνηση του πλαισίου αρχών ενός θεσμικού χωρικού σχεδιασμού για τα κοινά

Σωκράτης Σεϊτανίδης — Χωροτάκτης Πολεοδόμος Μηχανικός · Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας-Τμήμα Χωρικού Σχεδιασμού / ΑΠΘ - Co-Space

Γιώργος Γριτζάς — Καθηγητής ΑΠΘ

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση διερευνά ποια χαρακτηριστικά θα πρέπει να έχει ένας θεσμικός χωρικός σχεδιασμός ώστε να ενισχύει και να πολλαπλασιάζει τα εγχειρήματα των κοινών, από τα παγκόσμια κοινά αγαθά έως τον δημόσιο χώρο της γειτονιάς. Η αφετηρία είναι διπλή. Αφενός, στην «ανθρωπόκαινο» εποχή, τα προβλήματα που καλείται να διαχειριστεί ο σχεδιασμός (κλιματική αλλαγή, ανισότητες, κρίσεις) υπερβαίνουν τα εθνικά και τοπικά όρια. Αφετέρου, η απορρύθμιση του κράτους, με τα επακόλουθά της όπως η απομείωση των κοινόχρηστων χώρων καθώς και η ανεπάρκεια του συμμετοχικού σχεδιασμού «από τα πάνω» αφήνουν κενά που τα κοινά δυνητικά καλύπτουν, βραχυπρόθεσμα ως υποκατάστατα και μακροπρόθεσμα ως φορείς κοινωνικού κεφαλαίου, πολιτικοποίησης και ανθεκτικότητας.

Με βιβλιογραφική επισκόπηση των συγγραμάτων που συνδιάζουν κοινά και χωρικό σχεδιασμό, προτείνεται ένα πλαίσιο έξι αρχών για έναν χωρικό σχεδιασμό «από/για τα κοινά»: (α) προστασία των υφιστάμενων κοινών και ελάχιστη δυνατή παρέμβαση σε αυτά, (β) ανάλυση και αξιοποίηση των εξωθεσμικών παραγόντων, (γ) υπέρβαση του συμμετοχικού σχεδιασμού που ελέγχεται από την εκάστοτε διοίκηση, με στόχο την καλλιέργεια του υποκειμένου και όχι απλώς τη συμπερίληψή του, (δ) συστηματική ανάλυση των σχέσεων εξουσίας και σύναψη συμμαχιών σε υπερτοπικό επίπεδο, (ε) αναθεώρηση της αντίληψης περί ιδιοκτησίας με έμφαση στα δικαιώματα χρήσης και (στ) ευελιξία που προστατεύει τον πλουραλισμό των χρήσεων γης, όπως το «δυναμικό master-plan» και οι προσωρινές χρήσεις.

Ο χωρικός σχεδιασμός για τα κοινά προτείνεται ως ένας σχεδιασμός αρχών, που αναλαμβάνει συνειδητά τον ρόλο του «εταίρου» των διαδικασιών που αυτοοργανώνονται. Η εισήγηση αναδεικνύει τις πρακτικές και πολιτικές συνιστώσες του πλαισίου αρχών για τους φορείς άσκησης χωρικής πολιτικής, αλλά και για κινήματα και οργανώσεις που επιδιώκουν εναλλακτικές χωρικές πολιτικές.

Σοσιοκρατία — Διαδραστικό εργαστήριο

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 10:00–12:00
Α3

Η Σοσιοκρατία ως μεθοδολογία συνεργατικής και δυναμικής διακυβέρνησης: Διαδραστικό εργαστήριο

Τσελεπή Νάγια — Δρ. Ανθρωπογεωγραφίας, Ερευνήτρια, Εντεταλμένη Διδάσκουσα, Σύμβουλος ΣΕΠ 'ΚΑΟ', Project Manager ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ Α.Ε., Πιστοποιημένη Σύμβουλος Σοσιοκρατικής Κυκλικής Μεθόδου · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας & Ανάπτυξης, ΑΠΘ, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών 'ΚΑΟ' ΕΑΠ

Κυπριανίδου Σοφία — Σύμβουλος Δυναμικής Διακυβέρνησης

Κωνσταντίνου Ιωάννα — Υπεύθυνη Διαχείρισης Έργων και Οργανωτικής Ανάπτυξης, Συντονίστρια Σοσιοκρατικών Συναντήσεων · Glasgow University (Μεταπτυχιακό)

Μπουραντάς Γιάννης — Υπ. Διδάκτορας · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας & Ανάπτυξης, ΑΠΘ

Περίληψη

Το εργαστήριο εισάγει τη Σοσιοκρατία ή Σοσιοκρατική Κυκλική Μέθοδο (ΣΚΜ) ως μεθοδολογία συνεργατικής και δυναμικής διακυβέρνησης, ιδιαίτερα συναφή με τους προβληματισμούς του Συνεδρίου γύρω από τα κοινά, την κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία και το συμμετοχικό σχεδιασμό.

Η Σοσιοκρατία προσφέρει ένα οργανωτικό πλαίσιο που αποκεντρώνει την εξουσία, κατανέμει την ευθύνη και θεμελιώνει τη λήψη αποφάσεων με συναίνεση, αντί της πλειοψηφίας. Με τον τρόπο αυτό, ανταποκρίνεται στην ανάγκη των κοινοτήτων και των συλλογικοτήτων για οριζόντιες, μετασχηματιστικές δομές αυτοδιακυβέρνησης, χωρίς αποκλεισμούς.

Το εργαστήριο διαρθρώνεται σε δύο σκέλη. Στο πρώτο, μέσα από μια διαδραστική παρουσίαση, αναδεικνύονται οι βασικές αρχές και δομές της ΣΚΜ: ο κύκλος, η διπλή σύνδεση, η λήψη αποφάσεων με συναίνεση και η ανοιχτή εκλογή ρόλων. Η παρουσίαση συνδέει τις αρχές αυτές με τη λογική των κοινών και της αλληλέγγυας οικονομίας.

Στο δεύτερο σκέλος, οι συμμετέχοντες/ουσες βιώνουν έμπρακτα έναν σοσιοκρατικό κύκλο με συντονισμό. Ξεκινώντας από τη χαρτογράφηση των εμπειριών και αναγκών τους ως προς τη συμμετοχή και τη συλλογική διακυβέρνηση, η ομάδα πειραματίζεται με τη λήψη μιας απόφασης με συναίνεση και με τη διαδικασία ανοιχτής εκλογής για την ανάθεση ρόλων. Μια οπτική ατζέντα υποστηρίζει την κοινή κατανόηση των θεμάτων και των αποφάσεων. Μέσα από την πρακτική εφαρμογή αναδεικνύονται ζητήματα επικοινωνίας, ισότιμης συμμετοχής, συμπερίληψης διαφορετικών φωνών και αναγκών, κατανομής ρόλων και σχέσεων εξουσίας.

Στον καταληκτικό γύρο, η ολομέλεια αναστοχάζεται πάνω στην εμπειρία και στη συμβολή της ΣΚΜ ως εργαλείου ενδυνάμωσης, εξετάζοντας τη δυνατότητά της να υπερβαίνει πρακτικές αποκλεισμού, να ενισχύει τη δημοκρατική συμμετοχή και να αναδεικνύει τη φροντίδα και τη συλλογική δράση ως βασικές διαστάσεις κοινωνικού μετασχηματισμού.

Το εργαστήριο απευθύνεται σε άτομα και συλλογικά σχήματα της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας που αναζητούν βιώσιμα, δημοκρατικά μοντέλα οργάνωσης και συναπόφασης.

Διακυβέρνηση και συνεργατικές σχέσεις εργασίας

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Διακυβέρνηση, Ικανοποίηση και Αφοσίωση των Μελών στους Συνεταιρισμούς: Μια Εμπειρική Ανάλυση / Governance, Satisfaction, and Commitment in Co-operatives: An Empirical Analysis

Νταφογιάννη Μαρία — Απόφοιτος Μεταπτυχιακού ΚΑΟ, ΕΑΠ

Ντρίνιας Θεόδωρος — ΣΕΠ ΕΑΠ

Περίληψη

Η μελέτη εξετάζει τη σχέση μεταξύ εταιρικής διακυβέρνησης, ικανοποίησης και μακροπρόθεσμης δέσμευσης των μελών στον ιστορικό Αγροτικό Συνεταιρισμό Π. στη Δυτική Ελλάδα, ο οποίος ιδρύθηκε το 1918 και υπέστη σοβαρή οικονομική συρρίκνωση το 2018. Σήμερα λειτουργεί με 20 υπαλλήλους και 400 ενεργά μέλη υπό καθεστώς αυστηρής εξωτερικής εποπτείας. Η έρευνα βασίστηκε σε ποσοτική, συγχρονική μέθοδο με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου σε δείγμα 99 μελών, επιδεικνύοντας υψηλή αξιοπιστία.

Τα εμπειρικά αποτελέσματα δείχνουν ότι η διακυβέρνηση κρίνεται γενικά θετικά, ωστόσο εντοπίζεται έντονη παθητικότητα, καθώς σχεδόν το 50% των ερωτηθέντων τήρησε ουδέτερη στάση σε θέματα διαφάνειας και λογοδοσίας. Αυτό φανερώνει μια γνωστική απόσταση και «γραφειοκρατική αποξένωση» των μελών από τα διοικητικά όργανα. Στον τομέα της ικανοποίησης καταγράφεται σαφής απόκλιση. Το ανθρώπινο κεφάλαιο αποτελεί το ισχυρότερο σημείο του συνεταιρισμού, με τα μέλη να εκφράζουν υψηλή ικανοποίηση για τον επαγγελματισμό και την κατάρτιση του προσωπικού. Αντίθετα, οι φυσικές και τεχνολογικές υποδομές βαθμολογούνται πολύ χαμηλά, αντανακλώντας τη διαχρονική έλλειψη επενδύσεων λόγω των οικονομικών προβλημάτων.

Η οργανωσιακή δέσμευση παραμένει υψηλή και βασίζεται σε κοινές αξίες και ιδεολογική ταύτιση με το συνεταιριστικό μοντέλο, λειτουργώντας ως κοινωνικό κεφάλαιο που στηρίζει τον οργανισμό σε περιόδους κρίσης. Αναφορικά με το προφίλ των μελών, η ηλικία δεν επηρεάζει τις αντιλήψεις τους. Ωστόσο, η επαγγελματική εξάρτηση διαφοροποιεί τις στάσεις: οι κατ' επάγγελμα αγρότες ασκούν πολύ αυστηρότερη κριτική στη διοίκηση σε σχέση με τους μη ενεργούς ιδιοκτήτες γης. Τέλος, επιβεβαιώνεται μια ισχυρή, άμεση συσχέτιση μεταξύ της καθημερινής ικανοποίησης από τις υπηρεσίες και της μακροπρόθεσμης αφοσίωσης.

Σε επίπεδο στρατηγικής, προτείνεται η δημιουργία ψηφιακών εργαλείων διαφάνειας και συμβουλευτικών επιτροπών για την ενίσχυση της συμμετοχής, καθώς και ο άμεσος εκσυγχρονισμός των υποδομών μέσω δημόσιων-συνεταιριστικών χρηματοδοτήσεων για τη διατήρηση της εμπορικής ανταγωνιστικότητας.

JEL Classification Codes: P13, Q13, G34, M54

Keywords: Agricultural Cooperatives, Corporate Governance, Member Satisfaction, Organizational Commitment.

Διακυβέρνηση και συνεργατικές σχέσεις εργασίας

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Συνεταιριστικές εναλλακτικές στις πλατφόρμες διανομής

Τσαρδανίδης Γρηγόρης — Υποψ. Διδάκτορας · Queen Mary University of London

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια η εργασιακή κατάσταση που επικρατεί στις πλατφόρμες διανομής φαγητού στην Ελλάδα, Wolt και efood, έχει χειροτερέψει σημαντικά. Οι κακές αμοιβές συνδυάζονται με σκιώδης εργασιακές σχέσεις, όπως η ψευδής αυτοαπασχόληση και οι εργολαβίες με πλήθος εργοδοτικών παραβιάσεων. Παράλληλα ο συνδικαλιστικός αγώνας δεν έχει καταφέρει ως τώρα να προσφέρει τις υλικές νίκες που προσέφερε το 2021. Σε αυτό το περιβάλλον, και με δεδομένο το αίσθημα αυτονομίας που προσφέρει η εργασία στις πλατφόρμες, έχει γεννηθεί στους διανομείς το ερώτημα "κι αν το κάναμε μόνοι μας;". Οι διανομείς αναγνωρίζοντας τον ρόλο της πλατφόρμας ως απλού μεσάζοντα (lean platform) βλέπουν την προοπτική της αυτοδιαχείρισης ως μέσο για την βελτίωση της ζωής τους και την καθιστούν επαναλαμβανόμενο αντικείμενο συζήτησης μεταξύ τους. Πως μπορεί όμως αυτή η προοπτική από αφηρημένο αδιέξοδο να γίνει χειραφετιτική πρακτική; Αυτό το ερώτημα εξετάζει η εργασία αυτή μέσα από τριετή έρευνα πεδίου και συμμετοχικά εργαστήρια. Φέρνοντας τους διανομείς σε επαφή με την Κ.Αλ.Ο., τον συνεργατισμό αλλά και απτά παραδείγματα συνεργατικών πλατφόρμων διανομής σε Γαλλία και Ισπανία, η έρευνα επιχείρησε να σκιαγραφήσει πως οι ίδιοι οι διανομείς θα σχεδίαζαν μια τέτοια πλατφόρμα. Έτσι μπόρεσε να καταγράψει τον προτεινόμενο τρόπο λειτουργίας και διοίκησης, την αξία χρήσης για τα μέλη της κοκ. Παράλληλα κατέγραψε όλες τις αντιφάσεις και τους προβληματισμούς που γεννά μια τέτοια προσπάθεια. Η έρευνα καταλλήγει ότι για να αποδώσει μια τέτοια προσπάθεια σε μεγάλη κλίμακα απαιτείται μια σημαντική αναβάθμιση στην εργασιακή θέση των διανομέων. Υπό τις παρούσες συνήθηκες μόνο μια μικρής κλίμακας προσπάθεια για συγκεκριμένο φιλεργατικό κοινό θα μπορούσε να επιβιώσει. Επίσης συμπεραίνεται ότι χαρακτηριστικά που κάνουν ελκυστική την εργασία στις πλατφόρμες, όπως η ελεύθερη επιλογή παραγγελιών και ωρών εργασίας, λειτουργούν διαβρωτικά για την συνεργατική λειτουργία και την εργασιακή ασφάλεια. Απ᾽ αυτό προκύπτουν αντιφάσεις που ένα τέτοιο εγχείρημα σίγουρα θα αντιμετωπίσει.

Διακυβέρνηση και συνεργατικές σχέσεις εργασίας

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Εναλλακτικά μοντέλα δημοσιογραφικής οργάνωσης στην ελληνική περιφέρεια: Η περίπτωση των συνεταιριστικών ΜΜΕ

Παπαδοπούλου Λαμπρινή — Επίκουρη Καθηγήτρια · Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ, ΕΚΠΑ

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα εξετάζει το οικοσύστημα των μικρών συνεταιριστικών μέσων ενημέρωσης στην ελληνική περιφέρεια, εστιάζοντας στον τρόπο με τον οποίο εναλλακτικές μορφές ιδιοκτησίας και οργάνωσης επιχειρούν να απαντήσουν στις σύγχρονες προκλήσεις της τοπικής δημοσιογραφίας. Σε ένα περιβάλλον οικονομικής επισφάλειας, συγκέντρωσης της ιδιοκτησίας και αυξανόμενης εξάρτησης από ψηφιακές πλατφόρμες, η μελέτη διερευνά κατά πόσο τα συνεταιριστικά εγχειρήματα μπορούν να διαμορφώσουν βιώσιμα μοντέλα δημοσιογραφικής παραγωγής, διατηρώντας παράλληλα τη συντακτική τους αυτονομία και μια ουσιαστική σχέση με τις τοπικές κοινωνίες.

Ειδικότερα, εξετάζονται οι συνθήκες και τα κίνητρα που οδηγούν στη δημιουργία τέτοιων εγχειρημάτων, οι μορφές συλλογικής ιδιοκτησίας και δημοκρατικής διακυβέρνησης που υιοθετούν, οι πηγές χρηματοδότησης και εσόδων, καθώς και οι πρακτικές μέσω των οποίων επιχειρούν να εξασφαλίσουν την οικονομική και οργανωτική τους βιωσιμότητα. Παράλληλα, διερευνάται κατά πόσο το συνεταιριστικό μοντέλο επηρεάζει τις εργασιακές σχέσεις, τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και την άσκηση της δημοσιογραφίας.

Μεθοδολογικά, η έρευνα συνδυάζει τη χαρτογράφηση συνεταιριστικών δημοσιογραφικών εγχειρημάτων στην ελληνική περιφέρεια με ημιδομημένες συνεντεύξεις με δημοσιογράφους-μέλη τους από διαφορετικές περιοχές της χώρας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τη σχέση μεταξύ συλλογικής ιδιοκτησίας, εργασιακών συνθηκών, συντακτικής ανεξαρτησίας και σύνδεσης με την τοπική κοινότητα.

Η μελέτη επιδιώκει να συμβάλει στη συζήτηση για τις εναλλακτικές μορφές οργάνωσης της δημοσιογραφίας, αναδεικνύοντας τις δυνατότητες αλλά και τις αντιφάσεις των συνεταιριστικών μοντέλων και εξετάζοντας τη συμβολή τους στη βιωσιμότητα της τοπικής ενημέρωσης και στον πλουραλισμό του ελληνικού μιντιακού οικοσυστήματος. Η έμφαση στην περιφέρεια αναδεικνύει ιδιαίτερες συνθήκες λειτουργίας μέσων μακριά από τα κυρίαρχα κέντρα παραγωγής ειδήσεων και τις τοπικές ανάγκες ενημέρωσης.

Διακυβέρνηση και συνεργατικές σχέσεις εργασίας

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Δημοκρατική οργάνωση της εργασίας και όψεις συλλογικής ενδυνάμωσης στα εγχειρήματα ΚΑΛΟ: Εμπειρίες από την Αθήνα

Καβουλάκος Ι. Κάρολος — Αναπληρωτής Καθηγητής · Τμήμα Πολιτικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)

Γκαγκέλης Βαγγέλης — Υποψήφιος Διδάκτορας · Τμήμα Πολιτικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)

Περίληψη

Η εισήγηση διερευνά τη σχέση ανάμεσα στις μορφές οργάνωσης της εργασίας στα εγχειρήματα Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και στις διαδικασίες ενδυνάμωσης των συμμετεχόντων. Εκκινεί από μια προσέγγιση της ενδυνάμωσης όχι ως ατομικής διαδικασίας απόκτησης δεξιοτήτων ή πόρων, αλλά ως πολυεπίπεδης διεργασίας απόκτησης ελέγχου, η οποία εκτείνεται πέρα από το ατομικό επίπεδο και αποκτά συλλογικές διαστάσεις. Το εννοιολογικό αυτό πλαίσιο διερευνάται μέσα από ποιοτικό υλικό επιτόπιας έρευνας σε συνεργατικά εγχειρήματα της Αθήνας.

Η ανάλυση εστιάζει στην καθημερινή οργάνωση της εργασίας ως ένα διαβαθμισμένο πεδίο σχέσεων και πρακτικών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον βαθμό συμμετοχής και συλλογικού ελέγχου, στη σχέση μεταξύ εργασίας και ιδιότητας του μέλους, καθώς και στους τρόπους κατανομής ευθυνών και εργασιακών ρόλων. Οι διαστάσεις αυτές δεν αντιμετωπίζονται ως σταθερές ή αμοιβαία αποκλειόμενες κατηγορίες, αλλά ως πεδία διαβάθμισης της δημοκρατικής και συλλογικής οργάνωσης.

Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι διαφορετικές διαβαθμίσεις στις παραπάνω διαστάσεις συνδέονται με διαφορετικές μορφές και βαθμούς ενδυνάμωσης. Ειδικότερα, οι συλλογικές όψεις της ενδυνάμωσης εμφανίζονται εντονότερες όταν οι συμμετοχικές και οριζόντιες πρακτικές ενσωματώνονται ουσιαστικά στην καθημερινή οργάνωση της εργασίας και δεν περιορίζονται σε τυπικές διαδικασίες. Αντίστροφα, η αποδυνάμωση αυτών των χαρακτηριστικών φαίνεται να περιορίζει το εύρος και την ένταση των διαδικασιών ενδυνάμωσης. Η εισήγηση αναδεικνύει έτσι τη δημοκρατική οργάνωση της εργασίας ως κρίσιμη διάσταση για την κατανόηση των δυνατοτήτων συλλογικής ενδυνάμωσης και, ευρύτερα, της μετασχηματιστικής δυναμικής των εγχειρημάτων ΚΑΛΟ.

Διακυβέρνηση και συνεργατικές σχέσεις εργασίας

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α1 (Σάκης Καράγιωργας)

Άτυπες συνεργατικές οικονομίες και καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής στο Πέρνικ της Βουλγαρίας

Δήμητρα Κόφτη — Επίκουρη Καθηγήτρια · Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Περίληψη

Οι εργάτριες και εργάτες στη βιομηχανία και στα ορυχεία στο Πέρνικ, μια βουλγαρική βιομηχανική πόλη, συχνά διατηρούν παράλληλες αγροτικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, οι οποίες βασίζονται σε συνεργατικές μορφές εργασίας και σε μη εγχρήματες οικονομικές σχέσεις. Οι άτυπες συνεργατικές πρακτικές κτηνοτροφίας, αποτελούν συνέχιση προγενέστερων ποιμενικών πρακτικών, οι οποίες διατηρήθηκαν και μετασχηματίστηκαν μέσα από τις διαδικασίες εκβιομηχάνισης, της μετέπειτα σοσιαλιστικής αναδιοργάνωσης και της μετασοσιαλιστικής αναδιάρθρωσης. Οι μετασχηματισμοί τους αναδεικνύουν τις σύνθετες σχέσεις ανάμεσα στη βιομηχανική και την αγροτική εργασία, καθώς και τους τρόπους με τους οποίους οι συνεργατικές μορφές παραγωγής επαναδιαμορφώνονται μέσα σε μεταβαλλόμενα καθεστώτα εργασίας και οικονομικών σχέσεων.

Η παρουσίαση εστιάζει στα συνεργατικά κοπάδια τις περιοχής του Πέρνικ, διερευνώντας πώς αυτές συνδέονται με διαφορετικά καθεστώτα εργασίας, με τις μεταβαλλόμενες συνθήκες επισφάλειας και με θεσμικές ρυθμίσεις, οι οποίες συχνά δυσχεραίνουν τη συνέχιση της κοινοτικής εκτροφής ζώων και της παραγωγής για αυτοκατανάλωση. Αντλώντας από έρευνα για τις σχέσεις της βιομηχανικής και της αγροτικής εργασίας, εξετάζει εθνογραφικά πώς οι εργασιακές σχέσεις διαπλέκονται με τις σχέσεις κοινωνικής αναπαραγωγής μέσα από ένα ευρύ φάσμα πρακτικών και δικτύων παραγωγής τροφίμων και εκτροφής ζώων. Υποστηρίζει ότι οι μεταφορντικές κατατμήσεις της εργασίας στην βιομηχανία δεν μπορούν να κατανοηθούν ανεξάρτητα από την αγροτική και κτηνοτροφική δραστηριότητα των εργατριών και των εργατών, όπως και οι τελευταίες δεν μπορούν να διερευνηθούν έξω από τις μεταβολές της βιομηχανικής απασχόλησης. Παράλληλα, αναδεικνύει τις διττές και αμφίσημες όψεις των συνεργατικών πρακτικών στην περιοχή του Πέρνικ, οι οποίες, ενώ εντάσσονται στις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής, αποτελούν συγχρόνως στρατηγικές επιβίωσης και δυνητικές μορφές αντίστασης σε αυτές.

Από το τοπικό στο οικουμενικό — Κοινά σε κλίμακα

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α2 (Αμφιθέατρο 2)

Από το τοπικό στο οικουμενικό. Τα κοινά σε κλίμακα

Κιουπκιολής Αλέξανδρος — καθηγητής · Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, ΑΠΘ

Κωστής Τσιτσελίκης — καθηγητής · Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών, και Ανατολικών Σπουδών, Παν. Μακεδονίας

Συντονίστρια στο πάνελ θα είναι η Ιφιγένεια Δουβίτσα

Περίληψη

Τα κοινά διαφοροποιούνται μεταξύ τους ανάλογα με το εύρος της κοινότητας και της έκτασης του κοινού πόρου. Το τοπικό, εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο συνεπάγεται την ανάπτυξη διαφορετικών χαρακτηριστικών ως προς τον αριθμό των κοινωνών, την διαχείριση, τη λήψη αποφάσεων και τη θέσπιση κανόνων δικαίου. Η κλίμακα καθορίζει συχνά και τα εγγενή ή τα λειτουργικά χαρακτηριστικά των κοινών. Εξάλλου, οι ιδιαιτερότητες του κοινού πόρου καθορίζουν καταστατικά τον χαρακτήρα της κοινότητας και συνεπώς του ίδιου του κοινού. Όσο αλλάζουμε επίπεδο προς τα πάνω, από το τοπικό προς το διεθνές, τόσο οι διαδικασίες διακυβέρνησης και λήψης αποφάσεων τείνουν να είναι κεντρικές και ιεραρχημένες. Όσο πιο κοντά στην τοπική κλίμακα βρίσκεται το κοινό, τόσο πιο συνεργατικές και βασισμένες στην άμεση δημοκρατία είναι οι διαδικασίες που διέπουν τις σχέσεις των κοινωνών.

Στο πάνελ θα συζητηθεί το κατά πόσο η μεταβολή κλίμακας επηρεάζει τον τρόπο κατανόησης των κοινών και θεσμοθέτησής τους. Θα εξεταστεί η οπτική της ανάπτυξης συνεργειών μεταξύ κράτους και κοινών, θεσμικών παρεμβάσεων και εφαρμοσμένων πολιτικών, και παραγωγικών μοντέλων που συνέχονται με τη λογική των κοινών: σε εθνικό επίπεδο, αλλά και σε οικουμενικό επίπεδο στην διάσταση του διεθνούς δικαίου.

Ενέργεια, κυκλική οικονομία και αποανάπτυξη

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
A3

Υπολειμματικοποίηση ή μετασχηματισμός; Μία διερεύνηση του ρόλου των ενεργειακών κοινοτήτων στην δίκαιη ενεργειακή μετάβαση στην Ελλάδα.

Αναγνωστόπουλος Γιώργος — Υπ. Διδάκτορας Κοινωνικής Πολιτικής · Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη διερευνά την μετασχηματιστική δυνατότητα των ενεργειακών κοινοτήτων (ΕΚ) στην Ελλάδα ως δυνάμει φορείς ενεργειακής δικαιοσύνης και δημοκρατίας. Μέσα από μία συγκριτική μελέτη περίπτωσης μίας από τα κάτω και μίας από τα πάνω εκκινούμενης ΕΚ, σκιαγραφούνται οι σχέσεις, αλληλεπιδράσεις, και αλληλεξαρτήσεις που καθορίζουν την επιτέλεση της ενεργειακής δικαιοσύνης και ιδιότητας του πολίτη εντός του τοπικού και δομικού συγκείμενου. Αξιοποιώντας μία θεμελιωμένη στα δεδομένα, κονστρουκτουβιστική μεθοδολογία μέσω ποιοτικών συνεντεύξεων και ανάλυσης εγγράφων, αναδεικνύονται οι λανθάνουσες παραδοχές στους λόγους και τις πρακτικές των ΕΚ και οι αντιφάσεις των εγχειρημάτων ανάμεσα σε εμπορευματοποίηση και κοινοτικοποίηση, καθολικότητα και υπολειμματική αναδιανομή, τοποθετώντας τα στο ευρύτερο συγκείμενο της δίκαιης ενεργειακής μετάβασης. Κεντρικό εύρημα είναι η αντιφατική φύση των ΕΚ καθώς παρουσιάζουν ταυτόχρονα τάσεις αφομοίωσης και αντίστασης στην κυρίαρχη νεοφιλελεύθερη κυβερνησιμότητα. Αποφεύγοντας δυιστικές τάσεις αντιμετώπισής τους, οι ΕΚ τοποθετούνται μέσα στην διττή αντιφατική δομή του καπιταλιστικού κράτους (οικο-)ευημερίας αναδεικνύοντας τες τόσο ως δυνάμει φορείς εκδημοκρατισμού και δικαιοσύνης όσο και εργαλεία αφομοίωσης και εμπορευματοποίησης. Από τη μία οι τάσεις εργαλειοποίησης και αφομοίωσης οριοθετούν τη μετασχηματιστική δυνατότητα των ΕΚ μέσω των νεοφιλελεύθερων αγοραιο-κεντρικών λογικών και των πρακτικών υπολειμματικής αναδιανομής περιορίζοντας την επίτευξη ενεργειακής δικαιοσύνης και δημοκρατίας. Από την άλλη, η ύπαρξη των ΕΚ ανοίγει τον χώρο για την πολιτικοποίηση της ενέργειας προ-εικονίζοντας κοινοτιστικές πρακτικές με βάση την αλληλέγγυα διαχείριση και την καθολική πρόσβαση. Η μελέτη συνεισφέρει στην αναδυόμενη βιβλιογραφία που εξετάζει την ενεργειακή μετάβαση ως εγγενώς κοινωνικο-πολιτική διαδικασία συναρτήσει σχέσεων εξουσίας και ευρύτερων μεταβολών στις διαδικασίες συσσώρευσης και αναδιανομής ευημερίας.

Ενέργεια, κυκλική οικονομία και αποανάπτυξη

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
A3

Δρόμοι προς την Ενεργειακή Δημοκρατία: Πολιτικές διαστάσεις των ενεργειακών κοινοτήτων στην Ελλάδα

Λεβέντης Έκτωρας — Απόφοιτος μεταπτυχιακού · EMGS consortium University of Vienna/ Roskilde University

Περίληψη

Από το 2018, οι ενεργειακές κοινότητες έχουν αναγνωριστεί θεσμικά στην Ελλάδα ως συλλογικά σχήματα παραγωγής και διαχείρισης ενέργειας. Η εμφάνισή τους, ωστόσο, συμπίπτει με την επιτάχυνση μεγάλων έργων ΑΠΕ που ενσωματώνουν εξορυκτικές λογικές και προκαλούν τοπικές συγκρούσεις γύρω από τον χώρο, τις μορφές ανάπτυξης και τις υποδομές. Η παρούσα εισήγηση διερευνά τις πολιτικές διαστάσεις των ενεργειακών κοινοτήτων και τον τρόπο με τον οποίο αυτές επηρεάζουν τη μετασχηματιστική τους δυναμική. Αξιοποιώντας το θεωρητικό πλαίσιο των κοινωνικο-οικολογικών μετασχηματισμών (socio-ecological transformations) και την προσέγγιση του κοσμοτοπικισμού (cosmolocalism), οι ενεργειακές κοινότητες αναλύονται όχι ως τεχνικές λύσεις αλλά ως πολιτικές υποδομές που συνδέουν τοπικές ανάγκες με υπερτοπικά δίκτυα γνώσης και πληροφοριών. Βασισμένη σε ημι-δομημένες συνεντεύξεις, πρωτογενές υλικό και δευτερογενή βιβλιογραφία, η μελέτη εστιάζει στο πως οι ενεργειακές κοινότητες αλληλοεπιδρούν με θεσμικούς φορείς και πως προάγουν τον μετασχηματισμό του συστήματος ενέργειας και την δημοκρατικοποίησή του. Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι ενεργειακές κοινότητες διαμορφώνουν χώρους δημοκρατικής συμμετοχής και εναλλακτικά φαντασιακά για την ενέργεια, αν και παραμένουν περιορισμένες από τη θεσμική ασάφεια, την άνιση κρατική υποστήριξη και την κυριαρχία των εξορυκτικών υποδομών μεγάλης κλίμακας. Συνεπώς, η μετασχηματιστική τους δυναμική παραμένει ανοιχτή διαδικασία υπό διαπραγμάτευση, ενταγμένη σε συγκρουσιακά πεδία της ελληνικής ενεργειακής μετάβασης.

Ενέργεια, κυκλική οικονομία και αποανάπτυξη

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
A3

Παίρνοντας την κατανάλωση στα χέρια μας: η συγκρότηση της κοινοτικής ενεργειακής ευελιξίας ως ποικίλης οικονομίας

Κιτσικόπουλος Δημήτρης — Ερευνητής · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας & Ανάπτυξης - Α.Π.Θ.

Γριτζάς Γιώργος — Καθηγητής · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας & Ανάπτυξης - Α.Π.Θ.

Περίληψη

Πολίτες, τοπικές επιχειρήσεις και δήμοι, μέσω του μοντέλου των ενεργειακών κοινοτήτων, αναπτύσσουν από το 2018, οπότε και θεσμοθετήθηκαν στην Ελλάδα, κυρίως έργα παραγωγής καθαρής και τοπικής ενέργειας, με βασικό στόχο τη μείωση του ενεργειακού κόστους.

Πέρα όμως από την παραγωγή, οι ενεργειακές κοινότητες μπορούν να οργανώσουν και την κατανάλωση/ζήτηση, ώστε αυτή όχι μόνο να μειωθεί αλλά και να γίνει πιο ευέλικτη, καλύπτοντας μεγαλύτερο μέρος της από ΑΠΕ. Η ευελιξία στην πλευρά της ζήτησης (demand-side flexibility), η ικανότητα χρονικής μετατόπισης της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας, αναδεικνύεται ταχύτατα σε κρίσιμο πόρο των απανθρακοποιούμενων ενεργειακών συστημάτων. Σήμερα, ωστόσο, συγκροτείται σχεδόν αποκλειστικά είτε ως εμπόρευμα προς βελτιστοποίηση είτε ως ατομική καταναλωτική συμπεριφορά: θεωρήσεις που απαλείφουν τη συλλογική δράση και αντιμετωπίζουν τη διανομή ωφελειών και επιβαρύνσεων ως δευτερεύων ζήτημα. Καθώς οι ενεργειακές κοινότητες εισέρχονται στις αγορές ευελιξίας, το τι είναι η ευελιξία και σε ποια οικονομία ανήκει κρίνεται τώρα: στη ρύθμιση, στις συμβάσεις, στις γενικές συνελεύσεις.

Η παρούσα ανάλυση μεταφέρει το πλαίσιο των ποικίλων οικονομιών της Gibson-Graham στην πλευρά της ζήτησης και της ενεργειακής ευελιξίας. Οι υπάρχουσες σχετικές προσεγγίσεις στην κοινοτική ενέργεια αφορούν κυρίως την παραγωγή/αυτοπαραγωγή και την ιδιοκτησία, σε τοπικό επίπεδο και σε μικρή ή μεσαία κλίμακα. Η ευελιξία συνιστά δυσκολότερο πεδίο: δεν είναι περιουσιακό στοιχείο αλλά μια αρθρωτή πρακτική, στενά συνδεδεμένη με τη φυσική του ηλεκτρικού δικτύου, την κλίμακα του και τον σχεδιασμό των αγορών.

Έτσι, η ίδια μετατόπιση φορτίου αναδεικνύεται ταυτόχρονα ως εμπόρευμα, ως κοινό και ως δωρεά, ενώ η σαφής οριοθέτησή της δεν αποτελεί φυσικό επακόλουθο ή αναγκαιότητα, αλλά παραμένει μονίμως ατελής και υπό διαμόρφωση.

Ενέργεια, κυκλική οικονομία και αποανάπτυξη

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
Α3

Δυνατότητες δημιουργίας νέων κοινών μέσω της συλλογικής διαχείρισης Αστικών Στερεών Αποβλήτων στο πλαίσιο της Κυκλικής Οικονομίας. Μετα-δομιστική συμμετοχική έρευνα δράσης στον δήμο Παύλου Μελά.

Βαγγέλης Βραγοτέρης — Υποψήφιος Διδάκτορας · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης ΑΠΘ

Γιώργος Γριτζάς — Καθηγητής · Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης ΑΠΘ

Περίληψη

Η Κυκλική Οικονομία (ΚΟ), κατά την τελευταία δεκαπενταετία, έχει εδραιωθεί επιστημονικά και θεσμικά ως το οικονομικό μοντέλο που στοχεύει στην ελαχιστοποίηση της παραγωγής Αστικών Στερεών Αποβλήτων (ΑΣΑ) και στη βιώσιμη διαχείριση αυτών που παράγονται, με σκοπό τον μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης. Η προσέγγιση της ΚΟ μέσα από το πλαίσιο των «ποικίλων οικονομιών / οικονομιών της κοινότητας» της Gibson-Graham οδηγεί στην ανάδειξη κάποιων μέχρι πρότινος «αόρατων» δυνατοτήτων για την επιτυχημένη εφαρμογή της ΚΟ, στον αστικό χώρο και σε τοπικό επίπεδο. Σε αυτό το πλαίσιο διενεργήθηκε μετα-δομιστική συμμετοχική έρευνα δράσης (Participatory Action Research – PAR), με μελέτη περίπτωσης τον δήμο Παύλου Μελά του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης. Στόχο της έρευνας αποτέλεσε η διερεύνηση ύπαρξης μιας τοπικοποιημένης, βασισμένης στην κοινότητα δραστηριότητας ΚΟ για τη διαχείριση ΑΣΑ, η οποία ανοίγει τη δυνατότητα δημιουργίας νέων κοινών. Στο παρόν άρθρο περιγράφονται αναλυτικά τα βήματα της μετα-δομιστικής PAR που διενεργήθηκε, τα οποία ακολούθησαν τα στάδια της «Καταγραφής της υφιστάμενης κατάστασης», «Πλαισίωσης της υφιστάμενης κατάστασης» και «Εργασίας προς την αλλαγή», όπως έχουν καταγραφεί στη σχετική βιβλιογραφία. Η έρευνα είχε ως αποτέλεσμα την κινητοποίηση κατοίκων του δήμου για τον συλλογικό σχεδιασμό και υλοποίηση δράσεων ΚΟ και τη συγκρότηση κοινότητας για την από κοινού διαχείριση πόρων.

Ενέργεια, κυκλική οικονομία και αποανάπτυξη

Κυριακή 22 Νοεμβρίου 2026 | 12:00–13:30
A3

Τουριστική απομεγέθυνση και εναλλακτικές πολιτικές ενεργοποίησης χωροτοπικών συνεργατικών οικοσυστημάτων

Βάθη-Σαράβα Παναγιώτα — Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πατρών · Τμήμα Διοίκησης Τουρισμού Πανεπιστημίου Πατρών

Νικολόπουλος Τάκης — Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών · Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων πρώην ΤΕΙ Δ. Ελλάδας

Καπογιάννης Δημήτρης — Αφυπηρετήσας Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών · Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων πρώην ΤΕΙ Δ. Ελλάδας

Περίληψη

Το αίτημα της τουριστικής απομεγέθυνσης επανέρχεται επιτακτικά τα τελευταία χρόνια και στη χώρα μας. Αιτία, η πίεση που ασκείται σε δημοφιλείς προορισμούς και εγείρει ζητήματα ως προς τα προσήκοντα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά όρια της μεγέθυνσης. Αφορμή πρόσφατη, το νέο χωροταξικό για τον τουρισμό, η συναφής διαβούλευση και το αλώβητο, πάλι, του κρατοκεντρικού τρόπου ρύθμισης.

Η εισήγησή μας θέτει υπό αμφισβήτηση τις προοπτικές που διαγράφονται για ήδη βεβαρυμένες οικονομίες και κοινωνίες, χωρίς υιοθέτηση ενός διαφορετικού τρόπου ρύθμισης κατάλληλου να ενεργοποιεί και υφιστάμενο κοινωνικό κεφάλαιο. Ενός τρόπου ρηξικέλευθου που, αντλώντας από την πλούσια θεσμική ποικιλία και πείρα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΟ), θα είναι ικανός να απελευθερώσει ενδογενείς δυνατότητες και πόρους, ιδίως στους ως άνω τουριστικά υπερκορεσμένους μικροχωροτόπους.

Θεωρητικά η εισήγηση εκκινεί από παραδοχές των κριτικών τουριστικών σπουδών αλλά και από κρατούσες ιδέες των θεμελιωτών της Απομεγέθυνσης. Στα δύο δε μέρη που εμπεριέχει, έρχεται να αναδείξει: πρώτον, τη συμβολή που μπορούν να έχουν σε ένα εγχείρημα τουριστικής απομεγέθυνσης υφιστάμενες και αρτισύστατες δομές ΚΑΟ. Συμβολή αφενός ως προς τη μετάβαση σε ένα υπόδειγμα ήπιου τουρισμού, αφετέρου ως προς την εξισορρόπηση των έντονων κλυδωνισμών που συνεπάγεται η μεταβατική αυτή διαδικασία. Δεύτερον, αναδεικνύουμε τον ρόλο των παραπάνω δομών στη δημιουργία μεσο-μακροπρόθεσμα, ενός εναλλακτικού παραδείγματος χωροτοπικής οικονομίας. Παραδείγματος για τη δημιουργία ήπιου τουρισμού ως μέρους ευρύτερου συνεργατικού οικοσυστήματος όπου η βιωσιμότητα της τοπικής οικονομίας θα αποτιμάται με νέους δείκτες πλούτου , ευζωίας, ισχυρής αειφορίας κλπ. Εν κατακλείδει η εισήγηση θεωρεί τις τοπικές οικονομίες που «παραδόθηκαν» στον υπερτουρισμό (έκδηλη υπέρβαση φέρουσας ικανότητας) ως συστήματα μακράν της ισορροπίας. Η ανάκτηση μακροπρόθεσμα βιώσιμης ισορροπίας συναρτάται δε με την ενεργοποίηση, εκ των κάτω, θεσμικών αντιβάρων (θεσμοποίηση). Η συστηματοποίηση και οργανική διασύνδεση θα γίνεται, μάλιστα, έτσι ώστε τούτα να συντονίζονται με τον κοινωνικό ρυθμό και να δύνανται να σταθμίζουν υπερβάσεις των εκάστοτε ορίων. Προς τούτο κρίνεται πως απαιτείται, πρώτα, ύπαρξη κοινωνικής διαθεσιμότητας και ανάλογη διεύρυνση πεδίου επιχώριων δυνατοτήτων. Κρίνεται συνεπώς επιβεβλημένη η ιχνηλάτηση της συνδρομής των προαναφερθεισών προϋποθέσεων σε επιμέρους επιβαρυμένους τουριστικά τόπους, μέσω σχεδιασμού και υλοποίησης, στοχευμένα, σχετικού διεπιστημονικού ερευνητικού προγράμματος.

Posters

Άνοιγμα στη συμμετοχικότητα-Η περίπτωση της ΚοινΣεπ Εργασιακής Ένταξης "Τρελή Ροδιά".

Μαχαίρα Ελένη — Απόφοιτη Μεταπτυχιακού Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας ΕΑΠ · ΕΑΠ, ΠΜΣ Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία

Περίληψη

Η κυριαρχία άσκησης νεοφιλελεύθερων πολιτικών στην Ελλάδα της κρίσης, που επιχειρούν τη σταδιακή διάλυση της δημόσιας υγείας, πλήττουν δραματικά και τον τομέα της ψυχικής υγείας και κατ’ επέκταση το πεδίο της αντιμετώπισης των εξαρτήσεων.

Η ανεργία, η χαμηλά αμειβόμενη απασχόληση, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η περιθωριοποίηση κι ο ατομοκεντρισμός μειώνουν αισθητά τα ψυχικά αποθέματα των ανθρώπων, που απέναντι στα κοινωνικά και συναισθηματικά αδιέξοδα, αναζητούν τρόπους διαφυγής, επιλέγοντας τις εξαρτήσεις(ουσίες, αλκοόλ, χάπια, τζόγος).

Απέναντι στην παθητικοποίηση και τη λογική της ανάθεσης, που προάγει η κρατική πολιτική στο πεδίο των εξαρτήσεων, η ΚοινΣεπ Ένταξης «Τρελή Ροδιά» επιλέγει την ενεργή και ισότιμη συμμετοχή σε ένα εγχείρημα, που προάγει την αλληλοβοήθεια, την αλληλεγγύη, τις δημοκρατικές διαδικασίες. Με εργαλεία την βιωματική γνώση, την εκπαίδευση και τις συλλογικές διαδικασίες οι εργαζόμενοι της ΚοινΣεπ τολμούν να διεκδικήσουν την ατομική και κοινωνική τους αυτονομία.

-Μπορεί μια ΚοινΣεπ Εργασιακής Ένταξης να υπάρξει αυτόνομα χωρίς τη συνηγορία και την υποστήριξη ενός δημόσιου φορέα και ταυτόχρονα να αποτελέσει πραγματική δεξαμενή απορρόφησης ατόμων που έχουν ολοκληρώσει την απεξάρτηση;

-Πόσο σημαντική είναι σε μια ΚοινΣεπ η εναλλαγή ρόλων ευθύνης;

-Πώς αντιμετωπίζουμε ζητήματα ανακατανομής παγιωμένων ρόλων;

-Πώς δουλεύουμε σαν ομάδα την έμφυλη διάσταση των παγιωμένων ρόλων;

-Η περίπτωση του άρθρου 14 του ν.4430/2016 για την ποσόστωση υποχρεωτικής συμμετοχής ατόμων από ευάλωτες ομάδες. Πώς εξασφαλίζουμε τη δημιουργία ενός ανοιχτού συστήματος σε μια ΚοινΣεπ Εργασιακής Ένταξης;

Posters

Holistic Management and Inclusion Model (HMIM): Ένα κοινοτικό οικοσύστημα για τη λειτουργικότητα, την κοινωνική ένταξη και την αυτονομία

Καράγκου Χρυσούλα — Ιατρός Παθολόγος , MSc Δημόσιας Υγείας · Ιδιωτικό Ιατρείο - Πρόεδρος ΔΣ ΕΡΓΟ ΖΩΗΣ ΚΟΙΝΣΕΠ ΕΝΤΑΞΗΣ

Κολώνια Αικατερίνη — Τελειόφοιτος Κοινωνιολογίας · Πανεπιστήμιο Λάρισας

Καράγκος Γεώργιος — Τελειόφοιτη Διοίκησης Επιχειρήσεων · Πανεπιστήμιο Κρήτης - Ρέθυμνο

Περίληψη

Υπόβαθρο: Τα σύγχρονα συστήματα υγείας και κοινωνικής φροντίδας αντιμετωπίζουν κατακερματισμένες υπηρεσίες, γήρανση του πληθυσμού, χρόνια νοσήματα, αναπηρία, κοινωνικές ανισότητες και αυξανόμενες ανάγκες μακροχρόνιας φροντίδας. Απαιτείται μετάβαση από την παθητική λήψη υπηρεσιών σε συμμετοχικά, κοινοτικά και συμπεριληπτικά οικοσυστήματα.

Στόχος: Η παρούσα εισήγηση προτείνει το Holistic Management and Inclusion Model (HMIM), ένα κοινοτικό μοντέλο που στοχεύει στη σταδιακή κοινωνική ένταξη, την ενεργό συμμετοχή και την αυτονομία ατόμων τρίτης ηλικίας και ατόμων με αναπηρία, καθώς και στην ανάπτυξη λειτουργικών, κοινωνικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων. Το μοντέλο επιδιώκει να δημιουργήσει περιβάλλον υποστήριξης, μάθησης, εργασιακής εμπειρίας και συμμετοχής.

Μέθοδος: Το HMIM αναπτύχθηκε μέσω σύνθεσης των αρχών της Κοινοτικής Αποκατάστασης, της ICF, της ολοκληρωμένης προσωποκεντρικής φροντίδας, της Ανεξάρτητης Διαβίωσης, της υποστηρικτικής τεχνολογίας, των Living Labs, της κοινωνικής καινοτομίας και της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας. Βασίζεται στη διεπιστημονική συνεργασία Δημόσιας Υγείας, Κοινωνιολογίας και Διοίκησης Επιχειρήσεων και στη συνδιαμόρφωση (co-creation/co-design) με ωφελούμενους, οικογένειες, επαγγελματίες και κοινοτικούς φορείς. Η επιχειρησιακή εφαρμογή πραγματοποιείται μέσω του Community Assistive Technology & Social Innovation Living Lab (CATSIL), ενώ η αρχική πιλοτική ανάπτυξη οργανώνεται σε κοινοτικές ομάδες 100 ωφελουμένων (HOME100). Προβλέπεται απασχόληση ατόμων με αναπηρία σε ποσοστό 40–50% του ανθρώπινου δυναμικού.

Αναμενόμενη συμβολή: Το HMIM συνδέει υποστήριξη, ενδυνάμωση, συμμετοχή, ανάπτυξη δεξιοτήτων, εργασιακή εμπειρία και αυτονομία, ενσωματώνοντας συνεχή ανατροφοδότηση για τη βελτίωση του κοινοτικού οικοσυστήματος.

Συμπερασμα : Το HMIM–CATSIL προτείνεται ως μεταφέρσιμο κοινοτικό μοντέλο, βασισμένο στη συνδιαμόρφωση (co-creation/co-design) και την ενεργό συμμετοχή των ωφελουμένων, των οικογενειών, των επαγγελματιών και των κοινοτικών φορέων, με προοπτική πιλοτικής εφαρμογής, αξιολόγησης και κλιμάκωσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. World Health Organization, International Labour Organization, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, & International Disability and Development Consortium. (2010). Community-based rehabilitation: CBR guidelines. World Health Organization.

2. World Health Organization. (2001). International classification of functioning, disability and health: ICF. World Health Organization.

3. World Health Organization. (2016). Framework on integrated, people-centred health services. World Health Organization.

4. World Health Organization. (2008). Integrated health services – What and why? Technical Brief No. 1. World Health Organization.

5. Vargas, C., Whelan, J., Brimblecombe, J., & Allender, S. (2022). Co-creation, co-design, co-production for public health: A perspective on definitions and distinctions. Public Health Research & Practice, 32(2), 3222211. https://doi.org/10.17061/phrp3222211

6. Voorberg, W. H., Bekkers, V. J. J. M., & Tummers, L. G. (2015). A systematic review of co-creation and co-production: Embarking on the social innovation journey. Public Management Review, 17(9), 1333–1357. https://doi.org/10.1080/14719037.2014.930505

7. Farmer, J., Carlisle, K., Dickson-Swift, V., Teasdale, S., Kenny, A., Taylor, J., Croker, F., Marini, K., & Gussy, M. (2018). Applying social innovation theory to examine how community co-designed health services develop: Using a case study approach and mixed methods. BMC Health Services Research, 18, 68. https://doi.org/10.1186/s12913-018-2852-0

8. Godinho, M. A., Ashraf, M. M., Narasimhan, P., & Liaw, S.-T. (2023). Understanding the convergence of social enterprise, digital health, and citizen engagement for co-producing integrated person-centred health services: A critical review and theoretical framework. International Journal of Medical Informatics, 178, 105174. https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2023.105174

9. Messiha, K., Chinapaw, M. J. M., Ket, H. C. F. F., An, Q., Anand-Kumar, V., Longworth, G. R., Chastin, S., & Altenburg, T. M. (2023). Systematic review of contemporary theories used for co-creation, co-design and co-production in public health. Journal of Public Health, 45(3), 723–737. https://doi.org/10.1093/pubmed/fdad046

10. Longworth, G. R., Erikowa-Orighoye, O., Anieto, E. M., et al. (2024). Conducting co-creation for public health in low- and middle-income countries: A systematic review and key informant perspectives on implementation barriers and facilitators. Globalization and Health, 20, 9. https://doi.org/10.1186/S12992-024-01014-2

11. Koutra, K., Kondylakis, H., Kilintzis, V., Guerra, B., Triantafyllidis, A., Tziraki, C., Tsiknakis, E., et al. (2026). MapStakes-PH: A methodological framework for co-creation in preventive public health. International Journal of Qualitative Methods, 25. https://doi.org/10.1177/16094069261435583

12. World Health Organization & United Nations Children's Fund. (2022). Global report on assistive technology. World Health Organization.

13. European Commission. (2021). Building an economy that works for people: An action plan for the social economy (COM/2021/778 final). European Commission.

Posters

Ο Εγγραμματισμός των Εγχειρημάτων: Εκπαίδευση και Βιωματική Επιχειρηματικότητα με Πολλαπλή Νοημοσύνη στην Αμερικανική Γεωργική Σχολή Θεσσαλονίκης

Μπερμπεράκη Παρασκευή — Εκπαιδεύτρια · Αμερικανική Γεωργική Σχολή

Κατερινάκης Θεόδωρος — Ερευνητής · Drexel University και Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τον ρόλο του επιχειρηματικού εγγραμματισμού και της βιωματικής εκπαίδευσης στην εκπαίδευση νέας γενιάς που μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στην κοινωνική επιχειρηματικότητα και στην κοινωνική οικονομία. Εστιάζει στην περίπτωση της "Αμερικανικής Γεωργικής Σχολής Θεσσαλονίκης (ΑΓΣΘ) και του Perrotis College", αναδεικνύοντας ένα εκπαιδευτικό πρότυπο που συνδέει τη γνώση με την πράξη, την καινοτομία με την κοινωνική ευθύνη και την αγροδιατροφική ανάπτυξη με τη βιωσιμότητα.

Αφετηρία της μελέτης αποτελεί το όραμα του ιδρυτή Dr. John Henry House για μια εκπαίδευση που υπηρετεί "την οικονομική αυτάρκεια, την οικολογική υπευθυνότητα και την κοινωνική ωφέλεια". Στο πλαίσιο αυτό, η επιχειρηματικότητα και τα εγχειρήματα δεν προσεγγίζονται αποκλειστικά ως μηχανισμοί δημιουργίας κέρδους, αλλά ως διαδικασία αναγνώρισης αναγκών, ανάληψης πρωτοβουλίας και παραγωγής αξίας για την κοινότητα.

Μεθοδολογικά, η εργασία βασίζεται σε ποιοτική έρευνα και συγκριτική ανάλυση δύο ειδικά σχεδιασμένων ομάδων εστίασης (focus groups), μέσα από τις οποίες διερευνώνται οι εμπειρίες και οι αντιλήψεις μαθητών σε αντιπαραβολή με τη δεύτερη ομάδα εκπαιδευτικών, σχετικά με τη βιωματική μάθηση, την ανάπτυξη επιχειρηματικών και χρηματοοικονομικών δεξιοτήτων, τη δημιουργικότητα και την καλλιέργεια πολλαπλών μορφών νοημοσύνης. Η ανάλυση αναδεικνύει ότι οι μαθητοκεντρικές παιδαγωγικές πρακτικές ενισχύουν την κριτική σκέψη, τη συνεργασία, την επίλυση προβλημάτων και την ικανότητα εφαρμογής της γνώσης σε πραγματικές συνθήκες.

Τα ευρήματα δείχνουν ότι η σύνδεση εκπαίδευσης, παραγωγής και κοινωνικής αποστολής μπορεί να λειτουργήσει ως υπόδειγμα κοινωνικού επιχειρείν, ιδίως σε τομείς όπως η αγροδιατροφή, η τοπική ανάπτυξη και η πράσινη μετάβαση. Η περίπτωση της ΑΓΣΘ αναδεικνύει τη σημασία ενός ολιστικού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, όπου οι νέοι δεν αποκτούν μόνο τεχνικές ή οικονομικές γνώσεις, αλλά διαμορφώνουν στάσεις ευθύνης, συμμετοχής και κοινωνικής καινοτομίας. Η εργασία συμβάλλει στη συζήτηση για τον τρόπο με τον οποίο τα εκπαιδευτικά ιδρύματα μπορούν να καλλιεργήσουν δεξιότητες του πολίτη του 21ου αιώνα, όπως αναδεικνύονται τόσο από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τους στόχους του ΟΗΕ και του ΟΟΣΑ και να υποστηρίξουν μορφές εγχειρημάτων και επιχειρηματικότητας που δημιουργούν ταυτόχρονα οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική αξία.

Posters

Nature-Based Solutions at the Core of the Commons: Συμμετοχική Διακυβέρνηση, Τεχνολογική Αυτονομία και Ανθεκτικότητα των Τοπικών Κοινοτήτων

Ροντογιάννη Ανατολή — Ερευνήτρια · Πολυτεχνείο Κρήτης & Re Act: Bio economy and Circular Innovation Hub (ΚΟΙΝΣΕΠ)

Περίληψη

Οι Λύσεις Βασισμένες στη Φύση (Nature-Based Solutions – NbS) αποτελούν ολοένα σημαντικότερο πεδίο για την κλιματική προσαρμογή, την προστασία των οικοσυστημάτων και την ενίσχυση της τοπικής ανθεκτικότητας. Η αποτελεσματικότητά τους, ωστόσο, δεν εξαρτάται μόνο από τον οικολογικό σχεδιασμό, αλλά και από τους τρόπους με τους οποίους οι φυσικοί πόροι, η γνώση και οι υποστηρικτικές τεχνολογίες σχεδιάζονται, χρησιμοποιούνται και διαχειρίζονται σε τοπικό επίπεδο.

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις NbS ως πεδία συλλογικής διαχείρισης φυσικών πόρων, γνώσης και τεχνολογίας, με έμφαση στη συμμετοχική διακυβέρνηση και την τοπική ανθεκτικότητα. Κεντρικό ερώτημα αποτελεί το πώς η τεχνολογία μπορεί να ενισχύσει, και όχι να υποκαταστήσει, τη συμμετοχή των κοινοτήτων στη λήψη αποφάσεων. Για τον σκοπό αυτό, προτείνεται ένα πλαίσιο συγκριτικής αξιολόγησης εφαρμογών NbS, βασισμένο σε τέσσερις αλληλένδετους πυλώνες: τον φυσικό πόρο, την τεχνολογική υποδομή, τη συμμετοχική διακυβέρνηση και τη συμβολή τους στην ικανότητα της τοπικής κοινότητας και του οικοσυστήματος να προσαρμόζονται σε περιβαλλοντικές πιέσεις και μεταβολές

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε αποκεντρωμένες και τοπικά ελεγχόμενες τεχνολογίες, όπως offline αισθητήρες, open-source hardware, edge computing, τοπικά ή κοινοτικά δίκτυα, offline GIS, community-owned servers και εργαλεία citizen science. Η τεχνολογία αξιολογείται όχι μόνο ως προς την τεχνική της απόδοση, αλλά και με βάση την προσβασιμότητα, την επισκευασιμότητα, τη διαλειτουργικότητα, την εξάρτηση από εξωτερικές πλατφόρμες, την κυριότητα των δεδομένων και τη δυνατότητα τοπικού ελέγχου.

Η εργασία υποστηρίζει ότι οι NbS μπορούν να ενισχυθούν όταν η τεχνολογία λειτουργεί ως υποδομή συλλογικής γνώσης, συν-δημιουργίας και λήψης αποφάσεων, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη πιο ανθεκτικών, συμμετοχικών και κοινωνικά ενσωματωμένων τοπικών μεταβάσεων.

Posters

Accessible Travel Companion: Ένα Θεωρητικό Πλαίσιο Κοινωνικής Καινοτομίας για τον Συντονισμό Υπηρεσιών Προσβάσιμου Τουρισμού μέσω Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης Ένταξης

Καράγκου Χρυσούλα — Ιατρός Παθολόγος, MSc Δημόσιας Υγείας · Ιδιώτης, Πρόεδρος ΕΡΓΟ ΖΩΗΣ ΚΟΙΝΣΕΠ ΕΝΤΑΞΗΣ

Μπαϊρακτάρης Γεώργιος — Εκπαιδευτής Διασώστης, Συνοδός ΑμέΑ · Πιστοποιημένος Εκπαιδευτής Διασώστης ERC

Γάτσου Σταυρούλα — Διοίκηση Επιχειρήσεων -Marketing και Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής · Μελος ΕΡΓΟ ΖΩΗΣ ΚΟΙΝΣΕΠ ΕΝΤΑΞΗΣ

Περίληψη

Εισαγωγή: Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, περίπου 1,3 δισεκατομμύρια άνθρωποι, δηλαδή ένας στους έξι ανθρώπους παγκοσμίως (16%), βιώνουν σημαντική αναπηρία (World Health Organization, 2023). Παρά την ανάπτυξη προτύπων προσβασιμότητας και πολιτικών για τον συμπεριληπτικό τουρισμό, οι ταξιδιώτες με αναπηρία εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια σε διαφορετικά στάδια της ταξιδιωτικής διαδρομής, από την πληροφόρηση και τον σχεδιασμό έως την πρόσβαση και την παροχή υπηρεσιών (Darcy & Dickson, 2009· Buhalis & Darcy, 2010· ISO, 2021· Sugden et al., 2026). Η σύγχρονη βιβλιογραφία αναδεικνύει την ανάγκη ολοκληρωμένων, ανθρωποκεντρικών και συμμετοχικών προσεγγίσεων (UNWTO, 2016· McIntosh & Flemmer, 2026).

Σκοπός: Η εργασία παρουσιάζει το Accessible Travel Companion, ένα θεωρητικό πλαίσιο κοινωνικής καινοτομίας για τον σχεδιασμό, τον συντονισμό και την αξιολόγηση εξατομικευμένων εμπειριών προσβάσιμου τουρισμού μέσω Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης Ένταξης (WISE). Προτείνεται ο ρόλος του Accessible Travel Companion ως εξειδικευμένου συντονιστή ταξιδιωτικής εμπειρίας, ο οποίος υποστηρίζει τον ταξιδιώτη πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το ταξίδι, σε συνεργασία με τοπικούς και τουριστικούς φορείς. Η ανάπτυξη του πρωτοκόλλου βασίζεται σε συμμετοχικό σχεδιασμό (co-design), με ενεργό συμμετοχή ατόμων με αναπηρία ως «experts by experience».

Μέθοδος: Πρόκειται για θεωρητική (conceptual) μελέτη, βασισμένη σε αφηγηματική ανασκόπηση βιβλιογραφίας για τον προσβάσιμο τουρισμό, τον καθολικό σχεδιασμό, τον σχεδιασμό υπηρεσιών, την κοινωνική καινοτομία και τις WISE. Το πλαίσιο εμπλουτίστηκε από πρακτική εμπειρία της ΕΡΓΟ ΖΩΗΣ – ΚΟΙΝΣΕΠ, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής του Υπέυθυνου Προσβασιμότητας στην υποστήριξη ατόμου κατά την ανάβαση στον Όλυμπο με αναπητικό αμαξίδιο . Η εμπειρία ανέδειξε τη σημασία εξατομικευμένης προετοιμασίας, τεχνικής υποστήριξης, συντονισμού και διαχείρισης κινδύνου.

Συμπεράσματα: Το πλαίσιο μετατοπίζει το επίκεντρο από την προσβασιμότητα των υποδομών στον συντονισμό της συνολικής ταξιδιωτικής εμπειρίας. Αναδεικνύει τον δυνητικό ρόλο των WISE ως συντονιστών οικοσυστημάτων προσβάσιμου τουρισμού και ως φορέων κοινωνικής καινοτομίας και δημιουργίας κοινωνικής αξίας. Το μοντέλο αποτελεί βάση για μελλοντική πιλοτική εφαρμογή και εμπειρική αξιολόγηση.

Λέξεις-κλειδιά: Προσβάσιμος Τουρισμός · Κοινωνική Καινοτομία · ΚΟΙΝΣΕΠ ΕΝΤΑΞΗΣ· Αναπηρία · Co-design · Σχεδιασμός Υπηρεσιών · Ταξιδιωτική Εμπειρία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — APA 7

Buhalis, D., & Darcy, S. (Eds.). (2010). Accessible tourism: Concepts and issues. Channel View Publications. https://doi.org/10.21832/9781845411626

Darcy, S., & Dickson, T. J. (2009). A whole-of-life approach to tourism: The case for accessible tourism experiences. Journal of Hospitality and Tourism Management, 16(1), 32–44. https://doi.org/10.1375/jhtm.16.1.32

International Organization for Standardization. (2021). Tourism and related services—Accessible tourism for all—Requirements and recommendations (ISO Standard No. 21902:2021). https://www.iso.org/standard/72126.html

McIntosh, A., & Flemmer, C. (2026). Sharing experiences of co-design for accessible tourism. Annals of Tourism Research, 116, 104110. https://doi.org/10.1016/j.annals.2025.104110

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2022). Recommendation of the Council on the Social and Solidarity Economy and Social Innovation (OECD/LEGAL/0472). https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0472

Pizarro Escribano, F., & Miranda González, F. J. (2023). Creation of Work Integration Social Enterprises (WISEs) by social action organizations: Proposal of a model for decision-making. VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, 34(2), 222–238. https://doi.org/10.1007/s11266-021-00447-2

Rubio-Escuderos, L., García-Andreu, H., & Ullán de la Ros, J. (2021). Accessible tourism: Origins, state of the art and future lines of research. European Journal of Tourism Research, 28, 2803. https://doi.org/10.54055/ejtr.v28i.2237

Stickdorn, M., Hormess, M. E., Lawrence, A., & Schneider, J. (2018). This is service design doing: Applying service design thinking in the real world. O'Reilly Media.

Sugden, N., Lewis, C., Small, F., & Wood, M. (2026). Experiences of consuming and supplying accessible tourism for people with disabilities: A scoping review and agenda for future research. Tourism Management Perspectives, 63, 101511. https://doi.org/10.1016/j.tmp.2026.101511

World Health Organization. (2023, March 7). Disability. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health

World Tourism Organization. (2016). Manual on accessible tourism for all: Principles, tools and best practices—Module I: Accessible tourism—Definition and context. UNWTO.

Posters

Η Οικονομία της Φροντίδας ως Κοινωνικός Μετασχηματισμός στην Πολιτεία του Νιου Τζέρσεϊ: Αλληλεγγύη στην Τρίτη Ηλικία, Ανακούφιση στην Οικογένεια και Συλλογική Κοινωνική Ευθύνη

Συρεπίσιος Ευάγγελος — Ερευνητής, Admissions Director · Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και Autumn Lake Healthcare (NJ, USA)

Πασσαλή Γεωργία — Ερευνήτρια · Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Κατερινάκης Θεόδωρος — Καθηγητής · Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και Drexel University (USA)

Περίληψη

Εκτεταμένη Περίληψη

Η ραγδαία δημογραφική γήρανση στις ΗΠΑ, που αποτελεί προάγγελο και της παγκόσμιας γήρανσης, έχει εντείνει τις πιέσεις στα συστήματα μακροχρόνιας φροντίδας στις περισσότερες πολιτείες, ιδιαίτερα για τους ηλικιωμένους που βιώνουν κοινωνική απομόνωση, καθώς επίσης και για τους οικογενειακούς φροντιστές που διαχειρίζονται τις διαρκείς και σύνθετες ανάγκες της φροντίδας.

Με αφετηρία τον εθνικό δίκτυο συνεταιρισμών "Elevate Cooperative" που ενισχύει και διευρύνει τους συνεταιρισμούς παροχής κατ' οίκον φροντίδας και στηρίζει τους φροντιστές μέσω ποιοτικών θέσεων εργασίας που βασίζονται στην ιδιοκτησία των εργαζομένων, η παρούσα μελέτη υλοποιείται σε πρώτο στάδιο στο Νιου Τζέρσεϊ, μια πολιτεία με ισχυρή παράδοση στις Ειδικευμένες Μονάδες Νοσηλείας (EMN- SNFs). Το "Elevate Cooperative" μετέχει ιδρυτικά στο Δίκτυο Αλληλέγγυας Οικονομίας των ΗΠΑ (USSEN) το οποίο δημιουργεί εγχειρήματα αλληλέγγυας οικονομίας, «μη μεταρρυθμιστικές μεταρρυθμίσεις» και οικονομικά μοντέλα που βασίζονται στην κοινότητα. Επίσης, προάγει διαδικασίες οικοδόμησης κινήματος, όπως η σύνοδος "Resist & Build".

Ενώ οι Ειδικευμένες Μονάδες Νοσηλείας (EMN- SNFs) παρέχουν βασική φροντίδα βαρέων περιστατικών, παραμένουν δαπανηρές, περιχαρακωμένες και περιορισμένες σε ευκαιρίες για κοινωνικότητα. Ο κλάδος των Υπηρεσιών Ημερήσιας Φροντίδας Ενηλίκων (ΥΗΦΕ-ADS) έχει αναδειχθεί ως μια κοινωνικά ευαίσθητη λύση που βασίζεται στην κοινότητα και προάγει την ευημερία των ηλικιωμένων, ανακουφίζει το φροντιστή και μπορεί να μειώσει τις συστημικές δαπάνες περίθαλψης.

Στη μελέτη εξετάζονται οι ΥΗΦΕ ως ένα υπόδειγμα κοινωνικής καινοτομίας στο οικοσύστημα της φροντίδας ηλικιωμένων της πολιτείας Νιου Τζέρσεϊ (NJ) των ΗΠΑ. Στο τρέχον στάδιο, υλοποιήθηκε στο Νιου Τζέρσεϊ με ποιοτική μεθοδολογία δύο ομάδων εστίασης - μία με επαγγελματίες υγείας σε ιδρυματικά περιβάλλοντα και μία με άτυπους οικογενειακούς φροντιστές - και δύο συνεντεύξεις «σε βάθος» με έναν ειδικό σε υπηρεσίες γήρανσης και έναν εξεικευμένο γιατρό πρωτοβάθμιας περίθαλψης. Για τη φροντίδα ενός ατόμου, πίσω από κάθε φροντιστή βρίσκεται ένας άνθρωπος που βιώνει στεναχώρια, αβεβαιότητα, μοναξιά, εξάντληση, και το βιοπορισμό του, ενώ φροντίζει κάποιον άλλο. Εντοπίστηκε ισχυρή σύγκλιση στην κοινωνική συνδεσιμότητα, την αξιοπρέπεια και την ευημερία των ηλικιωμένων και τον οικογενειακό ιστό. Οι συμμετέχοντες θεώρησαν τις ΥΗΦΕ ωφέλιμες για την κοινωνικοποίηση, την ανακούφιση

για τους φροντιστές και την αποδοτική υποστήριξη για άτομα που δεν χρειάζονται συνεχή ιατρική παρακολούθηση. Αποκλίσεις προέκυψαν σχετικά με την πρόσβαση, την εξατομίκευση, την εργατική αστάθεια και τον πολιτικό κατακερματισμό. Ο οικονομικός παράγοντας έχει ιδιαίτερη σημασία για την κοινωνική ευημερία λόγω ασφάλισης "Medicare" και "Medicaid" στις ΗΠΑ.

Η εργασία, σε δεύτερο στάδιο συνεχίζεται με την πρόταση ενός νέου εγχειρήματος μέσα από τρεις πηγές ανάλυσης. Η πρώτη χρησιμοποιεί τα διδάγματα από την οικογενειακή νεοφυή επιχείρηση Abby Care, που εκπαιδεύει συγγενείς και φίλους ατόμων με προβλήματα υγείας ώστε να αποκτήσουν άδεια φροντιστή και να αμείβονται για τη φροντίδα που ήδη παρέχουν. Η ιδρύτριά της, Havi Nguyen, εμπνεύστηκε από την εμπειρία της οικογένειάς της με το Medicaid και τις δυσκολίες διαχείρισης της φροντίδας. Ο οργανισμός θέτει τις οικογένειες στο επίκεντρο, προσφέροντας εξειδικευμένη εκπαίδευση, συνεχή υποστήριξη και μια κοινότητα φροντιστών, με έμφαση στη συμπόνια και την ποιότητα και κλιμακώνεται σε ανπτυξιακή μεγέθυνση.

Η δεύτερη είναι η εργαλειοθήκη κοινωνικής επιχειρηματικότητας του Dees (1998), που τονίζει τη δημιουργία και τη διατήρηση κοινωνικής αξίας, με νέες ευκαιρίες, καινοτομία και υποκίνηση παρά τους περιορισμένους πόρους. Επίσης, τονίζει τη λογοδοσία στις ομάδες που εξυπηρετούν ως εγχειρήματα για τα αποτελέσματά τους, σύμφωνα με την κατεύθυνση της Ostrom (Wall, 2017).

Η τρίτη πηγή ανάλυσης είναι οι κοινές μέθοδοι εταιρικών εγχειρημάτων (SWOT, PESTEL, Business Model Canvas) που τοποθετούν τις ΥΗΦΕ ως ένα υποαξιοποιημένο αλλά στρατηγικά σημαντικό στοιχείο της συνεχούς μακροχρόνιας φροντίδας, που ενσωματώνει την κοινωνική, οργανωτική και τεχνολογική καινοτομία για την ενίσχυση της αξιοπρέπειας, του «ανήκειν» και της προληπτικής ευημερίας. Η κατ' οίκον και η ιδρυματική φροντίδα γεφυρώνονται προς ένα πιο ανθρώπινο και βιώσιμο σύστημα μακροχρόνιας φροντίδας.

Το προτεινόμενο νέο εγχείρημα έχει πλήρη συμβατότητα και με την πολιτική κοινωνικού συμβολαίου φροντίδας (caregiving social contract) που ανακοινώθηκε επίσημα από την Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σαν προτεραιότητα το Σεπτέμβριο του τρέχοντος έτους και αποτελεί αντικειμενική ανάγκη με βάση τα δημογραφικά στοιχεία ΗΠΑ, Ευρώπης και σταδιακά Ασίας.

Το προτεινόμενο εγχείρημα αποσκοπεί στο να βοηθήσει τις υπηρεσίες ημερήσιας φροντίδας ενηλίκων να σχεδιάσουν λειτουργίες που είναι βιώσιμες, δίκαιες και ενσωματωμένες στην κοινότητα. Δεν αποτελεί απλώς ένα υποκατάστατο των Ιατρικών Κέντρων Φροντίδας Ηλικιωμένων αλλά ένα Εναλλακτικό ή ένα Επιπρόσθετο Εγχείρημα που έχει στοιχεία που το διαφοροποιούν από τις συνήθεις δομές φροντίδας. Έτσι, επαναπροσδιορίζουμε την οικονομία της φροντίδας.

Ενδεικτικές Αναφορές

• Bouchard , M.j. (2026). A Modern Guide to the Social and Solidarity Economy 1st Edition, Edward Elgar Publishing.

• Christakis. N, Fowler (2011): Connected the Surprising Power of Social Networks and how they shape our lives. Little Brown

• Dees, G., Economy, P., & Emerson, J. (2004). Strategic Tools for Social Entrepreneurs (2nd ed.). NJ: John Wiley & Sons

• Jonas's A. E.G. (2013) in Interrogating Alterity: Alternative Economic and Political Spaces, edited by Duncan Fuller and Andrew E.G. Jonas, Routledge

• Kawano, E., Matthaei, J. (2020). System Change: A Basic Primer to the Solidarity Economy for Nonprofit Quarterly.

• Osterwalder, A., & Pigneur, Y. (2010). Business Model Generation: A Handbook for Visionaries, Game Changers, and Challengers. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.

• Pastor, M. and Benner, C. (2021). Solidarity Economics: Why Mutuality and Movements Matter. Polity Press

• Praszkier, Ryszard and Nowak, Andrzej (2011). Social Entrepreneurship: Theory and Practice Cambridge University Press.

• Robson, Colin (2021). Real World Research: A Resource for Users of Social Research Methods. Wiley

• Sidossis, L., Stefanos N. Kales (2022). Textbook of Lifestyle Medicine John Wiley & Sons

• Schiller, L. (2026). Aging Out: An Exploration of Caregiving, Community, and How Americans Grow Old. Flatiron Books

• Utting, Peter (2015). Social and Solidarity Economy : Beyond the Fringe? Zed Books

• Von der Leyen, (2026). Ursula State of the Union 2026, President of the European Commission, at https://commission.europa.eu/document/download/0e4622b7-6970-49c5-a4d8- 0f803e1717f5_en?filename=State%20of%20the%20Union%202026%20-%20Multilingual%20address.pdf

• Wall, D. (2017). Elinor Ostrom's Rules for Radicals: Cooperative Alternatives beyond Markets and States. Pluto Press.

• WHO (2015). World report on ageing and health. World Health Organization.